

EINES

PER A L'ESQUERRA NACIONAL

NÚMERO 11 HIVERN 2010 6€

La nova immigració

FÒRUM

Anna Cabré

**«Continuem tenint capacitat per integrar
els nouvinguts com ho hem fet fins ara»**

Una conversa amb Oriol Amorós

FINESTRA Jordi Muñoz Marc Guinjoan Ivan Serrano

CONNEXIONS Cristina Guisande Ricard Zapata-Barrero

Laia Jorba Josep San Martín Teresa Sordé Josep Oriol Ríos

NAVEGADOR Gemma Pinyol **BLOC** David Minoves

FULL DE CàLCUL Álvaro Ota **EXPLORADOR** Minkang Zhou

ARXIU Xavier Díez **XARXA** Maria Josep Picó Isidor Mari

Marcel Coderch Màrius Serra

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

President
Joan Ridao

Vicepresidenta
Isabel Nonell

Director
Josep Vall

Vocals
Pilar Albiol
Carles Bonet
Joan Casamitjana
Alba Castellví
Marina Llansana
Eduard López
Carmel Mòdol
Anna Simó
Victor Torres

Administració
Joan Almacellas

Arxiu, Biblioteca i Documentació
Natàlia Lara
Maria Fontelles

Secció d'Estudis Històrics
Àngel Ramos

Secció d'Estudis Polítics
Arnau Albert

Secció d'Estudis Socioeconòmics
Bàrbara Lligadas

Fundació Josep Irla
Calàbria, 166 entresòl
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
Fax 93 567 78 64
info@irla.cat

EINES

PER A L'ESQUERRA NACIONAL

Director
Josep Vall

Coordinació
Arnau Albert

Agraïments
Santi Bracons
Eulàlia Camps
Glòria Comellas
Clàudia Fernández
Esther Ferrer
Benito Garcia
Enric Llarch
Dolors Martín
Dolors Olivares
Maria Josep Ortega
Jordi Eduard Perales
Gemma Puig
Raül Tormos
Mar Vila

Correcció lingüística
Xavier Sanz

Redacció
eines@irla.cat

Subscripcions
Joan Almacellas
Telèfon 93 567 78 63
jalmacellas@irla.cat

Projecte gràfic Jordi Vinyets
Impressió Comercial Gràfica Anmar
Dipòsit Legal B-31564-07
ISSN 2013-1518

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i EINES no s'hi identifica necessàriament. Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'EINES.

En enviar el seu treball a la redacció d'EINES, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet. Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a eines@irla.cat

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació

SUMARI

PORTAL

- 7 **Empeltament**

FINESTRA

- 11 **Votar independència**
Jordi Muñoz i Marc Guinjoan
- 33 **La complexitat dels espais sociopolítics de Catalunya: els tres cercles del sobiranisme**
Ivan Serrano

CONNEXIONS

- 51 **La immigració estrangera a Catalunya: una perspectiva demogràfica**
Cristina Guisande
- 75 **La governabilitat de la immigració a Catalunya**
Ricard Zapata-Barrero
- 87 **La integració sociopolítica i el capital social dels immigrants**
Laia Jorba i Josep San Martin
- 101 **Estratègies d'èxit per a promoure la cohesió social des de l'educació**
Teresa Sordé i Josep Oriol Rios

NAVEGADOR

- 111 **En moviment: el repte de les migracions contemporànies a la Unió Europea**
Gemma Pinyol

BLOC

- 127 **Només entre tots podem decidir el futur**
David Minoves

FÒRUM

- 131 **Anna Cabré**
«Continuem tenint capacitat per integrar els nouvinguts com ho hem fet fins ara»
Una conversa amb Oriol Amorós

FULL DE CÀLCUL

- 147 **El model català de comerç. Una font de cohesió social**
Álvaro Otal

EXPLORADOR

- 157 **Xina, una potència mundial dins l'era moderna**
Minkang Zhou

ARXIU

- 169 **Catalanisme i espanyolisme: un xoc de cultures polítiques**
Xavier Díez

XARXA

- 184 **Biografia del món de Jaume Terradas**
Maria Josep Picó
- 186 **Penser la nation québécoise de Michel Venne (dir.)**
Isidor Mari
- 188 **El regreso de Keynes de Robert Skidelsky**
Marcel Coderch
- 190 **Els jugadors de whist de Vicenç Pagès**
Màrius Serra

PORTAL

Empeltament

El debat social sobre la immigració es mou en una dicotomia. Integració o multiculturalisme. Defensar que els immigrants han d'adoptar la cultura dels autòctons és interpretat com una laminació dels drets de les persones nouvingudes per part dels que creuen en el mestissatge. I l'elogi d'una convivència idíl·lica de cultures és vist pels assimilacionistes com un atemptat contra la identitat dels autòctons. No hi ha terme mig. O ets blanc o ets negre, sense tenir en compte els pros i els contres de cada color.

Integració i multiculturalisme són dues perspectives contraposades, cadascuna situada en un extrem del mateix eix. I com és ben sabut, sovint, els pols s'acaben tocant. Ambdues propostes obliguen a una part de la societat a renunciar a la seva identitat. La diferència és qui és el que abandona la seva manera de viure i entendre el món. Els immigrants o els autòctons? Si un nouvingut ha de renunciar a ser qui és per ser acceptat, mai arribarà a fer-se seu el país. I si els que ja hi són han d'aprendre a conviure amb cultures inconnexes, acabaran per no reconèixer la societat que els envolta. Si optem pel blanc o pel negre, el resultat sempre és el mateix: la renúncia a construir uns vincles comunitaris a través d'una cultura pública comuna que ens assegurï la cohesió social.

Qui ha de renunciar? Cap dels dos i tots dos alhora. La immigració forma part de la nostra identitat. La majoria dels catalans d'avui tenim avantpassats que han vingut de fora. La contínua evolució de la identitat amb les apor-

tacions de cada nova generació vinguda de fora és el que determina la catalanitat de cada moment històric. Sumar. Això és el que ens manté vius com a poble.

El sociòleg Salvador Cardús (1954) ho exemplifica a través de la metàfora de l'empeltament: la unió d'un esqueix de planta nova a una branca d'una soca amb solera. La idea és clara. Si la nostra voluntat és preservar la catalanitat, el millor que podem fer és rejevenir-la, actualitzar-la, empeltar-la amb les aportacions dels nous catalans.

Cardús afirma que «hem estat i som un país d'immigració com pocs al món, i malgrat la nostra feblesa política, l'extraordinària disponibilitat per poder-hi arrelar és allò que ha permès la supervivència de la nació».¹ Una part de la nostra identitat és immigrant, i continuar empeltant-hi la nova immigració és l'única garantia de futur pels Països Catalans. |

¹ **CARDÚS, S.**, *Tres metàfores per pensar un país amb futur*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2009. Pàgina 15.

FINESTRA

Votar independència

Organització i participació
a les consultes sobre la independència

Jordi Muñoz* | jordi.munoz@uab.cat

Marc Guinjoan** | marc.guinjoan@upf.edu

VISTA PRÈVIA

Les consultes sobre la independència celebrades a 167 municipis de Catalunya el 12 i 13 de desembre de 2009 representen un procés d'organització de la societat civil i de participació ciutadana amb pocs precedents al nostre país. Com es van organitzar? Què explica les taxes de participació assolides? Per què en uns municipis hi va votar més gent que en d'altres? Aquest article respon a aquestes qüestions a partir de l'anàlisi de les dades estadístiques oficials i provinents d'una enquesta realitzada a persones representatives de les plataformes organitzadores.

Introducció

De vegades, petits gestos prenen dimensions inesperades i tenen conseqüències que ningú no s'hauria imaginat. Llavors, els esdeveniments s'acceleren i en poques setmanes escenaris que semblaven inamovibles esdevenen cosa del passat. Això succeeix a Catalunya la tardor passada: el gest d'organitzar simbòlicament una consulta popular sobre la independència de Catalunya a Arenys de Munt —impulsada per una entitat ciutadana i amplificada de manera maldestra per les institucions de l'Estat espanyol— acaba produint un sorprenent efecte dòmino. Així, tres mesos després que el 41% dels arenyencs cridats a les urnes responguessin a la crida, 167 municipis celebren la seva consulta, amb un cens global d'un 702.532 persones i una participació de 192.606, que representen un 27,42% de les persones amb dret a vot. Les dimensions del fenomen superen moltes expectatives.

* Investigador postdoctoral en Ciència Política a la UAB

** Investigador en Ciència Política a la UPF

Les consultes del 13D representen una innovació capaç d'involucrar un segment molt més ampli de la societat que les tradicionals manifestacions o actes de protesta

Després de molts anys, l'independentisme català ha trobat una nova forma d'acció col·lectiva que s'ha mostrat sorprenentment potent. Les consultes representen una innovació capaç d'involucrar un segment molt més ampli de la societat que les tradicionals manifestacions o actes de protesta. Els motius són diversos: els costos de participar-hi són molt baixos —és més fàcil anar a votar al propi municipi que desplaçar-se a una manifestació—, votar és una pràctica a la qual hom hi està acostumat i, sobretot, és una forma d'acció col·lectiva àmpliament percebuda com a legítima i precisament per això, suscita un consens social molt ampli. A més, no s'ha de menysprear el valor simbòlic que té la imatge d'una societat que de manera pacífica expressa mitjançant les urnes la seva voluntat.

La transcendència de les consultes rau fonamentalment en dos aspectes. En primer lloc, en el procés col·lectiu d'organització que generen, d'una amplitud i intensitat poc freqüent, gairebé inèdita. I, en segon lloc, en les xifres de participació assolides: en termes comparats, és difícil de trobar altres exemples de moviments socials que, en moments d'estabilitat social i política —és a dir, fora de transicions, revoltes o insurreccions— siguin capaçs de mobilitzar de manera coordinada un 30% de la població.

En relació a l'organització de les consultes, presentem els resultats d'una enquesta realitzada a persones representatives de 94 plataformes locals, mitjançant la qual hem recollit informació detallada sobre diversos aspec-

tes de la feina duta a terme en cadascun d'aquests municipis. Per tant, elaborem una radiografia detallada del procés mobilitzador que precedeix les consultes del 13 de desembre.

Un cop presentada aquesta anàlisi, afrontem una pregunta que és important respondre: per què en uns municipis la participació és molt més elevada que en d'altres? Què pot explicar les diferències observades entre municipis? En aquest article defensem que cal tenir en compte dues grans explicacions: d'una banda, les característiques socials, polítiques i geogràfiques del municipi, i de l'altra, la tasca de mobilització desenvolupada per les comissions organitzadores. En el segon i tercer apartats de l'article, ens centrarem en l'explicació de les diferències de participació atenent a aquestes dues qüestions. Mitjançant l'aplicació de tècniques estadístiques d'anàlisi de dades mostrem com aquests dos aspectes ens permeten explicar la gran majoria de les diferències de participació entre poblacions. Finalment, presentem les conclusions generals de l'estudi.

Anàlisi de la mobilització.

Enquesta a les comissions organitzadores

Com hem dit, un dels elements més destacats del fenomen de les consultes és el gran procés col·lectiu d'auto-organització social que generen. Per conèixer aquest pro-

La gran majoria de municipis (el 70%) se situa per sobre del 30% de participació. Cal destacar que els municipis d'Osona superen notablement aquesta mitjana

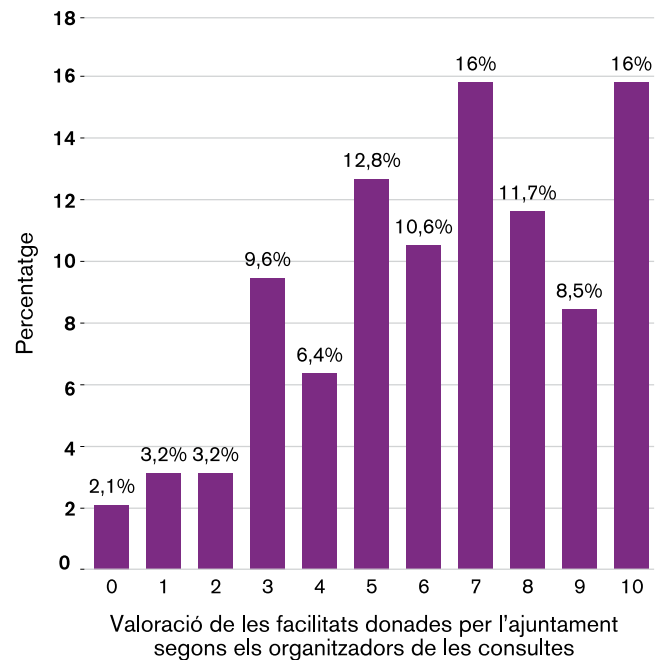
cés amb major detall, s'opta per elaborar una enquesta via Internet a persones representatives de les plataformes. S'han obtingut 94 respostes de municipis diferents, que representen el 56,3% dels pobles que van celebrar la consulta el 13 de desembre de 2009.

En primer lloc, de l'enquesta se'n desprèn que pràcticament el 93% dels municipis enquestats reben el suport del ple municipal. Tanmateix, el partit de l'alcalde només hi dóna suport en el 80% del total de municipis, fet que posa de manifest que en algunes ocasions formacions de govern s'alien amb partits de l'oposició per tal de votar a favor de la celebració de la consulta. En poc més del 4% dels municipis s'entra al consistori la moció a favor de les consultes d'independència i aquest la rebutja. D'altra banda, només en una mica més del 3% de les poblacions s'hi celebra la consulta malgrat que al ple no s'hi ha entrat la moció.

Preguntats els organitzadors de la consulta sobre les facilitats que els dóna l'Ajuntament per celebrar la consulta —on 0 són les màximes dificultats i 10 les màximes facilitats—, s'obté una mitja de 6,33, essent els valors més escollits el 7 i el 10 —amb 15 respostes cadascun. En la figura 1 es pot comprovar com en línies generals les comissions organitzadores de les consultes queden bastant satisfetes amb el suport que els dóna l'ajuntament.

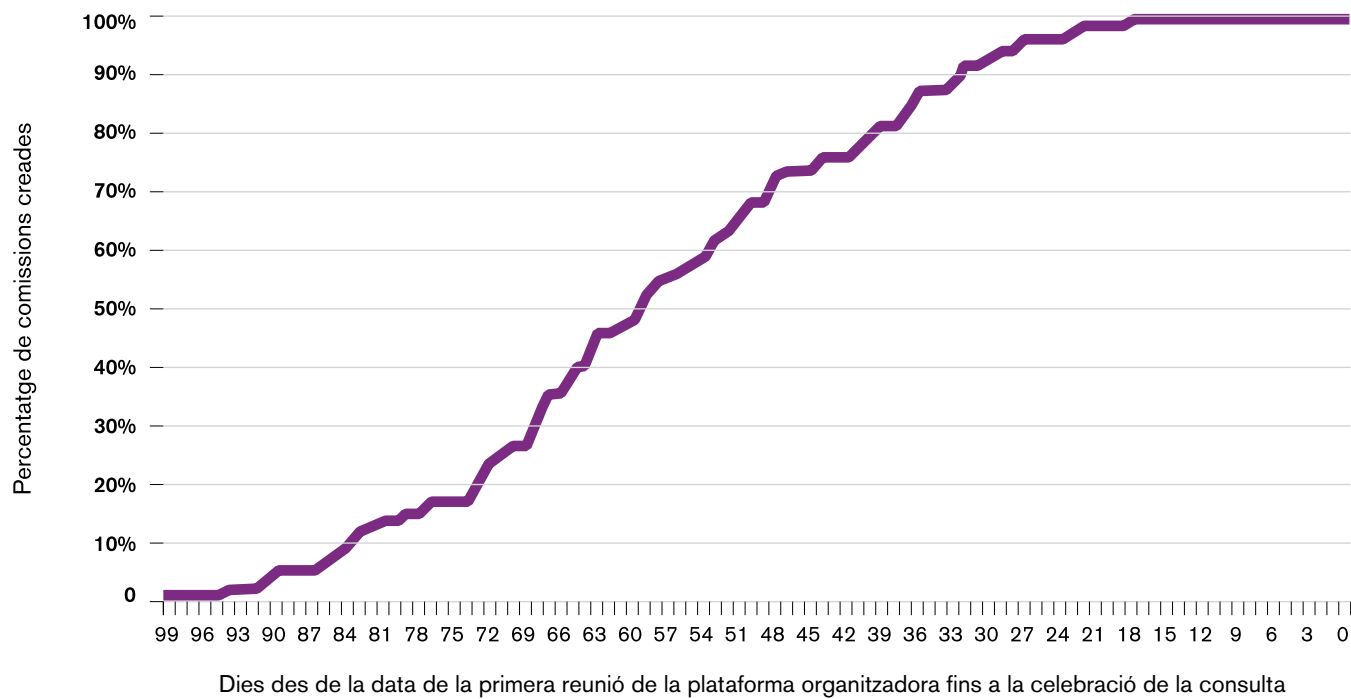
Referint-nos a la creació de la comissió organitzadora, en el 70% dels casos aquestes són plataformes de nova creació on s'hi participa a títol individual. Tan sols en el 4,3% dels

FIGURA 1. VALORACIÓ DE LES FACILITATS DONADES PER L'AJUNTAMENT SEGONS ELS ORGANITZADORS DE LES CONSULTES (ESCALA DE 0 A 10)

Font: Elaboració pròpia

**FIGURA 2. DIES DES DE LA DATA DE PRIMERA REUNIÓ
DE LA PLATAFORMA ORGANITZADORA FINS A LA CELEBRACIÓ DE LA CONSULTA**

Font: Elaboració pròpia

**En el 70% dels casos les comissions
organitzadores de la consulta són
plataformes de nova creació on s'hi
participa a títol individual. La majoria es
creen només dos mesos abans del 13D**

casos la coordinadora és el resultat de la unió de diferents entitats existents en el municipi amb anterioritat a la consulta. El 25% restant es correspon a comissions que són una barreja entre entitats ja existents i una nova estructura creada *ad hoc* per a la celebració de la consulta.

El procés de creació de les comissions i d'organització de les consultes és molt àgil. Des de finals de setembre del 2009 es comencen a celebrar les primeres reunions organitzatives de la consulta. Malgrat això, entre l'1 d'octubre i el 27 d'octubre del 2009 és quan se celebren la majoria de les primeres reunions –el 56% del total. El temps mitjà de celebració de la primera reunió abans de la consulta del 13 de desembre és d'una mica més de 57 dies, és a dir, pràcticament dos mesos. A la figura 2 es pot veure quina és l'evolució de la celebració de les primeres reunions en funció dels dies que manquen per a la celebració de la consulta.

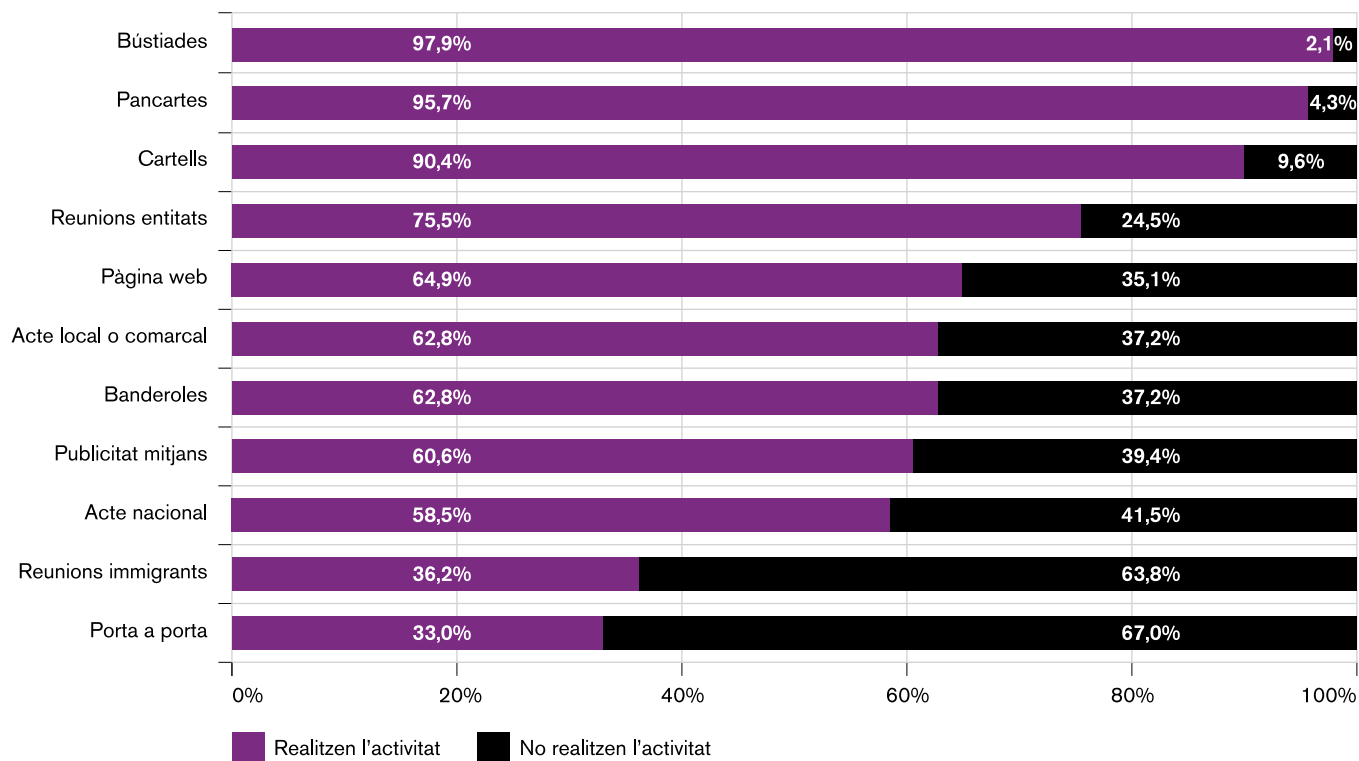
En l'enquesta plantejàvem als organitzadors quines són les activitats que duen a terme per tal de promocionar la consulta, i sobre un total d'onze possibles actes promocionals –veure figura 3– les comissions organitzatives en duen a terme de mitjana un total de 6,1. De totes maneres, no tots els actes tenen la mateixa popularitat entre les diferents comissions organitzadores. El més estès de tots és el de repartir cartes a les bústies particulars, que afirmen haver-ho fet el 98% dels municipis. En segon terme, trobem la col·locació de pancartes (96%) i de cartells (90%). Pel que fa a la part baixa de la popularitat, només en un

36% dels municipis celebren reunions amb entitats d'immigrants –fet que potser pot explicar el baix índex de participació entre aquest col·lectiu– i solament en un 33% de les poblacions els organitzadors fan campanya porta a porta. Pel que fa als resultats de participació de les consultes, cal destacar que el 49% de les comissions organitzadores que responen l'enquesta manifesten haver igualat les expectatives de participació en la consulta, mentre que vora el 32% consideren que les han superat, i un 19% que no han assolit els objectius fixats.

Un cop vistes les dades descriptives més rellevants sobre l'enquesta, és moment d'abordar alguns possibles creuaments de variables que ens permetin aprofundir en la casuística i el funcionament de les consultes. Hi ha determinades preguntes plantejades a l'enquesta que té més sentit posar-les en consideració en relació al cens electoral del municipi, com ara el nombre de col·legis electorals, el nombre de voluntaris mobilitzats i el pressupost gestionat per habitant, la procedència dels recursos econòmics i el compliment de les expectatives. Tots ells es presenten a la taula 1.

Tal com es desprèn de la primera columna de la taula 1, la mida del municipi és cabdal per determinar el nombre de col·legis electorals on votar el dia de la consulta. Fins a poblacions de 4.000 habitants no hi ha cap municipi amb més de 3 col·legis electorals, tenint-ne 1,35 de mitjana, i fins a 9.000, aquesta encara ronda un valor proper a 1 (1,3). És per sobre dels 9.000 habitants on el va-

FIGURA 3. FREQUÈNCIA DE REALITZACIÓ DE LES ACTIVITATS DE PROMOCIÓ DE LA CONSULTA

Font: Elaboració pròpia

El 93% dels municipis enquestats
reben el suport del ple municipal
i en un 4% la moció a favor de les consultes
d'independència és rebutjada

TAULA 1. DIFERÈNCIES ORGANITZATIVES EN FUNCIÓ DE LA MIDA DEL MUNICIPI

	Col·legis electorals	Habitants per voluntari	Pressupost per habitant (€)	Origen dels recursos (0-10)*	Compliment expectatives (1-3)**
Fins a 500 habitants	1,06	23,01	1,34	3,20	2,44
De 500 a 1.500 habitants	1,10	50,98	0,58	3,15	2,40
De 1.500 a 4.000 habitants	1,35	84,72	1,23	2,95	2,15
De 4.000 a 9.000 habitants	1,30	107,31	0,41	1,60	1,80
Més de 9.000 habitants	3,44	239,73	0,34	2,00	1,89
TOTAL	1,64	102,07	0,76	2,56	2,13

* 0= recursos exclusivament interns; i 10= recursos exclusivament externs
** 1= participació per sota de les expectatives; 2= participació que compleix les expectatives; i 3= participació que supera les expectatives.

Font: Elaboració pròpia

lor augmenta considerablement, fins a 3,44 col·legis de mitjana, si bé dins d'aquest grup encara es troba algun municipi amb tan sols un col·legi.

La mida del municipi també és una variable molt important per determinar el nombre de voluntaris que participaven en l'organització de la consulta. En els municipis més petits la capacitat per implicar a moltes persones en l'organització de la consulta és major; per contra, a mesura que el municipi augmenta de dimensió, els contactes personals són més limitats i és més difícil arribar a la totalitat dels ciutadans; mentre que en els pobles de fins a 500 habitants hi ha de mitjana 23 ciutadans per cada voluntari, aquest valor va augmentant progressivament a mesura que també augmen-

ta la mida del municipi. Entre els municipis de més de 9.000 habitants hi ha un voluntari per cada 240 habitants.

El pressupost per habitant en funció de la mida del municipi és probablement la variable que presenta una tendència menys inequívoca i on la variabilitat intragrups és més elevada. En línies generals, i tal i com era d'esperar, a mesura que augmenta la mida del municipi disminueix el pressupost disponible per habitant censat. La tendència no es compleix en el grup de 1.500 a 4.000 habitants per la influència que exerceix un valor extrem. Però per la resta sí que es dibuixa una tendència decreixent en el pressupost per habitant en funció de la mida del municipi. Tenint present que principalment són els voluntaris els

En línies generals les comissions
organitzadores de les consultes queden
bastant satisfetes amb el suport que els
dóna l'ajuntament, valorant-lo de mitjana
en un 6,33 sobre 10

TAULA 2. DIFERÈNCIES ORGANITZATIVES ENTRE OSONA I LA RESTA DEL PAÍS

	Habitants per voluntari	Pressupost per habitant (€)	Origen dels recursos (0-10)*	Compliment expectatives (1-3)**
Osona	62,39	1,69	4,33	2,33
Resta de Catalunya	111,59	0,57	2,13	2,08
TOTAL	102,07	0,76	2,56	2,13

* 0= recursos exclusivament interns; i 10= recursos exclusivament externs

** 1= participació per sota de les expectatives; 2= participació que compleix les expectatives; i 3= participació que supera les expectatives.

Font: Elaboració pròpia

que financen la consulta, és normal que allà on hi ha més voluntaris per habitants censats també sigui on hi ha més pressupost per habitant.

L'origen del finançament també segueix un patró bastant lògic. A mesura que el municipi es va fent gran, aquest té més capacitat per generar els recursos necessaris per a la realització de la consulta –en forma de diners, material de propaganda, coneixements tècnics, contactes amb personalitats, premsa,...–, mentre que els pobles més petits han de recórrer més a l'ajuda externa. De totes maneres el valor mitjà obtingut per a tots els municipis és bastant baix –entre 2,0 i 3,2 sobre un total de 10–, cosa que posa de manifest que les comissions locals en bona part s'autogestionen.

La mida del municipi també influeix bastant en el compliment de les expectatives creades per la comissió organitza-

dora. Seguint el mateix patró observat en les altres qüestions, és en els municipis de menys dimensió on es compleixen millor les expectatives. Sobre una escala de 3, en la qual l'1 representa que la participació ha quedat per sota de les expectatives, 2 les ha igualat, i 3 les ha superat, en termes globals es pot comprovar com els resultats de participació queden una mica per sobre de l'opció d'expectatives igualades (2,13). En els municipis més petits el valor obtingut pràcticament se situa a mig camí entre la igualació i la superació d'expectatives. Per contra, en els municipis de més de 4.000 habitants, aquestes no aconsegueixen un valor que arribi a 2, és a dir, la igualació de les expectatives.

Un cop vistes com es comporten aquestes variables en funció de la mida del municipi, és pertinent abordar el seu comportament en relació al fet que la consulta s'hagués celebrat a Osona o a la resta del país, atès que

La participació mitjana en els municipis on el partit de l'alcalde dóna suport a la consulta és d'un 36%, set punts per sobre del 29% registrat de mitjana als municipis on no hi ha aquest suport

el procés de consultes té en aquesta comarca unes característiques organitzatives peculiars. D'aquesta manera, compararem l'origen dels recursos, el pressupost per habitant, el compliment de les expectatives i el nombre de voluntaris per cens electoral.

Osona és un cas apart en l'organització de les consultes. Amb la creació de la plataforma Osona Decideix i la seva separació de la Coordinadora Nacional per la Consulta sobre la Independència, aquesta comarca treballa internament i coordinada per fer de la consulta sobre la independència una aproximació al més fidedigna possible a unes eleccions convencionals. Això es reflecteix en cadascun dels ítems presentats a la taula 2.

El nombre de voluntaris a Osona és molt superior al de la resta de Catalunya. Mentre que en els municipis osonencs de mitjana hi ha 63 persones amb dret a vot per cada voluntari, en el cas de la resta de Catalunya aquest valor pràcticament es duplica, quedant en 112 electors per a cada voluntari.

En el pressupost per habitant també hi veiem pautes de conducta diferenciades. Mentre que a Osona es gasta de mitjana pràcticament 1,7€ per cada persona amb dret a vot, a la resta de Catalunya el pressupost per habitant es troba notablement per sota l'euro (0,57€).

El suport de la coordinadora Osona Decideix al moment de proporcionar els recursos necessaris per a l'organització de la consulta és un element clau per explicar el valor de 4,33 obtingut —en una escala de 10, on

0 representava recursos exclusivament interns i 10 no més externs. Aquest valor indica que una mica menys de la meitat dels recursos emprats en els pobles osonencs prové de fora de l'organització. Molt rellevant és la comparació d'aquest valor amb l'obtingut a la resta de Catalunya (2,13), on l'origen dels recursos és majoritàriament intern.

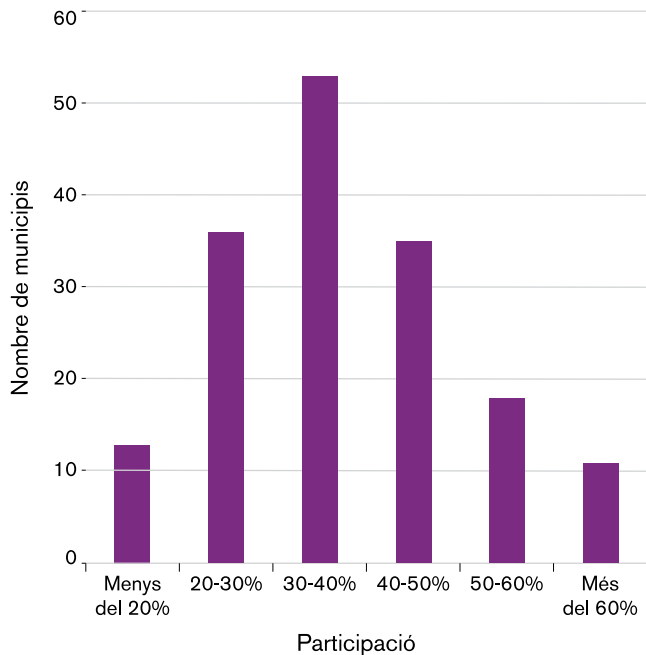
En relació al compliment de les expectatives, hi ha una important diferència entre els municipis osonencs i la resta: mentre que entre els primers s'obté un valor de 2,33, considerablement per sobre de la igualació de les expectatives (valor 2), en el cas de la resta de municipis aquest és de 2,08. Sens dubte els millors resultats de participació dels municipis osonencs ha fet que els seus membres hagin valorat els resultats més per sobre de les expectatives que no pas els de la resta de Catalunya.

Explicant la participació: factors estructurals, de context i organitzatius

L'altre gran aspecte a tractar fa referència als nivells de participació. Què explica que s'assoleixin nivells diferents de participació en els diversos municipis en què se celebra la consulta? No tots els municipis són iguals. N'hi ha de més grans i de més petits. N'hi ha que tenen unes pautes de vot diferent dels altres, i n'hi ha que el percentatge d'estrangers al padró és més gran o més petit. N'hi ha alguns on habitu-

Gairebé la meitat de les diferències que hem observat entre municipis en nivells de participació a la consulta s'expliquen per la mida de municipi. Com més petit és, més participació hi ha

FIGURA 4. DISTRIBUCIÓ DE MUNICIPIS SEGONS EL NIVELL DE PARTICIPACIÓ (%)

Font: Elaboració pròpia

alment hi ha més participació electoral. I, com hem vist, no totes les plataformes han fet la mateixa campanya, ni amb la mateixa intensitat. Totes aquestes característiques de les poblacions i de les campanyes realitzades són susceptibles d'haver influït en les taxes de participació.

En aquest apartat, intentarem explicar la participació en les consultes i la seva variació entre municipis a partir de tots aquests elements. Per fer-ho, fem els resultats de les consultes publicats per les pròpies plataformes, així com informació estadística recollida de fonts oficials¹ i les dades de la nostra enquesta. Finalment, mitjançant tècniques estadístiques d'anàlisi de dades, estimem l'efecte de cada factor sobre la participació.

Les xifres de participació no són homogènies territorialment i oscil·len entre municipis que recullen poc més del 10% de sufragis, com Roses, fins a Sant Jaume de Frontanyà, on aquesta se situa per sobre del 90%. Entre aquests dos extrems hi ha el gruix de municipis. A la figura 4 hi podem veure com la distribució de municipis segons el nivell de participació és força àmplia, amb el grup més nombrós situat en la forquilla d'entre el 30 i el 40%. De fet, entre el 20 i el 50% de participació hi trobem més del 70% dels municipis.

La gran majoria de municipis (el 70%) se situa per sobre del 30% de participació. Això pot semblar contradictori amb el fet que la participació global s'hagi situat per

¹ Institut d'Estadística de Catalunya i Departament de Governació

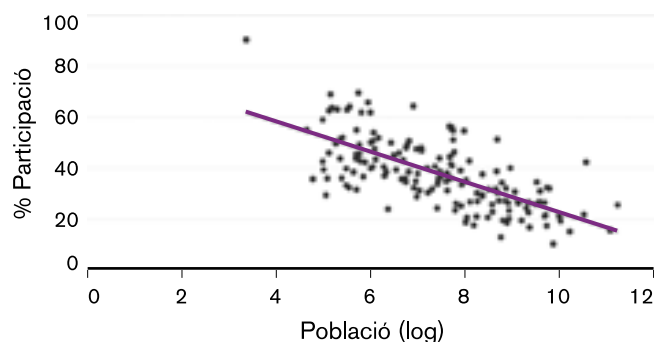
A mesura que el municipi augmenta de dimensió, els contactes personals són més limitats i és més difícil arribar a la totalitat dels ciutadans

sota d'aquesta xifra, però cal tenir en compte que en el càlcul global els municipis més poblats hi tenen, lògicament, més pes. De fet, això ens dona una primera indicació que en general els municipis més grans han registrat taxes més baixes de participació, cosa que analitzarem amb més detall en l'apartat següent.

Hem vist com les taxes de participació són força diverses en els diferents municipis en què se celebren consultes. Per tant, hi ha una qüestió a resoldre: a què es deuen aquestes diferències? Tot seguit tractem d'explicar-les, fent referència a les característiques demogràfiques, sociopolítiques i geogràfiques de cada municipi, així com al procés organitzatiu i mobilitzador dut a terme per les diverses plataformes. Els factors que considerarem en l'anàlisi són els següents:

1. *Mida del municipi.* En municipis petits les campanyes voluntàries, basades en el contacte directe i el porta a porta, poden ser més efectives. La circulació de la informació sobre la consulta, els llocs, condicions i horaris de votació, entre d'altres, és molt menys costosa i més senzilla en municipis petits i per tant, d'entrada, en els municipis grans hi podem esperar una menor participació. La figura 5² ens dona una idea de la relació existent entre la

FIGURA 5. RELACIÓ DE LA MIDA DEL MUNICIPI I PARTICIPACIÓ A LA CONSULTA DEL 13 DE DESEMBRE

Font: Elaboració pròpia

² Les figures 5, 9, 11 i la taula 7, les variables que incorporen la població –població, taxa estrangers i voluntaris per habitant– han estat transformades en el seu logaritme natural, ja que els efectes de la població no són lineals. La raó és senzilla: no té el mateix efecte sobre la participació passar de 1.000 a 2.000 habi-

Mentre que en els pobles de fins a 500 habitants hi ha de mitjana 23 ciutadans per cada voluntari, en els municipis de més de 9.000 habitants hi ha un voluntari per cada 240 habitants

mida del municipi i la participació. Cada punt representa un municipi, mentre que la línia ens mostra la tendència. Com veiem, com menys població té un municipi,³ major és la taxa de participació registrada en les consultes.

2. *Composició electoral del municipi.* La composició ideològica de la població evidentment és un factor important per explicar la participació a la consulta, atès que en aquestes pràcticament només hi han participat els electors partidaris de la independència. Per això, l'extensió del nacionalisme i de l'independentisme a un municipi és un element a considerar. Per tant, és pot esperar que allà on la implantació d'aquelles formacions que donen suport a les consultes sigui major, la participació registrada sigui més elevada. Per capturar aquests factors, disposem de les dades de les eleccions al Parlament de Catalunya de 2006 per a cada municipi.⁴ Concretament, podem esperar que la implantació d'Esquerra i CiU, formacions que en diversos graus donen suport a la celebració de les consultes, afavoreix la participació.

Les figures 6 i 7 ens mostren la relació entre el percentatge de vot de les formacions esmentades en les darre-

res eleccions al Parlament i la participació a les consultes. En el cas d'Esquerra i CiU, la relació positiva és clara: a major suport electoral d'aquests partits en les darreres eleccions al Parlament, més participació en la consulta. Això dona una indicació que els votants d'aquestes formacions, i de manera especialment clara en el cas d'Esquerra –la recta és més inclinada en aquest cas que en el de CiU–, s'han mobilitzat per anar a votar.

3. *Tradició participativa.* Sabem que hi ha municipis on tradicionalment hi ha taxes de participació electoral més altes que en d'altres. Hi ha factors difícils de controlar en un estudi d'aquestes característiques que influeixen en la participació en diversos tipus de consultes i eleccions. Una bona manera de controlar aquests factors és comprovar l'efecte de la tradició participativa del municipi, mesurada a partir de la taxa de participació de les darreres eleccions al Parlament de Catalunya. La figura 8 ens mostra com la relació és molt clara: els municipis més participatius en les darreres eleccions catalanes també ho són en la consulta.

4. *Població estrangera.* Una de les novetats d'aquestes consultes és el reconeixement del dret a vot a la població d'entre 16 i 18 anys i l'estrangera. Aquesta modificació del cens respecte a les eleccions i referèndums oficials pot tenir efectes en la participació, sobretot en aquells municipis on aquests grups són més nombrosos, especialment en el cas de la població estrangera, tant per les seves dimensi-

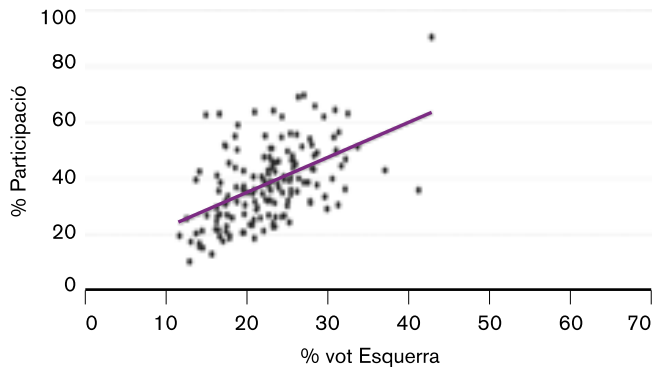
tants, que passar de 49.000 a 50.000. Els dos primers municipis es comportaran de manera molt diferent entre si, mentre que els dos darrers són gairebé idèntics. Es tracta d'una transformació habitual en els estudis que inclouen la variable poblacional.

3 Segons les dades del padró de 2008 proporcionades per l'IDESCAT.

4 Proporcionades pel Departament de Governació i Administracions Públiques.

Com més alt és el percentatge d'estrangers més cau la participació. Molt possiblement la taxa de participació de la població estrangera és considerablement més baixa que l'autòctona

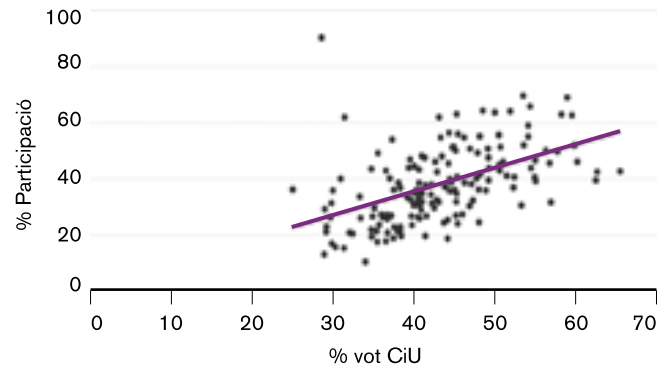
FIGURA 6. RELACIÓ DEL VOT A ESQUERRA A LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE 2006 I PARTICIPACIÓ A LA CONSULTA DEL 13 DE DESEMBRE

Font: Elaboració pròpia

ons com per les seues característiques especials. No tenir dret a vot a les eleccions oficials i portar relativament poc temps residint a Catalunya i/o al municipi són dos factors clarament afavoridors de l'abstenció. Les causes són diverses: manca de costum de participar, dèficits d'arrelament, poca informació i/o desinterès per la política catalana, desconeixement de la llengua, poca inserció en les xarxes socials... Per tant, podem esperar que un major percentatge de població estrangera al padró del municipi impliqui una menor taxa de participació en la consulta. La figura 9 confirma les nostres expectatives: el percentatge d'estrangers en un

FIGURA 7. RELACIÓ DEL VOT A CIU A LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE 2006 I PARTICIPACIÓ A LA CONSULTA DEL 13 DE DESEMBRE

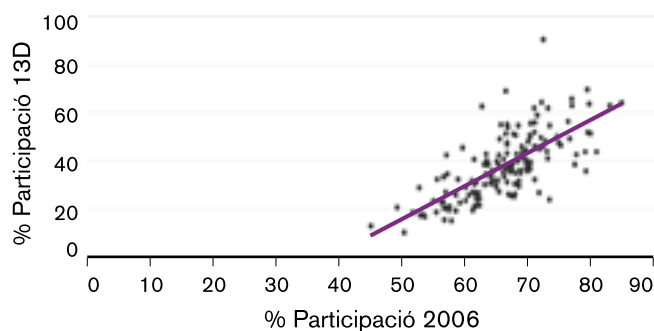
Font: Elaboració pròpia

municipi ha anat en detriment de la participació global.

5. «Efecte Osona». Com hem vist anteriorment en l'anàlisi de la mobilització, un dels elements destacats de les consultes del 13 de desembre és l'especial intensitat que té a la comarca d'Osona aquest esdeveniment, tant pel que fa a l'extensió –se celebren consultes en 34 dels 51 municipis, representant al voltant del 90% de la població– com la campanya i la forma comarcal d'organització. Els elements diferencials de les consultes a Osona fan que sigui interessant veure si existeix o no un «efecte Osona» que ens ajudi a explicar les diferències de partici-

Només en un 36% dels municipis celebren reunions amb entitats d'immigrants, fet que pot explicar el baix índex de participació entre aquest col·lectiu

FIGURA 8. RELACIÓ DE LA PARTICIPACIÓ EN LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA DE 2006 I LA DE LA CONSULTA DEL 13 DE DESEMBRE

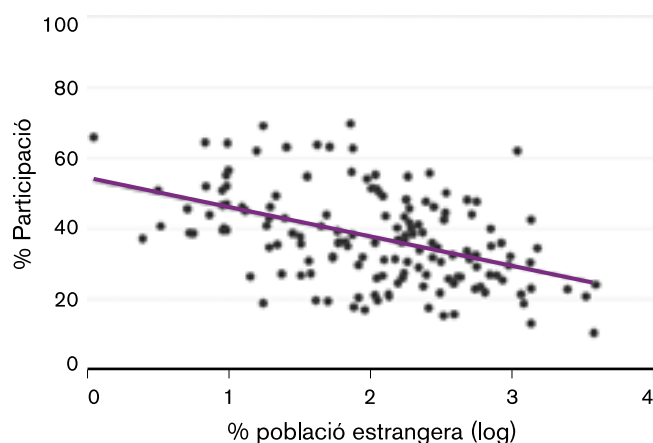

Font: Elaboració pròpia

participació entre municipis. La figura 10 ens mostra la mitjana de participació dels municipis osonencs i de la resta de poblacions de Catalunya on s'hi celebra una consulta el 13 de desembre. Com podem veure, i com s'ha comentat a bastament, les taxes de participació són molt superiors a Osona que a la resta del territori.

6. *Factors organitzatius.* Anteriorment, hem vist els principals trets de les campanyes de mobilització del vot realit-

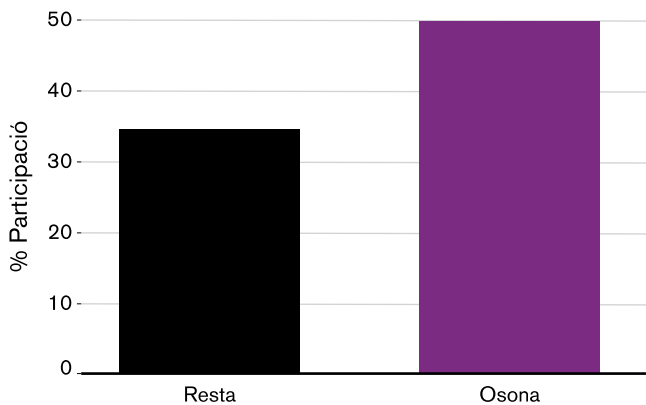
FIGURA 9. RELACIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA AMB LA PARTICIPACIÓ EN LA CONSULTA DEL 13 DE DESEMBRE

Font: Elaboració pròpia

Osona Decideix treballa internament i coordinada per fer de la consulta sobre la independència una aproximació al més fidedigna possible a unes eleccions convencionals

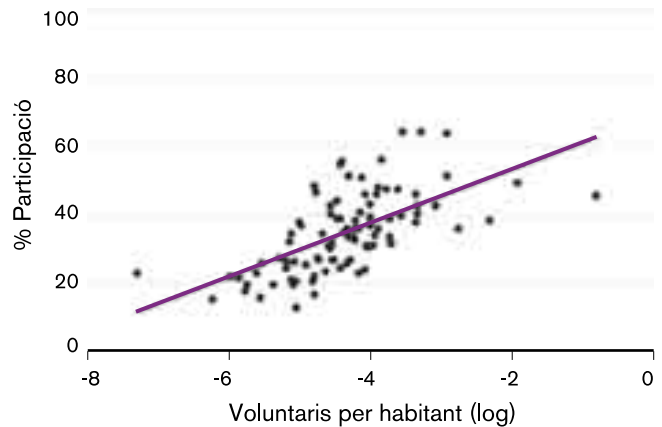
FIGURA 10. MITJANA DE PARTICIPACIÓ ASSOLIDA PELS MUNICIPIS D'OSONA I LA RESTA DE POBLACIONS QUE ORGANITZEN UNA CONSULTA EL 13 DE DESEMBRE (%)

Font: Elaboració pròpia

zació a cada municipi tenen un efecte sobre la participació. El que es vol esbrinar és quins elements organitzatius afecten la participació una vegada tenim en compte les característiques del municipi. En altres paraules, si agaféssim dos municipis idèntics, quines característiques de la campanya de mobilització farien que en un hi hagués més participació que en l'altre? Bàsicament hi ha tres factors dels considerats a l'enquesta que tenen efectes clars sobre la participació: el nombre de voluntaris mobi-

FIGURA 11. RELACIÓ DEL NOMBRE DE VOLUNTARIS MOBILITZATS I PARTICIPACIÓ EN LA CONSULTA DEL 13 DE DESEMBRE

Font: Elaboració pròpia

litzats —en proporció a la població—, la quantitat i varietat d'actes de campanya organitzats i el suport del partit que ostenta l'alcaldia.

Pel que fa al nombre de voluntaris per habitant que es mobilitzen, la figura 11 ens mostra una relació força clara: com podíem esperar, com més voluntaris mobilitzats, més participació registrada. D'altra banda, la quantitat d'actes diferents de campanya organitzats per les plataformes —veure la llista a la figura 3—, que pot ser entès com una

A Osona hi ha de mitjana 63 persones amb dret a vot per cada voluntari, valor que pràcticament es duplica a la resta del Principat

aproximació a la feina feta, també ha de tenir una influència: com més actuacions diferents es fan, més participació es registra en un municipi. Més endavant ho comprovarem.

Finalment, un altre element important és el suport de l'equip de govern municipal. Sabem que en la gran majoria dels municipis on se celebra la consulta, aquesta compta amb el suport explícit del plenari municipal. Tanmateix, en alguns d'aquests casos la moció de suport a la consulta és aprovada al ple sense el suport de la formació de l'alcalde o alcaldessa. En total, dels municipis enquestats, n'hi ha un 20% on no s'obté aquest suport. És d'esperar que en aquells municipis en els quals la principal força de govern –generalment el partit de l'alcalde o alcaldessa– no dona suport a la consulta, la implicació de l'Ajuntament hagi sigut menor i que això hagi frenat la intensitat i efectivitat de la campanya. De fet, la participació mitjana en els municipis on el grup de l'alcalde o alcaldessa dona suport a la consulta és d'un 36%, set punts per sobre del 29% registrat de mitjana als municipis on no hi ha aquest suport.

Explicant la participació (II): anàlisi multivariant

Fins ara hem vist els factors que estan relacionats amb una major o menor participació a les consultes. Tanmateix, les evidències recollides no ens permeten treure conclusions definitives sobre quines d'elles han tingut efecte

real, ni sobre la força d'aquesta influència. La raó és senzilla: algunes de les variables que hem vist poden estar relacionades entre elles i potser estem confonent-ne els efectes. Per exemple, sabem que la mida del municipi està relacionada amb la densitat de població, amb la distribució del vot, el percentatge de població estrangera i la participació en eleccions al Parlament. D'aquesta manera, per exemple, no podem saber si l'efecte observat del vot a determinats partits sobre la participació a la consulta en realitat no s'explica per l'efecte de la mida del municipi –en pobles més petits sol haver-hi més vot a Esquerra i CiU–, o viceversa. El mateix passa amb l'«efecte Osona»: les diferències observades es deuen a que Osona és un terreny fàcil? –en termes de tradició participativa i per presència de CiU i Esquerra, per exemple– o realment es tracta d'un efecte diferencial de la comarca?

Per respondre aquestes preguntes cal que realitzem anàlisis multivariants que ens permetran veure l'efecte net de cada factor, deixant tota la resta constant. Així, podrem veure quin impacte realment ha tingut cadascuna de les variables anteriors. En altres paraules, podrem saber, per exemple, quin ha sigut l'efecte real de la implantació d'Esquerra i CiU sobre la participació, sense la confusió d'altres variables importants com la mida de municipi. Complementàriament, en aquesta anàlisi hi podem estimar quin és el percentatge de la variació de la participació que expliquen aquests factors, és a dir, fins a quin punt els factors que hem identificat ens serveixen o no

**Mentre que a Osona es gasta de mitjana
pràcticament 1,7€ per cada persona
amb dret a vot, a la resta de Catalunya
el pressupost per habitant es troba
notablement per sota l'euro (0,57€)**

per entendre perquè en uns municipis la participació el 13 de desembre és més alta que en d'altres.

A la taula 7⁵ s'hi poden veure els resultats de sis models de regressió lineal en els quals hi anem introduint els blocs de factors que hem discutit més amunt. D'aquesta manera podem contrastar l'efecte de cadascuna d'aquestes variables sobre la participació tot controlant les relacions espúries i la confusió introduïda per les altres variables.

De la taula 7 se n'extreuen diverses conclusions. En primer lloc, podem comprovar com la població d'un municipi és un mecanisme molt potent per explicar la participació. Com veiem a la figura 5, a mesura que la mida dels municipis augmenta, la participació en les consultes pateix una dràstica davallada. Aquesta variable té un efecte estadísticament significatiu i el que és més important, ella sola té la capacitat per explicar pràcticament el 45% de la variabilitat de la participació. En altres paraules, gairebé la meitat de les diferències que hem observat entre

municipis en nivells de participació a la consulta s'expliquen per la mida de municipi.

D'altra banda, la taxa de població estrangera també té un efecte significatiu en els cinc models: a mesura que augmenta el percentatge d'estrangers residents a un municipi, la participació cau significativament. Això ens indica que molt possiblement la taxa de participació de la població estrangera és considerablement més baixa que la de la resta i per tant, ens mostra les dificultats del moviment de les consultes per mobilitzar i atreure el vot de la nova ciutadania. Amb la inclusió d'aquesta nova variable el model ens permet explicar el 48% de les diferències entre municipis en participació.

Pel que fa a les taxes de participació en eleccions anteriors, també veiem com té un efecte important: com més participatiu és un municipi en les eleccions al Parlament de Catalunya de 2006, també és major la participació registrada en la consulta del 13 de desembre. Amb aquesta variable, ja podem explicar el 63% de les diferències de participació entre municipis.

Per la seva part, la composició electoral del municipi també demostra tenir un efecte clar sobre la participació a la consulta. Com hem vist abans, el percentatge de vots obtingut per Esquerra i CiU en un municipi el 2006 influeix positivament en la participació a la consulta. Els models ens indiquen que aquesta influència és especialment forta en el cas d'Esquerra, que apareix com la formació dels votants de la qual es mobilitzen amb major in-

5 Aquesta taula mostra els coeficients de regressió i la seva significació estadística. Els coeficients de regressió ens indiquen com canvia la participació en un municipi per cada increment unitari en les variables considerades. Per exemple, el model 4 ens indica que per cada punt addicional de vot a Esquerra el 2006, la participació a la consulta s'ha incrementat 0,81 punts. Els asteriscs ens indiquen els resultats dels tests de significació estadística dels coeficients, és a dir, fins a quin punt podem estar segurs que la relació expressada pels coeficients existeix a la realitat i no és deguda a la casualitat. Com més asteriscs hi ha al costat d'un coeficient, més segurs podem estar de l'efecte indicat. Finalment, la r^2 ens indica quin percentatge de la variació en la participació entre municipis es pot explicar amb les variables incloses al model: mentre que en el model 1 és del 44%, el model 6 explica el 84% de la variació.

TAULA 7: REGRESSIONS OLS, PERCENTATGE DE PARTICIPACIÓ 13 DE DESEMBRE

Variable	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
Població (log)	-5,68***	-4,91***	-3,02***	-1,83***	-2,67***	-1,40*
Taxa població es- tranger (log)		-0,45***	-0,28***	-0,26***	-0,21**	-0,22**
Participació elec- cions 2006			0,90***	0,63***	0,56***	0,60***
Percentatge vots Esquerra 2006				0,81***	0,64***	0,36***
Percentatge vots CiU 2006				0,43***	0,22**	0,19*
Percentatge vots ICV-EUiA 2006				0,58***	0,44**	0,26
Osona					9,27***	8,92***
Campanya						0,56*
Voluntaris per habitant (log)						1,91**
Suport alcalde						2,84**
Constants	79,87***	78,36***	3,24	-28,86***	-6,45	-8,38
Número de casos	166	166	166	166	166	93
r2	0,44	0,48	0,63	0,72	0,78	0,84

Llegenda: *p<.1; **p<.05; *** p<.01

Font: Elaboració pròpia

Com més vots d'Esquerra i CiU a les eleccions al Parlament, més participació hi ha a la consulta, i com més concorreguts són els comicis catalans, també ho són les consultes

tensitat amb ocasió de la consulta. De fet, podem dir que per cada punt addicional obtingut per Esquerra en les eleccions al Parlament, la participació a la consulta és 0,6 punts més elevada. En el cas de CiU aquesta relació és de 0,2 punts més de participació per cada punt addicional de vot.

Hem inclòs en aquesta anàlisi el vot a ICV-EUiA. Els vots a ICV-EUiA el 2006 també mostren un efecte positiu sobre la participació, si bé en menor mesura que els anteriors partits. Recordem que en alguns municipis els grups municipals d'ICV-EUiA donen suport a la convocatòria de les consultes. D'altra banda, aquesta és una formació amb un discurs favorable a la democràcia directa i la participació ciutadana, cosa que pot haver afavorit la participació dels seus electors. Considerant el mapa electoral català de les eleccions al Parlament, ja podem explicar gairebé tres quartes parts de les diferències de participació entre municipis.

Pel que fa a l'«efecte Osona», en aquesta anàlisi apareix com un potent mecanisme predictor de la participació, fent augmentar fins a gairebé 10 punts la participació a la consulta, més enllà d'altres factors. En altres paraules, si agaféssim dos municipis de la mateixa mida, amb la mateixa taxa de població estrangera, el mateix nivell de participació i vot a Esquerra, CiU i ICV-EUiA el 2006, el municipi osonenc registraria una participació 10 punts per sobre de la del poble de fora de la comarca. Per tant, existeix un claríssim «efecte Osona». Aquests factors ens

permeten explicar un no gens menyspreable 78% de les diferències de participació entre municipis.

Finalment, afegim a l'anàlisi les variables organitzatives obtingudes en l'enquesta per veure si, una vegada tenim en compte totes les característiques dels municipis, segueixen tenint un efecte clar. I els resultats així ho indiquen: haver mobilitzat un major nombre de voluntaris, organitzar més actes de campanya diferents i comptar amb el suport del partit que ostenta l'alcaldia són tres factors importants de la campanya. Cal tenir en compte que en aquesta ocasió no treballem sobre 166 municipis sinó sobre 94, que són els que han respost l'enquesta. Això pot fer variar els resultats, tot i que com podem veure a la taula, hi ha pocs canvis respecte l'anterior model. Considerant les característiques del municipi i les variables de caràcter organitzatiu, podem explicar el 84% de la variació en la participació registrada en els 94 municipis que responen l'enquesta.

Conclusions

Mitjançant una enquesta a les comissions organitzadores de les consultes n'hem pogut constatar algunes característiques organitzatives, que poden servir de referent de cara al futur. En línies generals, els ajuntaments donen bastant suport a les comissions organitzadores; aquestes són, en la pràctica totalitat, organitzacions de nova creació la

Esquerra apareix com la formació els votants de la qual es mobilitzen amb major intensitat en la consulta

primera reunió de les quals se celebra, en la majoria dels casos, al llarg de l'octubre de 2009. Sobre un total d'onze possibles actes de campanya considerats, les comissions n'utilitzen de mitjana uns sis, entre els que destaquen el repartiment de cartes a bústies i les pancartes i els cartells. La mida del municipi determina clarament el nombre de voluntaris per habitant censat que té la consulta així com també el pressupost. A part, a mesura que augmenta la dimensió dels municipis, aquests empenen més recursos propis que aliens. La satisfacció amb els resultats de participació és inversament proporcional a la mida del municipi.

La campanya a Osona mostra trets distintius respecte a la resta de poblacions del país, cosa que posa de manifest la feina realitzada per Osona Decideix. A Osona hi ha més voluntaris i pressupost per habitant i el compliment de les expectatives també és major.

Pel que fa a l'explicació de la participació, observem com les característiques del municipi en gran part determinen l'èxit de participació de les consultes. Un 78% de la variació observada entre uns indrets i d'altres es pot explicar atenent a uns pocs factors objectius, que són claus per entendre la resposta social a la crida feta pels organitzadors de les consultes. Tanmateix, això no vol dir que la campanya de mobilització duta a terme no tingui un impacte significatiu. Tant el nombre de voluntaris mobilitzats, com la quantitat i varietat d'actes de campanya i el suport de l'equip de govern municipal són factors importants que contribueixen a una major participació.

L'anàlisi presentada en aquest article ens ha permès aproximar-nos amb detall al procés organitzatiu que se segueix a 94 dels municipis que celebren una consulta sobre la independència el 13 de desembre de 2009, així com entendre quins són els factors –estructurals i organitzatius– que expliquen perquè a uns municipis s'hi registra una major participació que en d'altres. Aquest treball pot contribuir a la comprensió del procés sociopolític viscut a Catalunya el desembre passat, així com a fixar unes expectatives raonables per a futures consultes. Ara ja coneixem els condicionants a què s'enfrontaran les comissions organitzadores que preparen consultes en els propers mesos i per tant podem avaluar els resultats obtinguts de manera molt més ajustada a la realitat. |

+ INFO

Enllaços

- Coordinadora Nacional per la Consulta sobre la Independència
www.referendumindependencia.cat
- Departament de Governació – Generalitat de Catalunya
www.gencat.cat/governacio-ap
- Institut d'Estadística de Catalunya
www.idescat.cat
- Osona Decideix
www.osonadecideix.cat

La complexitat dels espais sociopolítics de Catalunya: els tres cercles del sobiranisme

Ivan Serrano* | iserranoba@uoc.edu

VISTA PRÈVIA

En política, sovint tendim a simplificar la realitat i etiquetar als electors en funció, per exemple, dels seus sentiments, la seva posició envers l'Estat o la seva opció electoral, establint uns sil·logismes que disten molt de reflectir la realitat. En política, si A és B i B és C, no sempre A és C. És a dir, si una persona vota Esquerra i Esquerra és independentista, no vol dir que aquesta persona voti sí en un hipotètic referèndum d'independència. La realitat és més complexa, com ens mostra Ivan Serrano en el present article.

La identificació nacional subjectiva, les preferències constitucionals i el comportament electoral són les tres principals variables amb què la ciència política acostuma a abordar l'estudi de les demandes d'autogovern de les nacions sense estat. Una hipòtesi raonable de partida per posar-les en relació és esperar un grau de congruència elevat entre la preferència per l'estat independent, l'adscripció nacional catalana i el comportament electoral favorable a partits nacionalistes.¹ Si aquesta hipòtesi de la congruència s'acomplís totalment, trobaríem una coincidència completa entre totes tres variables, que podrí-

1 En el present article, utilitzem el terme nacionalista per referir-nos a aquells moviments polítics que reclamen l'existència d'una comunitat com a subjecte de decisió polític en tant que nació —condició de *demos*. Per tant, no defineix l'objectiu polític que puguin tenir aquest tipus de partits, els quals poden ser diversos —autonomista, independentista,... Aquesta concepció permet no reduir la dimensió nacionalista dels partits només a aquells que pertanyen a un àmbit subestatal, sinó també considerar la dimensió nacionalista dels partits estatals, evitant dicotomies equívokes com per exemple la contraposició entre nacionalistes i no nacionalistes.

* Doctor en Ciència Política. Investigador de l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la UOC

La congruència entre comportament electoral, identificació nacional subjectiva i preferència constitucional existeix però ofereix una imatge excessivament simplificada de la realitat

em imaginar com tres cercles perfectament superposats. Quan contrastem aquesta hipòtesi observem com aquest nivell de congruència existeix i és rellevant, però això només ens explica una part de la realitat. Autors com David McCrone o Lindsay Paterson han demostrat, per al cas escocès, que no hi ha una correlació del tot evident entre la preferència per l'estat independent, el sentiment de pertinença i el comportament electoral.² En el cas català trobem una situació similar. L'electorat favorable a l'estat independent es distribueix entre les diferents opcions polítiques de manera desigual, però en pràcticament tots els casos en unes proporcions rellevants. D'altra banda, si analitzem l'electorat concret de cada partit veurem diferents nivells d'homogeneïtat respecte les preferències constitucionals o la identificació nacional subjectiva, però la diversitat de posicionaments és característica per a gairebé tots ells. Per últim, entre les preferències constitucionals i la identificació nacional existeix una relació clara, però aquí també ens trobarem amb una diversitat de combinacions que reflecteix una realitat complexa.

Així, si imaginem els valors de les variables que obeeixen a aquesta hipòtesi de congruència en forma de cercles superposats, trobarem un nucli central on conflueixen totes tres dimensions, però també interseccions entre no-

més dues de les variables i fins i tot àrees sense zones en comú amb la resta. La superposició dels tres cercles del sobiranisme ens ofereix una imatge més complexa però també més àmplia del posicionament de la societat al voltant d'aquests eixos.

Per aplicar la idea dels tres cercles del sobiranisme al cas català cal tenir en compte les característiques pròpies que té en cadascuna de les variables. En relació a les preferències constitucionals, trobem el debat sobre el federalisme com a tercera via entre l'autonomia i la independència. Pel que fa a la identificació nacional subjectiva, hi ha una important part de la població que manifesta una adscripció dual, sentint-se tan catalans com espanyols. I sobre el comportament electoral, el sistema de partits català es caracteritza per un multipartidisme moderat derivat del sistema electoral, que és un reflex de la seva pròpia història social i política.

Aquesta caracterització de Catalunya ha comportat una determinada manera d'aproximar-se a la seva realitat com a objecte d'estudi. Per exemple, bona part de la literatura de ciència política ha fet èmfasi en el caràcter cívic del catalanisme, en contraposició a altres de component ètnic, o en què una part important dels ciutadans expressin una identificació dual amb Catalunya i Espanya. Un tret característic d'aquestes perspectives és que tendeixen a ressaltar els punts d'equilibri de les tres dimensions i més en general, respecte l'articulació institucional de les demandes d'autogovern. Però, manllevant el ter-

2 MCCRONE, D. i PATERSON, L., «The conundrum of Scottish independence». *Scottish Affairs*. Número 40. Pàgines 54-75. 2002; i PATERSON, L., *Attitudes to Scottish Independence and to the SNP*. Institute of Governance. University of Edinburgh. Edinburgh, 2003.

La idea dels tres cercles ens permet obtenir una imatge més complexa i difusa de la realitat capaç de copsar millor la dimensió del sobiranisme

me de la literatura sobre sistemes de partits polítics, fins a cert punt aquestes aproximacions poden tendir a fossilitzar o congelar l'estudi sobre l'acomodació de les nacions sense estat.

De fet, cal tenir en compte que tota aproximació implica una certa assumpció sobre el que podríem anomenar la centralitat de l'objecte d'estudi que s'analitza. On situem aquesta centralitat suposa una determinada manera d'interpretar la realitat, ja que incideix en les preguntes de recerca que ens plantejem i en les teories amb què abordem l'anàlisi. Tot això ens alerta de la importància de fer un ús crític de les eines de què disposem, en aquest cas, des de la ciència política.

L'estructura i la pròpia evolució de la societat catalana se'ns apareix de manera diferent si provem de situar la centralitat, és a dir, el punt de partida de la nostra aproximació, en uns termes diferents als més habituals. La vigència en el debat polític i social del reconeixement i exercici del dret a l'autodeterminació –això és, del reconeixement de Catalunya com a subjecte polític o *demos*– ens pot indicar les limitacions d'aquelles aproximacions que, fent èmfasi en una determinada conceptualització de la realitat –la de la identitat dual, per exemple– tenen una perspectiva que va des d'allò que considera o interpreta com la centralitat fins a les posicions extremes. En canvi, aquí intentarem seguir el camí invers i partir de les posicions favorables a la independència fins aquelles que permetin disposar de la imatge d'una part majoritària de

la població en relació a aquestes variables. Aquest exercici no pretén substituir una aproximació per una altra, ni intentar reduir el fenomen a una dicotomia diferent o a un sol eix amb diversos graus, sinó copsar aquesta complexitat introduint en l'anàlisi una aproximació complementària que ens ajudi a comprendre i interpretar millor la realitat.

D'aquesta manera, intentarem mostrar aquesta complexitat tot creuant les preferències constitucionals per l'estat independent, la identificació nacional subjectiva predominant o exclusivament catalana³ –«més català que espanyol» i «només català»– i el comportament electoral nacionalista –el vot a CiU i Esquerra. Un element afegit és que utilitzarem dues fonts de dades per contrastar aquesta aproximació i poder fer una interpretació complementària dels resultats. D'una banda, hem fet servir els estudis publicats periòdicament pel Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) a través d'un *pool* de dades amb els baròmetres d'opinió corresponents a novembre de 2008 i gener i maig de 2009.⁴ L'altra font de dades que hem utilitzat és l'enquesta sobre usos lingüístics de la Universitat Oberta de Catalunya

3 Com veurem més endavant, hem optat per incloure aquestes dues categories ja que entre totes dues concentren la immensa majoria dels qui opten per l'estat independent com a preferència constitucional –85% en el cas del CEO i 79% en el cas de la UOC.

4 CEO, *Baròmetre d'Opinió Política. Estudi REO 466*. Barcelona, novembre de 2008; CEO, *Baròmetre d'Opinió Política. Estudi REO 485*. Barcelona, gener de 2009; i CEO, *Baròmetre d'Opinió Política. Estudi REO 499*. Barcelona, maig de 2009.)

L'electorat favorable a l'estat independent es distribueix entre les diferents opcions polítiques de manera desigual, però en pràcticament tots els casos en unes proporcions rellevants

(UOC) publicada el 2008.⁵ Les variables sobre identificació nacional subjectiva i record de vot que s'han fet servir són les mateixes per totes dues enquestes. En canvi, respecte les preferències constitucionals, a les dades del CEO trobem una pregunta sobre com hauria de ser la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol on s'ofereixen quatre opcions, una d'elles la de l'estat independent i per la seva part, a l'enquesta de la UOC, la pregunta es refereix a què faria l'enquestat si se celebrés un referèndum d'independència. El tractament diferent de la preferència per l'estat independent ens ofereix també una possibilitat de comparació sobre els efectes que tenen la formulació de les preguntes i les opcions de resposta.⁶

Com podem veure a les taules 1 i 2, en el grup d'identificació nacional subjectiva exclusivament catalana la preferència per l'estat independent és majoritària, oscil·lant entre

el 58% segons les dades del CEO i el 74% de les dades de la UOC. En el cas dels individus que expressen una identitat predominantment catalana, aquests percentatges són del 18% en el cas del CEO i del 53% en el de la UOC.⁷ I entre els partidaris de la independència, la identificació nacional subjectiva exclusivament catalana també és àmpliament majoritària, situant-se a ambdós casos al voltant del 50% –un 48% en les dades del UOC i un 57% en les del CEO. Per tant, ens trobem amb un segment molt rellevant que pot superar la meitat dels casos que es correspondrien a altres posicions en l'eix d'identificació nacional subjectiva. Si a aquesta perspectiva hi afegim els que se senten més catalans que espanyols arribem a recollir un percentatge que se situa al voltant del 80% en totes dues enquestes. És a dir, tot i ampliar el criteri d'inclusió encara trobem una proporció molt rellevant de casos on la preferència per l'estat independent no es relaciona amb la identificació majoritària o exclusivament catalana. Existeix, doncs, una relació clara entre la preferència constitucional i la identificació nacional subjectiva, però tot i així, en una part rellevant dels casos la preferència per l'estat independent no va acompanyada del marcador d'identificació predominant o exclusivament catalana. La variable de la identificació na-

5 **QUEROL, E. i STRUBELL, M.,** *Llengua i reivindicacions nacionals a Catalunya*. Editorial UOC. Barcelona, 2009. Vull expressar el meu agraïment al director de l'estudi, el professor Miquel Strubell, per la seva col·laboració i els seus comentaris.

6 L'efecte que té el plantejament de la pregunta i les opcions de resposta és un aspecte que no ha rebut la necessària atenció de la literatura i que caldria abordar amb més detall del que fem aquí. Només a tall d'exemple, en un estudi del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) de 2001 es demanava tant pel posicionament respecte la independència com per la preferència davant un ventall de possibilitats institucionals, des de la reducció de competències a exercir el dret a l'autodeterminació. El creuament d'aquestes dues preguntes ens mostra com les posicions extremes tenen posicions consistents en totes dues variables, però en canvi, aquells que s'havien mostrat favorables a un increment de les competències tenien, respecte les preferències constitucionals, posicions més dividides entre les diferents alternatives.

7 Les diferències entre els valors que observem en una i altra enquesta poden obeir a com es formula la pregunta sobre les preferències constitucionals en cadascuna de les enquestes, i on les dades semblen apuntar a que es produeix un efecte important especialment en el grup que s'identifica com a més català que espanyol.

TAULA 1. PREFERÈNCIES CONSTITUCIONALS I LA IDENTIFICACIÓ NACIONAL SUBJECTIVA. CEO

TAULA 1A

		Una regió d'Espanya	Una Comunitat Autònoma d'Espanya	Un estat dins una Espanya federal	Un estat independent	Total identitat conjunt població
Identificació nacional subjectiva (%horitzontal)	Cat	0,60%	7,60%	29,50%	58,40%	17,90%
	Cat>Esp	1,50%	25,00%	51,10%	18,30%	26,40%
	Cat=Esp	6,90%	52,30%	29,60%	5,20%	43,90%
	Esp>Cat	16,60%	59,60%	15,10%	5,70%	4,40%
	Esp	21,90%	64,30%	7,80%	1,10%	4,50%

TAULA 1B

Preferència Constitucional (% vertical)

		Una regió d'Espanya	Una Comunitat Autònoma d'Espanya	Un estat dins una Espanya federal	Un estat independent
	Cat	1,90%	3,70%	15,50%	57,50%
	Cat>Esp	7,20%	17,70%	39,60%	26,60%
	Cat=Esp	57,40%	61,60%	38,20%	12,60%
	Esp>Cat	13,80%	7,10%	2,00%	1,40%
	Esp	18,50%	7,70%	1,00%	0,30%
Total preferència constitucional del conjunt de la població		4,90%	35,60%	36,60%	0,182

Font: CEO

TAULA 2. VOT EN UN REFERÈNDUM D'INDEPENDÈNCIA I LA IDENTIFICACIÓ NACIONAL SUBJECTIVA. UOC

TAULA 2A

		Votaria a favor	Votaria en contra	S'abstindria	No sap	Total identitat conjunt població
Identificació nacional subjectiva (%horitzontal)	Cat	73,80%	3,50%	11,30%	9,40%	23,70%
	Cat>Esp	53,00%	7,30%	22,10%	15,60%	21,30%
	Cat=Esp	17,80%	31,30%	36,80%	11,40%	33,50%
	Esp>Cat	6,50%	46,10%	36,10%	8,40%	13,10%
	Esp	10,20%	37,80%	31,30%	14,80%	8,40%

TAULA 2B

Vot en referèndum d'independència (%verticals)					
		Votaria a favor	Votaria en contra	S'abstindria	No sap
	Cat	48,00%	3,80%	9,90%	19,10%
	Cat>Esp	30,90%	7,00%	17,40%	28,40%
	Cat=Esp	16,30%	47,60%	45,50%	32,60%
	Esp>Cat	2,30%	27,30%	17,40%	9,40%
	Esp	2,40%	14,40%	9,70%	10,50%
Total del vot en referèndum d'independència del conjunt de la població		36,40%	22,10%	26,70%	11,70%

Font: UOC

**Esquerra és qui té més electors favorables
a l'estat independent, el 50% segons
el CEO i el 84% segons la UOC.
Aquesta xifra baixa fins el 20% i el 52%
respectivament en el cas de CiU**

cional subjectiva tendeix a transformar-se en unes determinades preferències constitucionals, però alhora trobem que aquesta transformació no és del tot homogènia.

Per la seva part, segons les dades del CEO de la taula 3, podem observar com Esquerra és el partit que mostra un percentatge més elevat d'electors favorables a l'estat independent, aproximadament el 50%. Aquesta xifra baixa fins el 20% en el cas de CiU, pràcticament similar al del conjunt de la població. Pel que fa a les dades de l'estudi de la UOC –veure taula 4–, trobem que gairebé el 84% de l'electorat d'Esquerra afirma que votaria favorablement en un hipotètic referèndum d'independència, mentre que en el cas de CiU aquest percentatge és del 51,9%. Aquests dos partits són els únics on més de la meitat dels seus electors es mostren partidaris del sí en un referèndum. En la resta de partits trobem percentatges inferiors a la mitjana, però les dades ens mostren un cop més que la preferència per l'estat independent no es transforma en un comportament electoral que compleixi completament amb la hipòtesi de la congruència, ni tampoc que el vot a un determinat partit impliqui una posició homogènia respecte les preferències constitucionals: un 32% dels electors d'ICV-EUiA i un 25% dels del PSC optarien pel sí en un referèndum d'independència, segons els resultats de l'enquesta de la UOC.

De la mateixa manera, quan analitzem els percentatges verticals –com es distribueixen les preferències constitucionals entre les diferents opcions de vot– podem veu-

re que els votants de CiU i Esquerra concentren un gruix molt important d'aquells que opten per l'estat independent –entre el 67% segons les dades del CEO i el 45% en el cas de la UOC– però alhora aquests percentatges reafirmen que una part molt rellevant de la població favorable a l'estat independent –entre un terç i la meitat– se situa en altres opcions electorals. És a dir, malgrat que les preferències constitucionals tendeixen a traduir-se en determinats comportaments electorals, aquesta traducció es produeix en sentits diversos.

Resumint, tal i com podem observar en relació a la identificació nacional subjectiva, el creuament entre la preferència constitucional i el comportament electoral ens mostra la complexitat del mapa polític català. El vot que reben els partits no s'explica per un únic factor, tal i com la literatura sobre partits polítics i comportament electoral ha demostrat àmpliament, i això es veu clarament quan observem la distribució del vot segons la preferència constitucional. En altres paraules, el vot per un determinat partit no es tradueix unívocament en una determinada preferència constitucional. D'altra banda, si bé Esquerra i CiU concentren la majoria del vot procedent d'aquells qui tenen preferència per l'estat independent, una part rellevant de la població no transforma aquesta preferència en un comportament electoral cap a partits nacionalistes o independentistes. Resumint, votar Esquerra no vol dir ser independentista, de la mateixa manera que hi ha independentistes que voten el PSC.

TAULA 3. PREFERÈNCIES CONSTITUCIONALS I RECORD DE VOT. CEO

TAULA 3A

		Una regió d'Espanya	Una Comunitat Autònoma d'Espanya	Un estat dins una Espanya federal	Un estat independent	Total identitat conjunt població
Record de vot (%horitzontal)	CiU	3,40%	34,20%	37,40%	19,80%	24,60%
	PSC	5,80%	48,20%	35,30%	6,50%	30,40%
	Esquerra	0,10%	9,30%	38,50%	50,60%	14,50%
	PP	21,80%	64,40%	6,70%	3,10%	4,70%
	ICV-EUiA	2,00%	19,90%	64,40%	11,20%	8,30%
	No recorda	4,30%	33,50%	28,80%	20,20%	5,30%
	No contesta	6,90%	38,40%	30,00%	14,70%	6,60%

TAULA 3B Preferència constitucional (%verticals)

		Una regió d'Espanya	Una Comunitat Autònoma d'Espanya	Un estat dins una Espanya federal	Un estat independent
	CiU	16,90%	23,70%	25,20%	26,90%
	PSC	36,00%	41,10%	29,40%	10,90%
	Esquerra	0,40%	3,80%	15,30%	40,50%
	PP	20,80%	8,50%	0,90%	0,80%
	ICV-EUiA	3,40%	4,70%	14,70%	5,10%
	No recorda	4,70%	5,00%	4,20%	5,90%
	No contesta	9,30%	7,20%	5,50%	5,40%
Total de la preferència constitucional dels conjunt de la població		4,90%	35,60%	36,60%	18,20%

Font: CEO

TAULA 4. VOT EN UN REFERÈNDUM D'INDEPENDÈNCIA I RECORD DE VOT. UOC

TAULA 4A

		Votar a favor	Votar en contra	S'abstindria	No ho sap	Total record de vot del conjunt de la població
Record de vot (%horitzontal)	CiU	51,90%	14,70%	16,20%	15,80%	16,80%
	PSC	24,90%	28,10%	35,00%	10,00%	20,80%
	Esquerra	83,70%	2,70%	6,40%	6,10%	9,30%
	PP	10,40%	69,90%	13,80%	5,90%	2,40%
	ICV-EUiA	32,30%	21,80%	26,10%	17,90%	4,80%
	Abstenció	19,10%	27,00%	43,30%	8,30%	18,90%
	No contesta	33,6%	19,9%	21,4%	16,9%	15,7%
	No recorda	36,30%	15,80%	28,10%	19,80%	6,80%

TAULA 4B Vot en un referèndum d'independència (%verticals)

	Votar a favor	Votar en contra	S'abstindria	No ho sap
CiU	24,00%	11,10%	10,20%	22,20%
PSC	14,10%	26,10%	27,00%	17,10%
Esquerra	21,30%	1,10%	2,20%	4,70%
PP	0,70%	7,40%	1,20%	1,20%
ICV-EUiA	4,20%	4,70%	4,70%	7,10%
Abstenció	9,90%	22,90%	30,60%	13,00%
No contesta	14,5%	14,1%	12,6%	22,2%
No recorda	6,80%	4,80%	7,10%	11,20%
Total del vot en referèndum d'independència del conjunt de la població	36,40%	22,20%	26,70%	12,00%

Font: UOC

Un 32% dels electors d'ICV-EUiA i un 25% dels del PSC optarien pel sí en un referèndum d'independència, segons dades de la UOC

Els tres cercles del sobiranisme

Analitzant com es distribueix el suport a l'estat independent en les variables de comportament electoral i d'identificació nacional subjectiva hem intentat demostrar que si bé podem treballar amb la idea que les tres variables estan relacionades, per construir una imatge que representi la centralitat de la societat catalana hem d'adoptar una perspectiva més àmplia. La nostra aproximació, com avançàvem a l'inici, parteix des de les posicions més properes a l'estat independent fins a arribar a un punt en què puguem obtenir una visió general de la societat que sigui mínimament consistent, a partir de la idea dels cercles del sobiranisme que formen totes tres variables.

Així, hem seleccionat per a cadascuna de les tres variables el que anomenem marcadors –veure taula 5–: en el cas de les preferències constitucionals aquest marcador és el de l'estat independent, pel que fa a la identificació nacional subjectiva, la definició com a «més català que espanyol» i «només català», i en relació al comportament electoral, el vot per a CiU i Esquerra. La hipòtesi de treball és que la congruència entre comportament electoral, identificació nacional subjectiva i preferència constitucional existeix però ofereix una imatge excessivament simplificadora de la realitat, mentre que la idea dels tres cercles ens permet obtenir una imatge més complexa i difusa de la realitat però capaç de copsar millor la dimensió del fenomen del sobiranisme. Amb aquests marcadors identifiquem les àre-

es d'intersecció entre les variables, amb un nucli central on tots tres hi són presents, fins a aquelles zones que no tenen coincidència amb cap altra de les variables. De la figura resultant, el perímetre exterior que dibuixen els tres cercles ens ofereix una imatge que ens permet jutjar si és prou àmplia en relació al conjunt de la societat com per representar aquesta idea de centralitat de què hem parlat.

A partir dels valors seleccionats per a cadascuna de les variables hem elaborat la representació gràfica dels tres cercles del sobiranisme. Els valors resultants de cada possible combinació entre els tres marcadors s'han representat en un cercle proporcional al percentatge que representen respecte del total de la població. Pel que fa a les dades del CEO, els tres grups representats en el gràfic 1 representen el 55,1% del total de la població. La intersecció comuna dels tres cercles –corresponent a aquells enquestats que presenten una identificació nacional subjectiva més catalana que espanyola o només catalana, voten Esquerra o CiU i manifesten la seva preferència per l'estat independent– representa el 9% dels casos analitzats. És l'espai de màxima congruència entre preferències constitucionals, identificació nacional subjectiva i vot. Com es pot observar, aquest nucli dur només inclou la meitat d'aquells que opten per l'estat independent: una tercera part dels que prefereixen l'estat independent s'identifiquen com a catalans de manera predominant però no presenten el marcador de vot –i representen un 6% de la població inclosa en el gràfic–, i

Votar Esquerra no vol dir
ser independentista, de la mateixa
manera que hi ha independentistes
que voten el PSC

una sisena part no presenta intersecció amb cap de les dues variables, és a dir, són partidaris de l'estat independent però no presenten ni el marcador identitari ni el marcador de vot –respecte el conjunt de la població són un 3%. Per últim, una part gairebé inapreciable dels qui opten per l'estat independent (1%) són votants d'Esquerra o CiU però no presenten el marcador identitari.

Les àrees que no presenten intersecció amb cap de les altres són més rellevants numèricament respecte el record de vot i la identificació nacional subjectiva. Com es pot observar, els votants de CiU o d'Esquerra que no presenten ni una identificació predominantment catalana ni manifesten una preferència per l'estat independent representen el 8% del total que analitzem. D'aquests, un 80% corresponen a votants de CiU, per qui fins a un 37% del seu electorat es troba en aquesta situació, mentre que en el cas d'Esquerra és del 9%. Un altre segment molt rellevant en relació al vot és el d'aquells que presenten el marcador d'identificació nacional subjectiva però en canvi opten per opcions diferents a la d'estat independent. Aquesta intersecció és la segona més nombrosa –un 12% de la població que analitzem– i suposa al voltant del 40% de l'electorat de tots dos partits. En el cas de la identificació nacional subjectiva –el més gran dels tres cercles– trobem que el segment sense cap intersecció amb les altres variables és el principal subgrup: fins a un 17% de la població analitzada manifesta una identificació més catalana que espanyola o només catalana sense

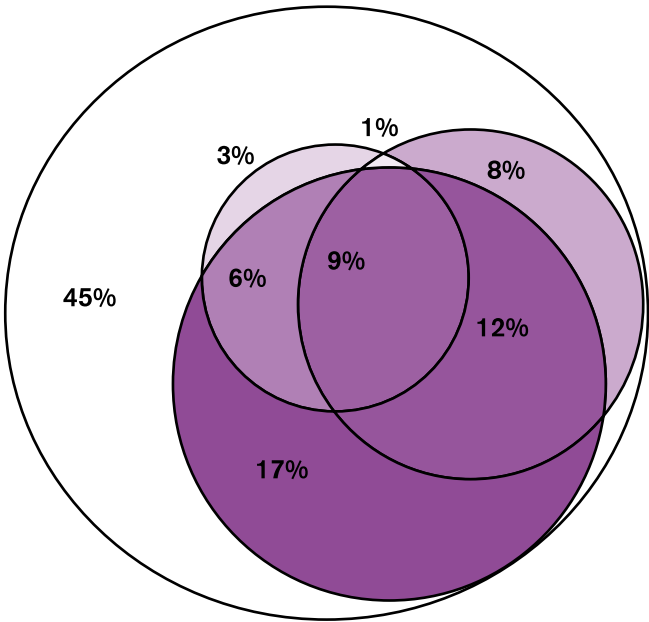
TAULA 5. MARCADORS DELS TRES CERCLES
DEL SOBIRANISME

Marcador identitari (1)	Marcador de vot (2)	Marcador preferència Constitucional (3)	% CEO	% UOC
Sí	Sí	Sí	9%	15%
Sí	Sí	No	12%	4%
Sí	No	Sí	6%	14%
No	Sí	Sí	1%	2%
Sí	No	No	17%	13%
No	Sí	No	8%	6%
No	No	Sí	3%	6%

- (1) Identificació Nacional Subjectiva «només català» o «més català que espanyol»
(2) Vot a Esquerra o a CiU a les eleccions al Parlament de Catalunya de 2006
(3) Preferència per l'estat independent en el cas del CEO i vot afirmatiu en un referèndum sobre la independència de Catalunya en el cas de la UOC

Font: Elaboració pròpia

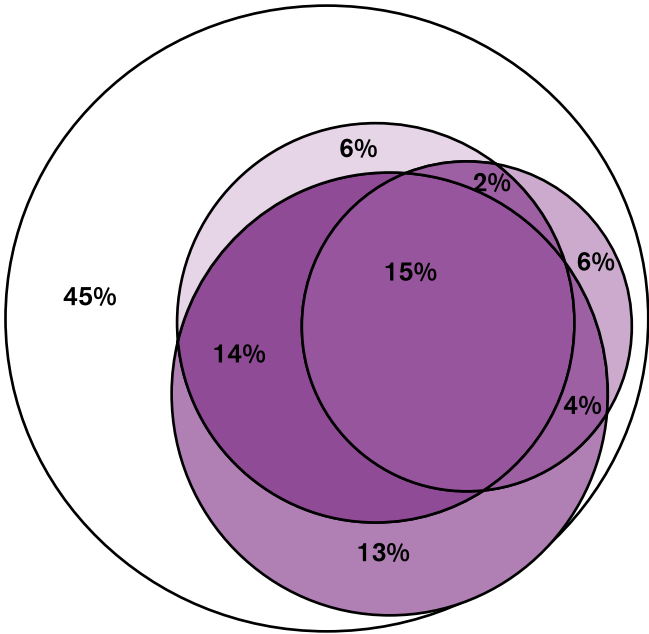
GRÀFIC 1. ELS TRES CERCLES DEL SOBIRANISME. CEO

- Vot Esquerra / CiU
- Estat independent
- Cat+Cat>Esp

Font: Elaboració pròpia amb dades del CEO.

GRÀFIC 2. ELS TRES CERCLES DEL SOBIRANISME. UOC

- Vot Esquerra / CiU
- Referèndum Sí
- Cat+Cat>Esp

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta sobre Usos Lingüístics de la UOC

Entre els que se senten exclusivament catalans, la preferència per l'estat independent és majoritària, oscil·lant entre el 58% segons les dades del CEO i el 74% en les de la UOC

que això es tradueixi en els marcadors constitucional o de vot. De fet, és entre aquells que s'identifiquen com a més catalans que espanyols on trobem que la preferència per l'estat independent se situa en la mitjana del conjunt de la població –un 18,2%– mentre que aquest percentatge és del 58% entre aquells que expressen una identificació nacional subjectiva exclusivament catalana. D'altra banda, també cal destacar que en aquest grup, CiU i Esquerra aglutinen aproximadament el vot del 50% d'aquest segment de la població.

La representació gràfica dels tres cercles en el cas de les dades de la UOC –gràfic 2– en conjunt representen el 58,6% de la població catalana i per tant engloben un segment molt ampli al qual ens podem apropar analíticament en termes de la centralitat a què ens referim a l'inici de l'article. Com apuntàvem anteriorment, les preferències constitucionals es plantegen en aquest cas en relació a un eventual referèndum sobre la independència de Catalunya. Aquest plantejament s'acompanya tanmateix de diverses opcions de resposta, a més del vot favorable o contrari, com la possibilitat d'abstenir-se o de manifestar indecisió sobre la participació i el sentit del vot.

En fer la representació gràfica dels tres cercles, podem observar com el grup majoritari de la població analitzada està format per la intersecció entre totes tres variables amb un 15% del total. És a dir, quan preguntem sobre el posicionament davant un eventual referèndum en comptes d'una escala amb diverses opcions instituci-

onals, el que hem anomenat nucli dur sembla ampliar-se fins esdevenir el segment majoritari. També trobem que el 14% de la població analitzada comparteix els marcadors de vot afirmatiu en el referèndum i d'identificació nacional subjectiva, però no el de vot a partits nacionalistes i independentistes, una proporció molt més alta que pot venir derivada també de la formulació de la pregunta, que fa que un percentatge superior de votants d'altres partits es posicionin afirmativament sobre la qüestió. En canvi, la població que presenta el marcador de la identificació exclusivament o preferentment catalana i de vot però no el de la preferència constitucional per a l'estat independent és molt menor, representant un 4%. El tercer grup més nombrós, amb un 13%, és el d'aquells enquestats que s'identifiquen de manera predominant o exclusiva com a catalans sense que això tingui en canvi una traducció en termes de preferències constitucionals o de vot.

Conclusions

Els tres cercles del sobiranisme que hem presentat breument tenen per objectiu dibuixar un ampli espai de centralitat construït a partir del posicionament favorable a l'estat independent. És a dir, en comptes de situar-nos com a punt de partida en un punt de centralitat conceptual –sigui en l'eix de la identificació nacional subjectiva o en el de preferències constitucionals– hem intentat partir

Un de cada cinc casos dels que opten per l'estat independent no es relaciona amb la identificació majoritària o exclusivament catalana

des d'una altra posició i explorar si aquest terreny de joc és prou ampli per sostenir una centralitat alternativa a la que habitualment predomina en l'anàlisi de la qüestió nacional a Catalunya.

Per poder abordar aquest objectiu calia evitar una aproximació unidimensional, tot assumint que no pot reduir-se una realitat complexa a un esquema com aquest sense obviar una part rellevant de la realitat. I hem pogut observar com efectivament amb aquesta estratègia obtenim una imatge complexa, amb interrelacions diverses i que ens genera preguntes de recerca que cal treballar. Però alhora, també ens permet veure com en aquesta complexitat trobem representada el gruix majoritari de la societat catalana. Hem intentat mostrar com la qüestió de la sobirania pot ocupar una posició vàlida per a l'anàlisi de la realitat sociopolítica de Catalunya en termes de centralitat, i no com un extrem dels eixos a través dels quals analitzem aquesta realitat. A partir d'aquest exercici d'interpretació i de representació dels posicionaments polítics de la societat catalana en relació a les variables clàssiques amb què s'aborda el seu estudi, podem plantejar tres reflexions inicials que ens marquen diverses línies de recerca.

En primer lloc, hem vist que la preferència per l'estat independent presenta una important àrea d'intersecció amb la identificació nacional subjectiva i que aquesta, en menor mesura, es produeix de manera simultània amb el vot a partits nacionalistes i independentistes. Però per poder disposar d'una imatge més completa del posici-

onament polític de la societat catalana respecte de les preferències constitucionals cal incloure en l'anàlisi altres possibles relacions que s'estableixen entre les tres variables. És a dir, les explicacions basades en factors identitaris ens poden demostrar en bona part la preferència per l'estat independent, però no podem reduir el fenomen només a aquesta explicació i menys encara en uns termes dicotòmics, ja que ni tots els que mostren preferència per l'estat independent expressen una identitat predominantment catalana, ni a la inversa, tots els que expressen una identificació nacional subjectiva en aquests termes mostren una preferència per l'estat independent.

En segon lloc, el cas de la identificació nacional subjectiva és en aquest sentit un clar exemple de com un eix de divisió social no es tradueix simètricament en l'eix de competició política corresponent. És a dir, la politització d'aquesta dimensió es produeix de manera complexa, perquè hi pot haver variacions entre les diferents posicions –per exemple, no es polititza en els mateixos termes la posició «més català que espanyol» que la «només català»– però també dins de cadascuna d'elles –la diversitat d'opcions constitucionals que podem trobar en pràctica– totes les categories identitàries. Això no significa ignorar l'existència de relacions fortes en aquest procés de politització –per exemple en el cas de la identificació exclusivament catalana i la preferència per l'estat independent– però sí tenir present que una sola relació causal no ens explica la totalitat del fenomen i que n'hi ha d'altres

Quan preguntem sobre el posicionament davant un referèndum en lloc d'una escala amb diverses opcions institucionals, el nucli dur s'amplia fins a esdevenir el segment majoritari

de rellevants per una part significativa de la població.

En tercer lloc, hem pogut veure com els elements d'identificació nacional subjectiva i de preferències constitucionals es tradueixen en bona mesura en un determinat comportament electoral, però un cop més trobem que això només ens explica una part d'aquest comportament. Aquesta diversitat de relacions que podem entreveure amb les dades que hem vist aquí també ens assenyala alguns elements per a l'agenda de recerca que cal abordar amb més detall, com ara la capacitat dels partits polítics per articular i reflectir els posicionaments de l'electorat en el seu programa polític —en el sentit clàssic que concep els partits com organitzacions que intenten acostar-se a l'electorat com a representants i defensors dels seus posicionaments i interessos—, però també respecte la seva capacitat per transmetre els seus programes polítics i mobilitzar el seu electorat potencial —el que en la literatura de partits polítics s'anomena la capacitat d'integració.

En definitiva, podem concloure fent referència a allò que dèiem a l'inici d'aquest article: la representació dels tres cercles del sobiranisme ens ofereix una imatge complexa de la societat catalana, en consonància amb les societats occidentals del seu entorn, però alhora ens dibuixa un terreny de joc —el dels posicionaments respecte la identitat, la preferència constitucional i el comportament electoral— prou ampli com per no menystenir la importància d'aquestes qüestions en el debat acadèmic i polític de Catalunya. |

+ INFO

Fonts

- ▣ **CEO**, *Baròmetre d'Opinió Política. Estudi REO 466*. Barcelona, novembre de 2008.
- ▣ **CEO**, *Baròmetre d'Opinió Política. Estudi REO 485*. Barcelona, gener de 2009.
- ▣ **CEO**, *Baròmetre d'Opinió Política. Estudi REO 499*. Barcelona, maig de 2009.
- ▣ **QUEROL, E. i STRUBELL, M.**, *Llengua i reivindicacions nacionals a Catalunya*. Editorial UOC. Barcelona, 2009.

Articles

- MCCRONE, D. i PATERSON, L.**, «The conundrum of Scottish independence». *Scottish Affairs*. Número 40. Pàgines 54-75. 2002

Llibres

- PATERSON, L.**, *Attitudes to Scottish Independence and to the SNP*. Institute of Governance. University of Edinburgh. Edinburg, 2003.

CONNEXIONS

La immigració estrangera a Catalunya: una perspectiva demogràfica

Cristina Guisande* | cguisande@idescat.cat

VISTA PRÈVIA

En poc més de cent anys, Catalunya ha passat de tenir prop de dos milions d'habitants el 1900 a superar els set milions a dia d'avui. Un creixement poblacional que en bona part s'explica per les onades migratòries de la dècada de 1920 i la dels anys 60 i 70 les quals, amb persones procedents majoritàriament de l'interior de la península, ens ajuden a construir la Catalunya dels «sis milions». Però ja han passat 20 anys des que aquell eslògan va fer fortuna. I de fet, amb l'arribada de nous veïns procedents d'arreu del món el país ja ha començat a caminar cap a la Catalunya dels vuit milions. Però qui són? D'on vénen? On viuen? A què es dediquen els nous nousvinguts? Aquestes són algunes preguntes que s'intenten respondre en el present article per tal d'entendre millor la societat que ens envolta.

Introducció

La població catalana inicia la dècada de 1990 amb unes taxes de creixement força moderades, al voltant de l'1‰ i un nombre d'habitants pròxim als sis milions. Al llarg de la primera meitat de la dècada manté aquesta trajectòria per a iniciar, a partir de 1995, un ascens marcat pel pas d'un augment de gairebé 5.000 habitants per any, a un de 30.000 fins el 2000. Aleshores, el conjunt de la població entra en un període d'augment més intens que porta el nombre d'habitants a prop dels set milions el 2005, segons les estimacions de l'Idescat. Un factor rellevant en l'explicació d'aquest canvi ha estat el pes creixent d'un saldo migratori de signe positiu, fruit de l'arribada d'un nombrós contingent de població estrangera, aproximadament un milió de persones.

L'objectiu d'aquestes planes és analitzar aquesta població per tal d'obtenir una radiografia demogràfica

* Àrea de Producció d'Estadístiques Demogràfiques de l'Idescat

Mai en la historia recent s'ha assistit a un increment tan significatiu de població nouvinguda. Des del 2000 fins al 2009 la població estrangera es multiplica per 6,5

dels nouvinguts. Es tracta d'un exercici adreçat a respondre algunes de les preguntes bàsiques que un fenomen d'aquestes característiques origina: d'on vénen, com són, on resideixen i què fan. Així, les properes pàgines s'estructuren al voltant de quatre apartats. El primer presenta els trets bàsics de l'evolució recent i l'origen de la població estrangera resident a Catalunya, el segon descriu les seves pautes de distribució territorial, el tercer analitza el seu perfil demogràfic i el quart, tracta els seus nivells educatius i l'activitat econòmica. A tall de conclusió, aquest article es clou amb una sèrie d'observacions sobre les conseqüències, a curt i a llarg termini per a la pròpia dinàmica de la població de Catalunya, de la immigració estrangera arribada en els darrers anys.

Però abans d'iniciar aquesta panoràmica, cal recordar algunes de les dificultats específiques de l'estudi de les migracions. En el cas de les migracions internacionals, no hi ha disponible un registre estadístic de la mateixa natura que, per exemple, el que existeix per a naixements i defuncions. Això comporta que sovint, com ara en aquest article, allò que s'estudia són els estocs de població de nacionalitat estrangera com una aproximació a la població immigrant provinent de l'estranger. És a dir, el conjunt de dades analitzades només fan referència als residents a Catalunya que no tenen la nacionalitat espanyola i en conseqüència, s'exclouen les naturalitzacions, però en canvi, es tenen en compte tots aquells que mantenen

la seva condició d'estranger resident malgrat que no han estat, de fet, immigrants.¹

Per fer aquest treball hem utilitzat dues fonts, el Padró municipal d'habitants entre 2000 i 2009² i l'Enquesta Demogràfica de 2007.³ El Padró registra les persones al municipi on tenen fixada la seva residència, i dona informació sobre l'edat, el sexe, la nacionalitat i el lloc de naixement. Si bé aquesta font pot estar sobreestimada com a resultat de tots aquells individus que no s'han donat de baixa en marxar del territori espanyol, en canvi, té l'avantatge d'incloure-hi el conjunt dels immigrants encara que no disposin de la documentació adient per a residir al país. D'altra banda, l'Enquesta Demogràfica de 2007 serveix

1 Quan s'aplica el terme *estranger* es fa referència a un concepte jurídic: la nacionalitat, sense tenir en compte un canvi del lloc de residència. El criteri de nacionalitat és utilitzat més freqüentment als països europeus com a mesura aproximada de la immigració estrangera tot i saber les limitacions que presenta, ja que no tots els estrangers han realitzat una migració, i queden fora d'aquesta comptabilitat els naturalitzats que també han estat immigrants. De la mateixa manera, la principal dificultat estadística deriva de la proporció de població estrangera que no es troba registrada, que correspon no només a les persones indocumentades procedents majoritàriament de països del Tercer Món, sinó també dels estrangers de la Unió Europea que resideixen al país sense empadronar-se. Malgrat les limitacions assenyalades, la població estrangera es converteix en una de les dades més fiables per aproximar-nos al fenomen migratori, sempre tenint en compte que són estocs de població i no fluxos migratoris, i que les característiques o atributs de la població que proporcionen es refereixen al moment en què es fan els recomptes i no pas al moment de la migració.

2 Padró municipal d'habitants. Període 2000 – 2009. Consultable a través de l'Idescat

3 INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Enquesta demogràfica 2007*. Barcelona, 2007.

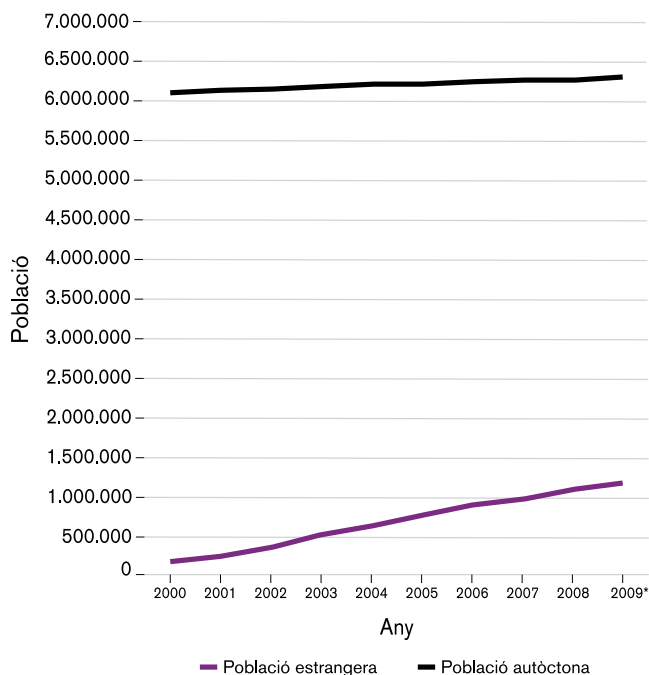
Els efectes dels processos de regularització més la intensificació dels fluxos en un moment d'expansió de l'economia catalana han influït en el creixement dels estocs d'estrangers

per complementar les característiques demogràfiques i socials i conèixer, així, el seu comportament.

Evolució i origen de la població estrangera resident a Catalunya

L'evolució experimentada per la població estrangera no té precedents al nostre país. Mai en la història recent s'ha assistit a un increment tant significatiu d'aquest col·lectiu. Des del 2000 fins al 2009⁴ la població estrangera es multiplica per 6,5. Així, els 181.590 residents de principis de segle, avui són 1.184.192. Any rere any, el nombre d'estrangers no ha deixat de créixer, tot i que amb magnituds diferents. Els efectes dels processos de regularització més la intensificació dels fluxos en un moment d'expansió de l'economia catalana han influït en aquest procés. D'acord amb les dades del Padró d'habitants, hi ha anys en els quals els increments absoluts registrats superen les 160.000 persones. Per tal d'avaluar aquestes magnituds, s'ha representat en el gràfic 1 les trajectòries experimentades per la població catalana i l'estrangera durant el període 2000-2009. El gràfic, amb una escala que permet llegir els increments en el nombre d'habitants en termes proporcionals, evidencia la tendència seguida per aquestes dues poblacions en aquest període. Fins al

**GRÀFIC 1. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ.
CATALUNYA. 2000-2009.**

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

⁴ En aquest apartat s'utilitza la dada provisional de 2009.

TAULA 1. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ. CATALUNYA. 2000-2009.

	Total	Població catalana	Població estrangera	% d'estrangers
2000	6.261.999	6.080.409	181.590	2,90
2001	6.361.365	6.104.045	257.320	4,05
2002	6.506.440	6.124.420	382.020	5,87
2003	6.704.146	6.161.138	543.008	8,10
2004	6.813.319	6.170.473	642.846	9,44
2005	6.995.206	6.196.302	798.904	11,42
2006	7.134.697	6.220.940	913.757	12,81
2007	7.210.508	6.238.001	972.507	13,49
2008	7.364.078	6.260.288	1.103.790	14,99
2009(*)	7.475.420	6.291.228	1.184.192	15,84

(*) Dada provisional

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

La desacceleració del creixement de la immigració arrel de la crisi econòmica s'ha vist compensada pels processos de reagrupament familiar

2004, els estrangers experimenten augments dels seus efectius de l'ordre del 40 i el 50%. A partir d'aquella data, entren en una etapa d'alentiment. Aquesta desacceleració observada en el seu creixement correspon al final del cicle d'expansió econòmica experimentada fins al 2007. Les noves incorporacions són quantitativament menors i molt probablement relacionades amb els processos de reagrupament familiar. Al 2009⁵ s'atorguen 71.852 permisos de residència per aquest motiu.

En aquest context, l'evolució seguida per la població catalana ha estat força diferent. El gràfic mostra com els seus increments han estat d'una magnitud menor i de fet, en la mateixa trajectòria horitzontal reflecteix una situació gairebé d'estancament. Sense comptabilitzar el col·lectiu d'estrangers, la població catalana avui dia romanria en els sis milions d'habitants de 1990. Com a lògica conseqüència d'aquestes velocitats de creixement diferenciades dels dos col·lectius, el pes relatiu dels estrangers dins del conjunt de la població no ha deixat d'incrementar-se al llarg de tots aquests anys. Així, ha passat del 2,9% que representen el 2000, segons les darreres dades, al 16% del conjunt de la població total –veure taula 1.

Una de les característiques que ha acompanyat la intensificació dels fluxos migratoris descrita fins ara ha estat la diversificació de les procedències. Aquest canvi ha

donat com a resultat un estoc de població més heterogenia quant als orígens. A l'actualitat, entre els residents estrangers hi tenim representats més d'un centenar de països. Les varietats de nacionalitats i el seu pes relatiu s'han vist modificades en aquests darrers deu anys.

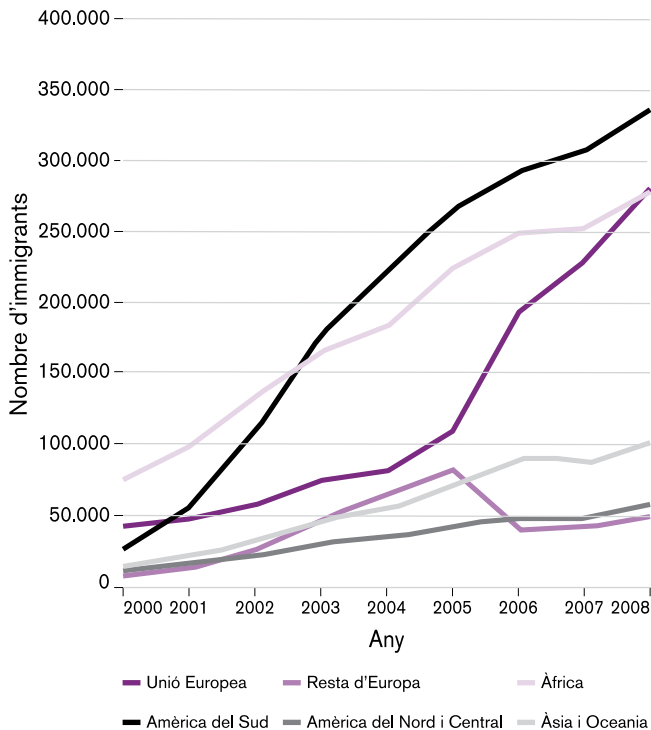
Les principals àrees d'origen dels nouvinguts són Àfrica i Amèrica Llatina, però també s'ha de destacar la incorporació dels països de l'est d'Europa i d'Àsia central i oriental. Totes aquestes àrees de procedència han incrementat notablement la seva presència a Catalunya al llarg d'aquest període –veure gràfic 2 i taula 2. Però, si un grup migratori ha pres protagonisme ha estat el llatinoamericà, amb un creixement espectacular del seu estoc de residents en multiplicar per dotze els efectius existents el 2000, quan són de 26.930 habitants, tot superant en nombre a la població d'origen africà. En aquest procés destaquen l'increment dels fluxos provinents d'Equador, Bolívia, Colòmbia i Argentina. Molt probablement, la intensificació d'aquest corrent migratori cal interpretar-la com a conseqüència dels deterioraments de la situació econòmica en aquests països a començaments del segle XXI. Ara bé, també pot ser resultat de l'existència de fortes xarxes de suport al procés migratori o fruit de les possibles influències de les vinculacions històriques i culturals que poden haver condicionat la decisió final de migrar.

El creixement dels estrangers d'origen africà ha estat més moderat que el dels llatinoamericans. Però cal destacar que als residents originaris del nord d'Àfrica i del

⁵ Dada de setembre de 2009.

Amb el temps la migració continua per inèrcia ja que els migrants atrauen a altres migrants, més enllà de les expectatives reals d'un millor nivell de vida

GRÀFIC 2. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA SEGONS PROCEDÈNCIA. CATALUNYA. 2000-2008

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

Magrib, s'incorporen també aquells d'origen subsaharià, encara que amb un pes dins del total notablement més modest. L'evolució del estrangers procedents de la Unió Europea (UE), està marcada pels diferents canvis derivats del seu procés d'ampliació. La incorporació dels països del centre i est d'Europa ha provocat un fort increment dels seus nacionals els darrers anys. El cas més destacat és el corresponent a la població romanesa. Pel que fa al cas dels asiàtics, les nacionalitats que més han augmentat la seva presència són les originàries del centre i orient d'aquell continent, especialment la xinesa i la pakistanesa.

La conjunció d'aquest doble procés –augment en el nombre d'immigrants i diversificació dels seus orígens geogràfics– ha tingut com a conseqüència canvis en la jerarquia del pes demogràfic de les diferents comunitats –veure taula 3. Així, al 2000, els cinc primers països del rànquing de nacionalitats concentren el 53% de la població estrangera de Catalunya mentre que el 2008 representen el 44%. En aquest nou escenari, la comunitat marroquina és la més nombrosa –209.700 habitants–, tot i que en termes relatius ha perdut importància. El 2000, la tercera part de la població estrangera és marroquina però vuit anys més tard només representa la cinquena part del total. El segon lloc, l'ocupa la immigració natural de Romania, col·lectiu amb uns dels increments més notables, en passar dels 579 residents a començaments del període que fem referència als 88.078 empa-

TAULA 2. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA SEGONS PROCEDÈNCIA. CATALUNYA. 2000-2008.

	Unió Europea	Resta Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i Central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	Total
2000	43.353	7.607	76.216	13.108	26.930	14.376	181.590
2001	48.986	13.915	99.672	17.314	56.566	20.867	257.320
2002	59.253	26.695	133.537	22.530	109.334	30.671	382.020
2003	75.915	47.413	165.105	30.349	177.355	46.871	543.008
2004	82.527	64.229	184.496	34.845	222.051	54.698	642.846
2005	109.606	82.355	224.383	43.027	266.054	73.479	798.904
2006	192.949	41.046	248.753	48.458	292.784	89.767	913.757
2007	230.707	43.035	253.016	49.655	308.052	88.042	972.507
2008	282.046	49.432	278.129	57.427	335.678	101.078	1.103.790

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

Sense comptabilitzar el col·lectiu d'estrangers, la població catalana romandria en els sis milions d'habitants. El 2000 representen un 2,9% del conjunt de la població i avui, un 16%

dronats el 2008. La ja esmentada creixent presència de llatinoamericans ha fet guanyar posicions a aquest grup en el rànquing de països més representats. D'aquesta manera, han acabat per desplaçar a països europeus com França i Alemanya, que havien mantingut un pes rellevant dins del conjunt de la població estrangera establerta a Catalunya. Dins del països de la UE, és Itàlia qui manté la primera posició entre les nacionalitats més representades. L'increment significatiu que ha experimentat en aquest darrer decenni pot explicar-se en bona part per la població d'origen argentí que ha recuperat la nacionalitat dels seus avantpassats —emigrants italians del segle XIX i XX— i que s'han instal·lat al país dins del corrent migratori llatinoamericà. Cal observar que el 29% dels italians residents a Catalunya han nascut a l'Argentina.

La distribució territorial de la població estrangera a Catalunya

Una de les característiques del comportament migratori és la seva desigual incidència territorial al nostre país. Les desigualtats espacials en les oportunitats econòmiques, socials i culturals, són a la base de l'explicació de les seves pautes de localització. Així mateix, la informació personal que els immigrants establerts envien als parents i amics, i la seguretat i confiança que ofereix arribar a un

lloc on es tenen vincles personals, poden estimular l'encadenament de diversos moviments. És raonable deduir que amb el temps la migració continua per inèrcia per la raó que els migrants atrauen a altres migrants, més enllà de les expectatives reals d'un millor nivell de vida fundat en oportunitats econòmiques.

Des del punt de vista territorial, les comarques més poblades agrupen el major nombre d'estrangers. Al Barcelonès hi viu el 35% de la població estrangera de Catalunya, al Vallès Occidental el 9% i al Baix Llobregat el 8%. En relació al pes relatiu que representen en el total de població, 19 comarques superen el valor mitjà de Catalunya, que és del 15%.⁶ La zona litoral, es configura com a centre d'atracció de la localització dels estrangers, així com els territoris més lligats a l'activitat agrària, de manera especial a les comarques lleidatanes —veure mapes 1 i 2.

Des d'una anàlisi dels municipis segons la seva dimensió, es comprova que la tendència dels estrangers és a concentrar-se en localitats de més de 50.000 habitants però amb marcades diferències segons el país de procedència. Per exemple, els sud-americans i els asiàtics mostren una localització accentuadament urbana, mentre que els africans presenten una distribució més equilibrada amb una presència significativa en els municipis entre 5.000 i 10.000 habitants. Com s'ha mencionat anterior-

⁶ Encara no està disponible la informació desagregada per municipis pel 2009. Per aquesta raó, les dades corresponen al 2008.

TAULA 3. POBLACIÓ ESTRANGERA SEGONS PAÏSOS. CATALUNYA. 2008.

	Població	% Respecte el total de població estrangera	% Acumulat
Marroc	209.007	18,94	18,94
Romania	88.081	7,98	26,92
Equador	80.995	7,34	34,25
Bolívia	60.801	5,51	39,76
Colòmbia	46.287	4,19	43,96
Itàlia	43.727	3,96	47,92
Xina	38.890	3,52	51,44
Argentina	35.234	3,19	54,63
França	33.500	3,03	57,67
Perú	32.713	2,96	60,63
Pakistan	28.607	2,59	63,22
Brasil	25.746	2,33	65,55
Alemanya	22.943	2,08	67,63
Regne Unit	20.666	1,87	69,51
República Dominicana	19.383	1,76	71,26
Xile	16.474	1,49	72,75
Senegal	16.151	1,46	74,22
Uruguai	16.033	1,45	75,67
(...)			
Total	1.103.790	100,00	

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

Les principals àrees d'origen dels nouvinguts són Àfrica i Amèrica Llatina, però també els països de l'est d'Europa i d'Àsia central i oriental. En total hi ha representats més de 100 països

ment, les causes d'aquest comportament tenen a veure amb els sectors econòmics als quals s'incorporen els estrangers, i els efectes de les xarxes migratòries. De tota manera, cal observar que el patró d'assentament territorial de la població nativa no s'ha vist afectat pel procés de distribució espacial de la població estrangera.

El perfil demogràfic dels estrangers

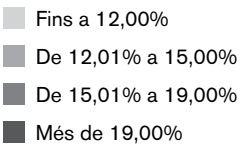
El que podríem anomenar fotografia estadística del resident estranger a Catalunya mostra una persona jove, en edat activa i de sexe masculí. En efecte, la distribució per edats d'aquesta població destaca per l'elevada freqüència d'habitants d'entre els 25 i 34 anys, que representen el 32% del total –veure gràfic 3. Aquest nombre disminueix ràpidament després dels 40 anys i, particularment, per damunt dels 50 anys. L'edat mitjana de la població estrangera és de 30,5 anys mentre que per a la població catalana és de 41 anys. Darrerament s'ha produït un notable increment en el nombre de menors de 15 anys com a conseqüència dels processos de reagrupament familiar i dels naixements haguts en les famílies immigrades. Però aquest augment no ha restat importància als grups joves actius, entre els 15 i els 44 anys, que concentren el 69% de la població estrangera. Finalment i com ja s'ha observat, la distribució d'aquests habitants segons sexe resulta clarament favorable als homes, atès que aquests superen

numèricament a les dones, amb una ràtio de 121 homes per cada 100 dones.

Però aquest perfil demogràfic dels nouvinguts amaga situacions molt diferents segons l'àrea geogràfica de procedència –veure gràfic 4. Així, la piràmide de la població originària de la UE, resulta més envellida, amb un 5% de la població major de 65 anys. La corresponent a la població africana destaca per un fort desequilibri entre sexes amb una ràtio de masculinitat de 182 homes per cada 100 dones, i una composició per edats extremadament jove. En l'estructura demogràfica dels habitants procedents d'Amèrica del Nord i del Sud destaca la concentració dels efectius en edats actives centrals –entre els 25 i els 40 anys– on la proporció de dones supera lleugerament a la dels homes. Finalment, la població asiàtica presenta una piràmide amb una composició majoritàriament masculina, conseqüència que el nombre d'homes duplica al de dones.

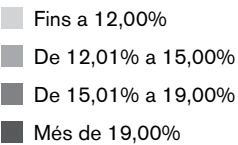
Moltes d'aquestes diferències en la distribució de la població estrangera per sexe són el resultat d'estratègies migratòries diverses. La notable masculinització dels residents d'origen africà, pot estar relacionada amb el treball en l'agricultura i la construcció; mentre que la major feminització dels procedents d'Amèrica del Sud, on han estat les dones les impulsores del procés migratori, ha estat fruit de les demandes de treball en el sector serveis, especialment en allò relatiu a les feines domèstiques. També, en alguns grups, la població femenina només mi-

**MAPA 1. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE LA POBLACIÓ
ESTRANGERA PER COMARQUES. CATALUNYA. 2008**

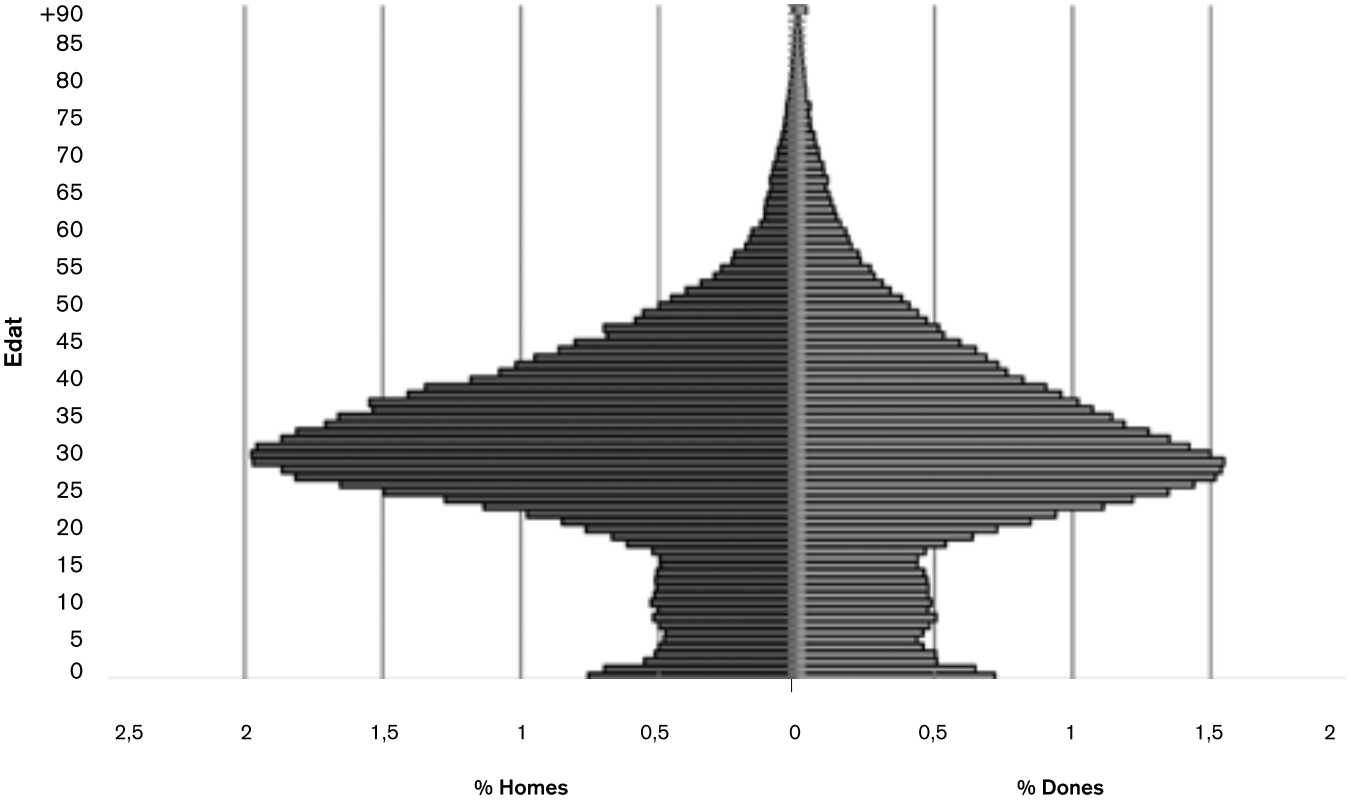
Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

**MAPA 2. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE LA POBLACIÓ
ESTRANGERA PER MUNICIPIS. CATALUNYA. 2008**

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

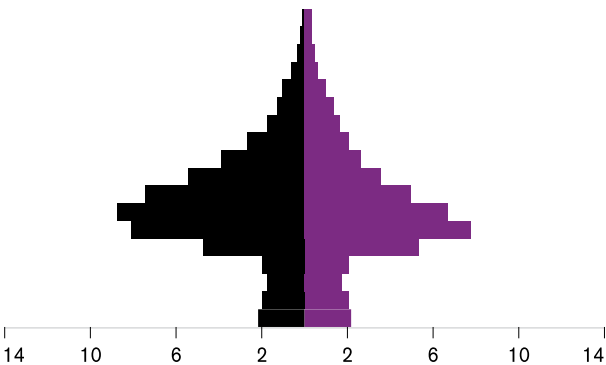
GRÀFIC 3. ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ ESTRANGERA

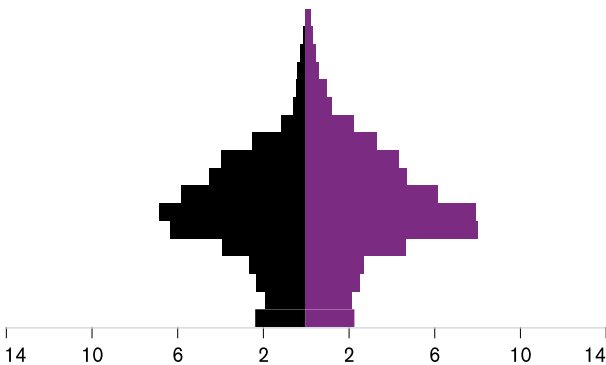
Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

GRÀFIC 4. ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ SEGONS LA SEVA PROCEDÈNCIA. CATALUNYA. 2008

Unió Europea

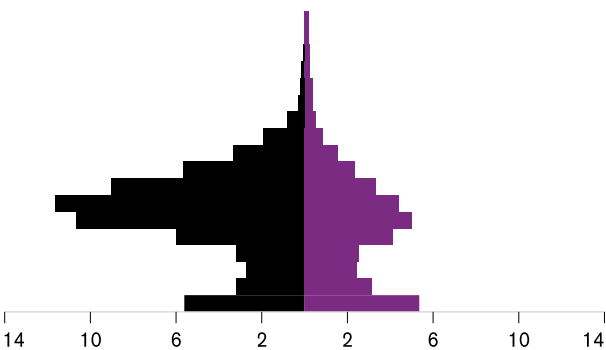

Resta d'Europa

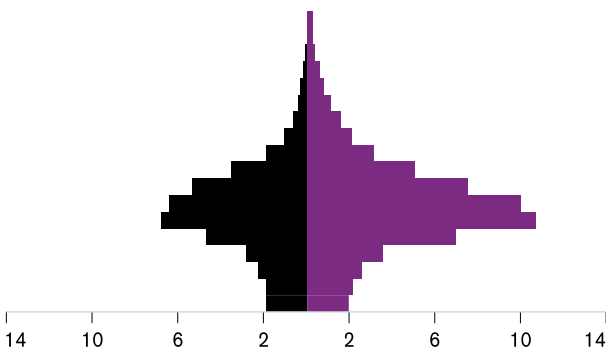

De 85 a 89 anys
De 80 a 84 anys
De 75 a 79 anys
De 70 a 74 anys
De 65 a 69 anys
De 60 a 64 anys
De 55 a 59 anys
De 50 a 54 anys
De 45 a 49 anys
De 40 a 44 anys
De 35 a 39 anys
De 30 a 34 anys
De 25 a 29 anys
De 20 a 24 anys
De 15 a 19 anys
De 10 a 14 anys
De 5 a 9 anys
De 0 a 4 anys

Àfrica

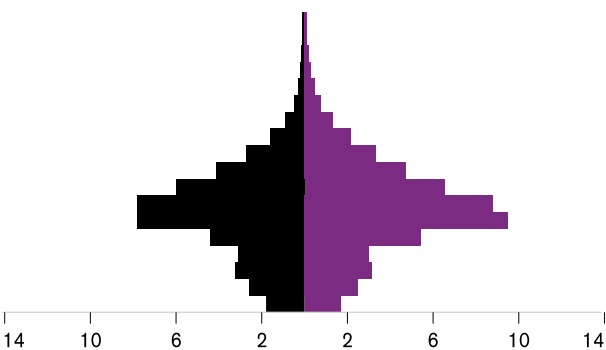

Amèrica del Nord i Central

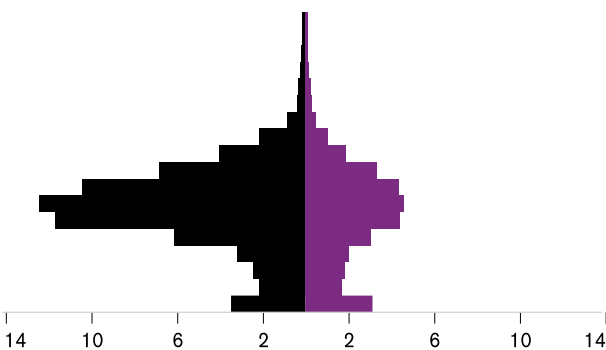

De 85 a 89 anys
De 80 a 84 anys
De 75 a 79 anys
De 70 a 74 anys
De 65 a 69 anys
De 60 a 64 anys
De 55 a 59 anys
De 50 a 54 anys
De 45 a 49 anys
De 40 a 44 anys
De 35 a 39 anys
De 30 a 34 anys
De 25 a 29 anys
De 20 a 24 anys
De 15 a 19 anys
De 10 a 14 anys
De 5 a 9 anys
De 0 a 4 anys

Amèrica del Sud

Àsia i Oceania

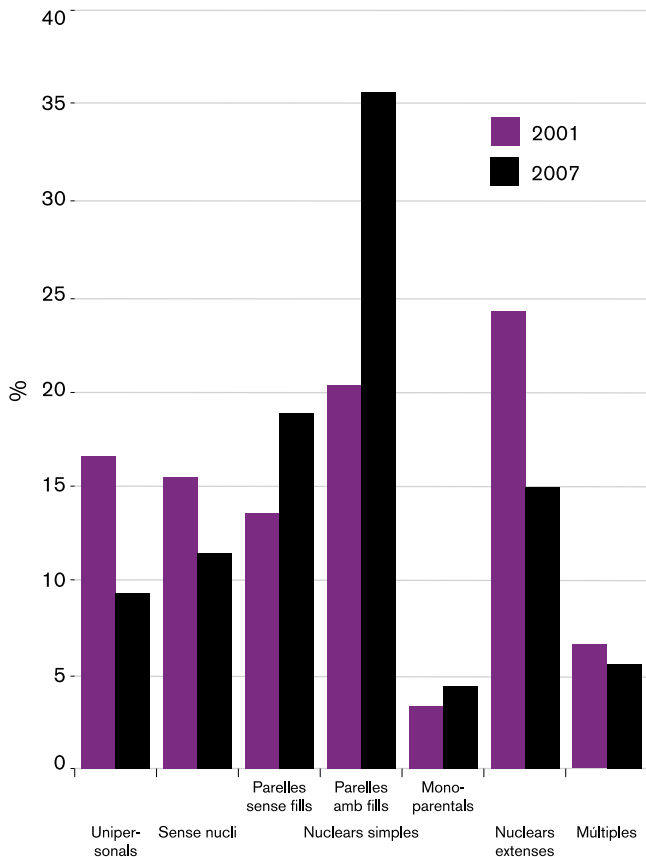
De 85 a 89 anys
De 80 a 84 anys
De 75 a 79 anys
De 70 a 74 anys
De 65 a 69 anys
De 60 a 64 anys
De 55 a 59 anys
De 50 a 54 anys
De 45 a 49 anys
De 40 a 44 anys
De 35 a 39 anys
De 30 a 34 anys
De 25 a 29 anys
De 20 a 24 anys
De 15 a 19 anys
De 10 a 14 anys
De 5 a 9 anys
De 0 a 4 anys

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

Homes Dones

Si un grup migratori ha pres protagonisme ha estat el llatinoamericà, amb un creixement espectacular del seu estoc de residents en multiplicar per dotze els efectius existents el 2000

GRÀFIC 5. EVOLUCIÓ DE LES LLARS D'ESTRANGERS. CATALUNYA 2001 I 2007

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Cens d'epoblació 2001 i Enquesta demogràfica 2007.

gra en el marc del procés de reagrupament familiar. Per exemple, l'arribada a Catalunya de dones no acompanyades o solteres és molt poc freqüent entre els immigrants de països com el Marroc o Pakistan.

La incidència del tipus de migració, individual o familiar, la seva composició per sexes i les diferents pautes de formació de parelles dins del col·lectiu d'estrangers, condicionen l'estructura per estat civil. Al 2007, dins de la població masculina immigrant el 56% està solter i entre les dones aquest percentatge és del 46%. El seu comportament matrimonial presenta diferències respecte la població autòctona. Els estrangers es casen a edats més joves i més del 23% de les parelles formades dins d'aquest col·lectiu opten per les unions de fet. Quant a les unions mixtes, aquestes representen el 5,5% del total d'unions de Catalunya. Dins d'aquesta modalitat són més freqüents les unions d'homes de nacionalitat espanyola amb dones estrangeres que a l'inrevés.

Les estratègies migratòries solen ser molt diverses. De vegades afecten a un individu, però altres impliquen tota la família. En aquest darrer cas, la migració es produeix de manera esglaonada; primer emigra algun dels seus membres, seguit d'altres per, a la fi, fer-ho la resta. Sovint, s'ha demostrat la importància de les xarxes de parentiu i d'amistat, que actuen com a suport als moviments migratoris i vinculen les societats d'origen amb les de destinació.

Les formes de convivència que adopten els immigrants s'expliquen per aquestes pautes. Moltes de les estruc-

La incorporació dels països del centre i est d'Europa a la UE ha provocat un fort increment dels seus nacionals els darrers anys, especialment de població romanesa

tures familiars reflectides a les estadístiques són formacions en transició fins que té lloc l'assentament definitiu o, en altres casos, finalitzi el reagrupament familiar. Les condicions d'instabilitat o precarietat laboral poden influir en la tendència de la població a agrupar-se per constituir llars sense nucli o complexes. Ara bé, també cal tenir present que les pautes de convivència familiar poden seguir regles diferents de les observades entre la població nativa.

L'evolució experimentada per les llars on viuen les persones de nacionalitat estrangera,⁷ dona compte dels canvis produïts els darrers anys en la composició del fluxos migratoris. Si l'estructura de les llars de 2001 és més representativa dels estadis inicials del cicle migratori, actualment, la composició familiar correspon a una fase més avançada d'aquell, on juga un paper fonamental el reagrupament familiar.

Des del Cens de població de 2001, fins a l'Enquesta Demogràfica de 2007, les llars formades amb estrangers, –veure gràfic 5– experimenten un creixement molt important, triplicant-se fins a representar al 2007 el 15,2% de les llars de Catalunya. La dimensió mitjana de les llars on resideixen els immigrants és de 3,2 persones, superior a la del conjunt del país que és de 2,6. Les llars uni-

personals⁸ i les que no formen nucli familiar –característiques dels primers estadis del cicle migratori– redueixen la seva importància relativa, mentre que s'aprecia un creixement molt significatiu de les llars d'un nucli, especialment en les compostes per fills. Un altre tret característic de les llars d'estrangers és l'elevat grau de complexitat familiar, representada per les llars extenses i múltiples, però que a data de 2007 redueixen el seu pes proporcional en el conjunt de llars.

Nivells educatiu i d'activitat econòmica de les poblacions estrangeres

El caràcter heterogeni de la composició demogràfica de la població estrangera resident a Catalunya assenyalat fins ara, també té el seu reflex en els seus perfils educatiu i de participació en l'activitat econòmica.

A grans trets, l'anàlisi en tres grans grups de la distribució dels nivells d'estudis assolits mostra una pauta de cla-

⁷ Llars on viuen persones de nacionalitat estrangera, inclou les llars formades exclusivament per estrangers i les llars mixtes.

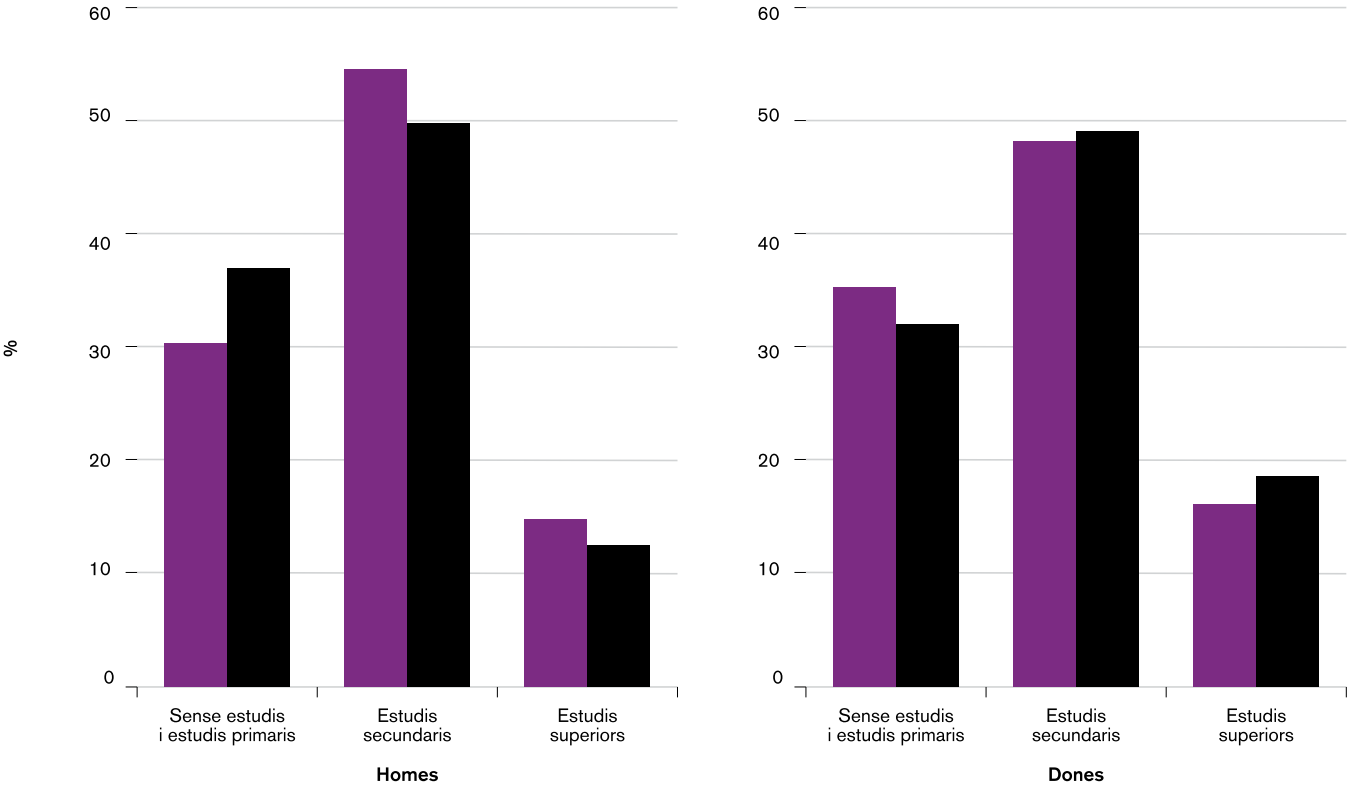
⁸ La classificació de llars que s'utilitza és la següent: llars unipersonals, formades per persones que viuen soles; les de sense nucli, constituïdes per dues persones o més, emparentades o no, però que no formen nucli familiar; les nuclears simples formades per nuclis en absència d'altres persones –parella sense fills, parella amb fills i monoparentals–; les nuclears extenses compostes per nuclis amb la presència d'altres persones; i, finalment, les múltiples, constituïdes per dos o més nuclis familiars. Els nuclis poden estar compostos per una parella sense fills, una parella amb fills, o bé formats per un sol progenitor, denominats monoparentals.

TAULA 4. POBLACIÓ DE 10 ANYS I MÉS SEGONS NIVELL D'INSTRUCCIÓ I PROCEDÈNCIA. CATALUNYA. 2007

	Sense estudis i estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors	Total
Població catalana	32,9	51,4	15,7	100,0
Població estrangera	34,9	49,4	15,7	100,0
Resta UE	22,3	56,5	21,2	100,0
Resta Europa	24,7	46,3	29,0	100,0
Àfrica	65,8	31,7	2,6	100,0
Amèrica del Nord i Central	20,9	41,9	37,2	100,0
Amèrica del Sud	27,6	56,5	15,9	100,0
Àsia i Oceania	41,7	48,4	9,8	100,0
Total Catalunya	33,2	51,1	15,7	100,0

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Enquesta demogràfica 2007.

GRÀFIC 6. POBLACIÓ DE 10 ANYS I MÉS SEGONS SEXE I NIVELL D'ISNTRUCCIÓ. CATALUNYA, 2007.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Enquesta demogràfica 2007.

La zona litoral es configura com a centre d'atracció de la localització dels estrangers, així com els territoris més lligats a l'activitat agrària, de manera especial, a les comarques lleidatanes

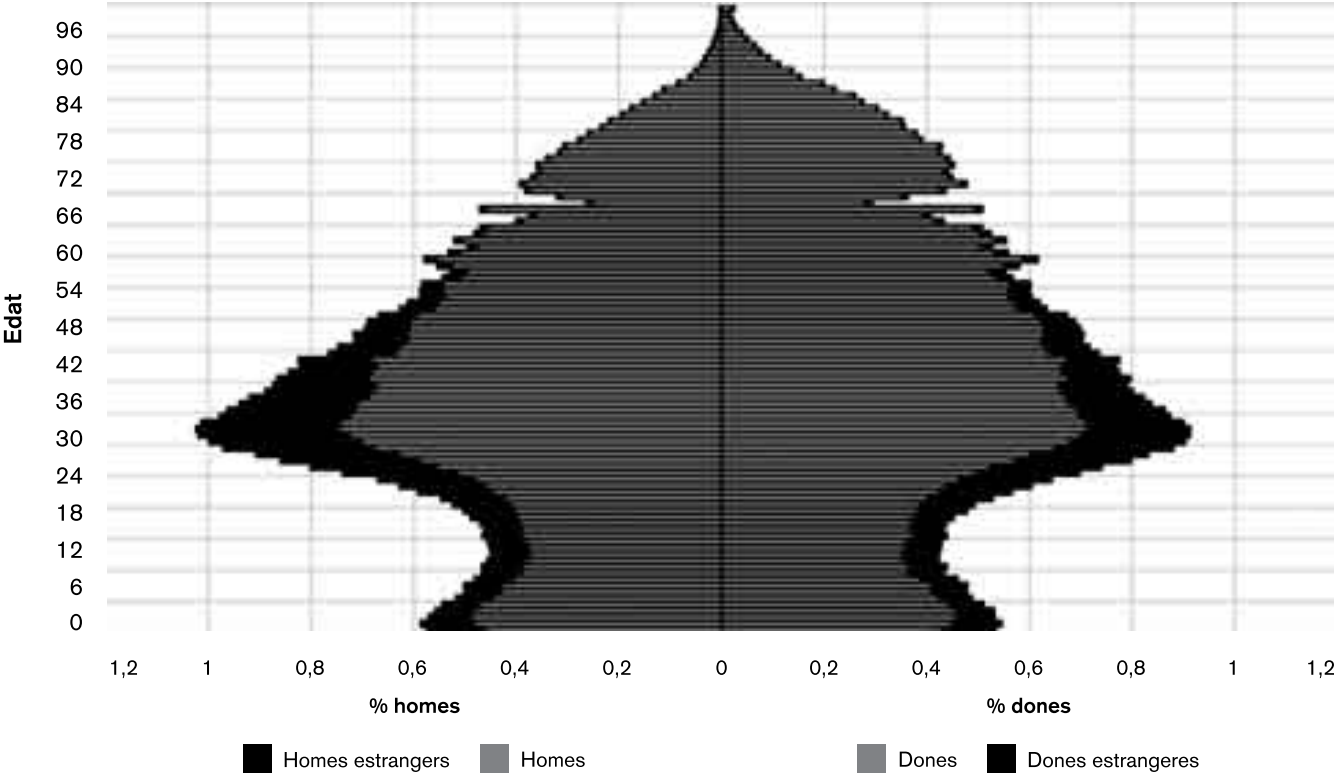
res disparitats entre els extrems de la piràmide educativa i, a més a més, amb una marcada diferència per sexe –veure gràfic 6. Tots dos aspectes contrasten respecte el perfil educatiu de la població autòctona. Així, les dades indiquen una clara distància entre els percentatges de les persones sense estudis o estudis primaris, i aquelles que han completat una titulació superior. Per exemple, els homes estrangers concentren els majors percentatges de població menys qualificada, amb set punts de diferència respecte a la població masculina catalana. En canvi, en el cas de les dones, destaquen les altes proporcions de persones amb estudis superiors, per damunt de la població autòctona, i els reduïts percentatges de gent menys qualificada. Ara bé, en aquest punt, la procedència geogràfica torna a introduir més diferències –veure taula 4. Per grups de nacionalitats, destaquen els estrangers d'origen africà pel seu baix nivell d'estudis assolit. En aquest col·lectiu, les persones sense estudis i amb estudis primaris representen el 66% del total. Una característica semblant és compartida pels originaris d'Àsia, tot i que amb una magnitud menor, del 42%. Tot contrastant amb aquests dos grups, els immigrants d'Amèrica del Nord i d'Europa registren una major presència d'individus amb alts nivells d'estudis. Pel que fa a les poblacions llatinoamericanes, aquestes ocupen una posició intermèdia respecte als col·lectius fins ara esmentats amb un major pes de persones amb estudis secundaris, respecte als africans i asiàtics, però menor de titulats superiors, en comparació als americans del nord i euro-

peus. En definitiva, aquestes dades suggereixen que des de la perspectiva dels nivells educatius, la immigració arribada a Catalunya ha combinat la presència, més nombrosa, de mà d'obra amb poca formació amb la recepció de professionals i personal altament qualificat.

L'arribada de la població estrangera a Catalunya es produeix en un moment de creixement econòmic intens, caracteritzat per una forta demanda laboral. Com a conseqüència, la població activa estrangera experimenta un increment elevat i sostingut fins a començaments de 2009. La incorporació al mercat de treball es produeix fonamentalment al sector de la construcció i de l'agricultura, pel que fa als homes, i als serveis, majoritàriament entre les dones. En conjunt, la mà d'obra estrangera presenta com a trets més destacats, el següent perfil: una elevada ràtio de masculinitat, la seva joventut i una inserció laborals més aviat concentrada en els sectors menys qualificats. Segons els països de procedència, els treballadors africans s'han concentrat més en els sectors de la construcció i l'agricultura, mentre que els procedents d'Amèrica del Sud s'han orientat cap al sector serveis –hostaleria i servei domèstic, principalment–, tot i que també a la indústria i la construcció. Molt probablement, tots aquests contrastos evidencien les diferències en el capital humà dels nouvinguts d'acord amb els seus nivells de formació comentats anteriorment.

La situació de crisi econòmica iniciada a mitjans de 2007 també ha tingut les seves repercussions dins del col·

GRÀFIC 7. ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ. CATALUNYA, 2006

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

El que podríem anomenar fotografia estadística del resident estranger a Catalunya mostra una persona jove, en edat activa i de sexe masculí

lectiu d'estrangers.⁹ La taxa de desocupació de 2009,¹⁰ arriba al 33,8% dels homes i al 25,5% de les dones, afectant principalment al tram d'edat entre els 20 i 30 anys. La magnitud del seu impacte inicial pot haver estat apaivagada perquè el sector terciari s'ha vist menys afectat quant a la destrucció d'ocupació. Aquest és el cas de les dones, majoritàriament ocupades en activitats com ara el servei domèstic, la cura d'infants, de malalts o de gent gran. En canvi, entre els homes, els ocupats en els sectors de més baixa qualificació i en els més vulnerables a les variacions conjunturals de l'activitat econòmica, han experimentat amb major intensitat el canvi de cicle. Per exemple, aquest és el cas dels estrangers d'origen africà, amb una ocupació molt concentrada en la construcció, on s'han registrat les taxes de desocupació més elevada. Així, el 2009 la meitat dels actius africans no tenen treball.

Conclusió: les conseqüències demogràfiques de la immigració estrangera a Catalunya

L'arribada d'un milió de persones en un curt període de temps, té el seu impacte en la dinàmica demogràfica ca-

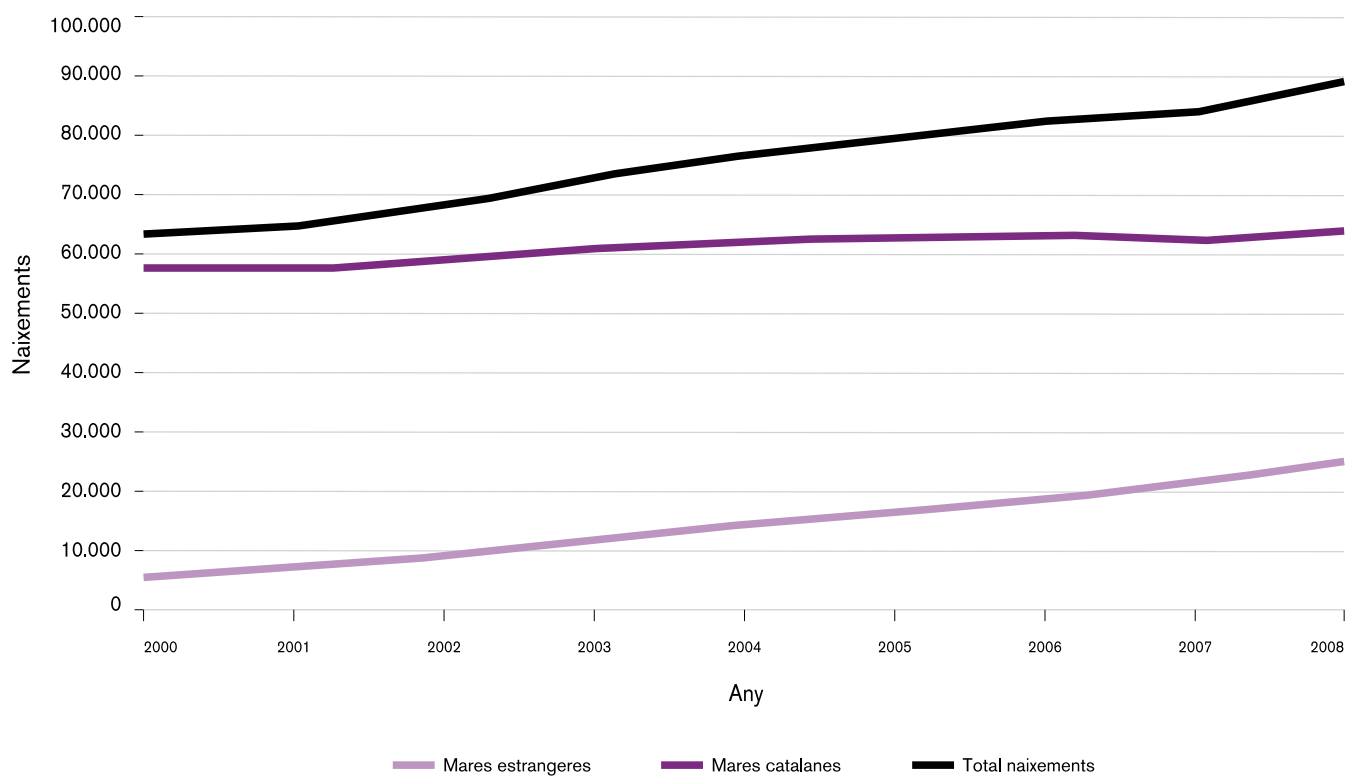
talana. Aquestes migracions no només incideixen de manera directa en el creixement de la població, sinó que també afecten l'estructura per edats i el nombre de naixements i de defuncions. D'acord amb les dades més recents, el creixement de la població catalana entre el 2000 i el 2009 és fruit, en més d'un 83%, de l'aportació d'aquest corrent migratori extern. Però, a part de modificar de forma immediata els nivells de creixement, l'ingrés d'aquests contingents té altres efectes que cal esmentar.

Una de les conseqüències demogràfiques habituals d'un procés migratori com l'experimentat per Catalunya és l'impacte, potencialment rejuvenidor, sobre la piràmide de població —veure gràfic 7. Aquest acostuma a arribar per dues vies: una, és fruit de l'arribada d'efectius més nombrosos a edats joves i adultes, i l'altra, de la seva pròpia natalitat. Pel que fa al primer aspecte, el seu efecte en l'estructura per edat pot avaluar-se en termes del seu pes dins de cada grup d'edat. Aquesta característica és la representada per la piràmide de la població de Catalunya de 2008 en el gràfic 7. En aquest s'aprecia com la presència majoritària dels estrangers es concentra per sota dels 50 anys i destaca en edats adultes centrals com ara les compreses entre els 25 i els 40 anys. En aquest punt, cal observar com en el grup d'edat de 25 a 29 anys la població estrangera hi representa un 30% de la població. Quant a les pautes de procreació, cal observar que dins l'escenari de lleugera recuperació de la fecunditat a

⁹ Per aquest tema, veure els informes del Centre d'Estudis i Recerques Sindicals (CERES) sobre la situació laboral de la població estrangera a Catalunya.

¹⁰ Dades del quart trimestre de 2009 de INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA, *Enquesta de població activa. Quart trimestre de 2009*. Barcelona, 2009.

GRÀFIC 8. EVOLUCIÓ DELS NAIXEMENTS. CATALUNYA. 2000-2008

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró continu.

Una de les conseqüències demogràfiques és l'impacte rejuenidor sobre la piràmide de població, fruit de l'arribada d'efectius més nombrosos a edats joves i a la seva pròpia natalitat

Catalunya els darrers anys, s'ha incrementat el nombre de naixements de mares estrangeres –veure gràfic 8. El 2008 representen el 28% del total de naixements de Catalunya. El nombre de fills tinguts per les dones estrangeres és major que el de les dones catalanes i, a més a més, els tenen a edats més primerenques. En aquest punt, les dades disponibles mostren que pel que fa a la intensitat de la fecunditat, el nombre mitjà de fills tinguts per les dones estrangeres és de 2,03. En canvi, aquest mateix indicador per a les dones natives arriba a 1,38. Pel que fa al calendari, l'edat mitjana de la fecunditat és de 29 anys entre les dones estrangeres i de 32 anys entre les autòctones. De tota manera, no pot oblidar-se que la població estrangera no conforma un grup amb comportaments homogenis i en el seu si, es combinarien calendaris i nivells de fecunditat diferents corresponents a les diverses nacionalitats. A més, la dinàmica interna d'aquestes poblacions pot modificar-se amb els canvis en la intensitat dels fluxos i en conseqüència, modificar l'estructura per edats de les poblacions en edat fèril.

Les majors implicacions demogràfiques no només tenen lloc a curt termini, com s'ha presentat fins aquí, sinó també a mig i llarg termini. L'Idescat ha elaborat les projeccions de població de Catalunya en vista al període 2021-2041¹¹ amb tres hipòtesis d'evolució de la migra-

ció externa i que situen la magnitud del saldo migratori anual entre 30.000 i 50.000 individus. Dins d'aquest escenari, la població de Catalunya assoliria els vuit milions d'habitants el 2021 i els nou milions el 2040. Però en aquest horitzó de futur la major incertesa prové de les dificultats de preveure la intensitat i magnitud dels saldos migratoris futurs. |

11 INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. *Projeccions de població 2021-2041 (base 2008). Principals resultats*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2009.

+ INFO

Fonts

- ▢ **AJA, E., ARANGO, J. i OLIVER ALONSO, J.** (eds.), *La inmigración en tiempos de crisis. Anuario de la Inmigración 2009*. CIDOB Edicions. Barcelona, 2009.
- ▢ **ARANGO, J.**, «Después del gran boom. La inmigración en la bisagra del cambio» a **AJA, E., ARANGO, J. i OLIVER ALONSO, J.** (eds.), *La inmigración en tiempos de crisis. Anuario de la Inmigración 2009*. CIDOB Edicions. Barcelona, 2009.
- ▢ **CENTRE D'ESTUDIS I RECERQUES SINDICALS**, *Informes sobre la situació laboral de la població estrangera a Catalunya*. CC.OO. Consultables a www.ccoo.cat/ceres
- ▢ **GARELL, D.**, *Situació laboral de la població estrangera a Catalunya. Informe 2009*. Centre d'estudis i recerca sindicals. Barcelona, 2009.
- ▢ **INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA**, *Enquesta demogràfica 2007*. Barcelona, 2007.
- ▢ **INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA**, *Enquesta de població activa. Quart trimestre de 2009*. Barcelona, 2009.
- ▢ **INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA**, *Llars i famílies a Catalunya 2001*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2006.
- ▢ **INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA**, *Projeccions de població 2021-2041 (base 2008). Principals resultats*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2009.

- ▢ **OLIVER ALONSO, J.** (2009) «Inmigración y crisis del mercado de trabajo en España 2008-2009. El fuerte aumento del desempleo de la inmigración y sus razones» a **AJA, E., ARANGO, J. i OLIVER ALONSO, J.** (eds.), *La inmigración en tiempos de crisis. Anuario de la Inmigración 2009*. CIDOB Edicions. Barcelona, 2009.
- ▢ *Padró municipal d'habitants. Període 2000 – 2009*. Consultable a través de l'Idescat

Articles

ARANGO, J., «La población inmigrada a España». *Economistas*. Número 99. 2004.

Llibres

FARRÉ, M., «La població estrangera a Catalunya» a **SÀNCHEZ, J.** (dir), *La immigració a Catalunya ara i ací*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2008.

Enllaços

- Institut d'Estadística de Catalunya
<http://www.idescat.cat/>
- Secretaria per a la Immigració - Departament d'Acció Social i Ciutadania - Generalitat de Catalunya
<http://www.gencat.cat/benestar/societat/convivencia/immigracio/index.htm>

■ Secretaria de Estado de Inmigración y Emigración. Ministerio de Trabajo e Inmigración
<http://extranjeros.mtin.es/es/InformacionEstadistica/>

La governabilitat de la immigració a Catalunya. D'on venim, on som i on hem d'anar

Ricard Zapata-Barrero* | ricard.zapata@upf.edu

VISTA PRÈVIA

En el pròleg del Pacte Nacional per a la Immigració, Carme Capdevila, consellera d'Acció Social i Ciutadania, defineix l'acord com «un pacte per viure junts i juntes» a Catalunya. Un al·legat dels valors essencials per teixir la convivència. I és que el respecte a la diversitat, la reivindicació de la plena igualtat i el comportament cívic han de ser els pilars de qualsevol poble que aspira a construir una societat més justa i més lliure.

Introducció: Catalunya com a societat diferenciada

La governabilitat de la immigració a Catalunya ja té prou elements per fer-ne una primera anàlisi. El meu objectiu es destacar-ne les principals etapes, aprofundir en el moment actual i fer-ne una breu agenda de temes pendents i dilemes polítics que previsiblement Catalunya haurà d'afrontar en els propers anys. Però per fer aquesta aproximació hem d'entendre que la governabilitat de la immigració a Catalunya es defineix sota dues dimensions vinculades: les competències en polítiques d'immigració i la gestió de la identitat. I és que Catalunya és una societat diferenciada davant de les altres comunitats de l'Estat espanyol, i en la seva política d'immigració aquest caràcter va introduint-se a poc a poc.

* professor del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la UPF. Director del Grup de Recerca Interdisciplinari sobre Immigració (GRITIM) i del màster en Gestió de la Immigració de la UPF.
Més informació: <http://dcpis.upf.edu/~ricard-zapata/>

La governabilitat de la immigració a Catalunya es defineix sota dues dimensions vinculades: les competències en polítiques d'immigració i la gestió de la identitat

D'on venim? Les polítiques d'immigració del 1993 al 2008

El Pacte Nacional per a la Immigració,¹ signat el desembre de 2008, s'ha d'entendre com el resultat d'un procés històric que comença amb el I Pla Interdepartamental d'Immigració² vigent entre 1993 i el 2000. Durant aquest primer període, la tasca de la Generalitat rau en la necessitat d'identificació del problema, alhora que es desenvolupen els arranjaments institucionals per organitzar administrativament el Govern en polítiques d'immigració, tot implementant una convicció: la immigració és un assumpte transversal que afecta tots els departaments del Govern. Amb el II Pla Interdepartamental d'Immigració (2001-2004)³ s'inicia una segona etapa on es despleguen les eines institucionals per afavorir la integració de la població nouvinguda a Catalunya, alhora que es crea i consolida una xarxa d'actors implicats, procedents del món associatiu immigrant, d'ONG, sindicats, patronals... Durant aquesta fase es passa d'una lògica de mútues acusacions entre l'administració i els actors socials a una cultura de corresponsabilitat.

Actualment, som a una tercera fase que comença el 2003 amb el primer govern de coalició entre el PSC, Esquerra i ICV-EUiA i el desplegament del Pla de Ciutadania i Immigració (2005-2008)⁴ i la redacció d'un nou Estatut d'Autonomia,⁵ els quals esdevenen el programa d'acció de l'actual Govern de la Generalitat. L'actual Pacte Nacional per a la Immigració i el Projecte de Llei d'acollida⁶ són fruit d'aquest pla d'acció.

En aquests moments, la xarxa d'actors socials passa a desenvolupar una lògica de complicitat amb l'administració, buscant solucions conjuntament a la gestió de la immigració, alhora que es desenvolupen eines no només institucionals, sinó també polítiques per implementar les polítiques d'immigració a Catalunya. Alhora, s'intenta consolidar la dimensió interdepartamental impulsada a la primera fase i els vincles entre la societat d'acollida i la d'arribada de la segona, i en paral·lel, es constitueix un horitzó comú que mantingui el trets diferencials de Catalunya.

El Pla de Ciutadania i Immigració proposa un enfocament de la immigració partint del concepte de ciutadania,

1 **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Pacte Nacional per a la Immigració*. Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2009.

2 **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *I Pla interdepartamental d'immigració (1993-2000)*. Departament de Benestar Social. Barcelona, 1994.

3 **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *II Pla interdepartamental d'immigració (2001-2004)*. Departament de la Presidència, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2001.

4 **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Pla de ciutadania i immigració (2005-2008)*. Departament de Benestar i Família, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2006.

5 Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Congrés de Diputats.

6 **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Llei d'Acollida de les Persones Immigrades i Retornades a Catalunya*. Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2009.

El Pla de Ciutadania i Immigració vol gestionar el pas de l'estatus d'immigrant al de ciutadà, fet que requereix que adquireixin la igualtat de drets, la igualtat social i la igualtat econòmica

seguint dues premisses bàsiques. En primer lloc, interpreta les polítiques en termes de gestió d'un procés d'inclusió i d'igualtat. La idea bàsica és gestionar la transició de l'estatus d'immigrant al de ciutadà, fet que requereix partir de la base que les persones nouvingudes han d'assolir la igualtat de drets, la igualtat social i la igualtat econòmica. D'altra banda, també formen part d'aquesta dimensió de la inclusió i la igualtat tots els temes relacionats amb la igualtat de drets polítics i la representativitat i visibilitat dels immigrants amb responsabilitats socials i públiques de Catalunya.

Seguint el nostre fil argumental, ens interessa destacar fonamentalment el seu concepte de ciutadania resident i la seva declaració de principis orientadors. En primer lloc, la residència es converteix en el criteri bàsic per definir el concepte de ciutadania i, per tant, ser destinatari de les polítiques públiques. D'aquesta manera, des del punt de vista administratiu, l'empadronament esdevé el requisit que atorga el dret de l'immigrant a estar inclòs dins l'espai polític públic, ja que es considera que expressa la voluntat de l'immigrant d'assentar-se a Catalunya i compartir amb els seus habitants tots els espais públics existents, sense distincions. Es recupera, així, un concepte de ciutadania deslligat al de nacionalitat estatal i vinculat estretament a la seva relació amb el món local, l'espai més proper de socialització.

En segon lloc, l'enfocament del Pla es completa amb la definició de la ciutadania com a plural i cívica, concep-

tes que conformen el nucli d'una perspectiva més inclusiva. El Pla diu que «per tal d'impulsar un concepte de ciutadania que inclogui la població no nacional de Catalunya, la proposta de ciutadania plural i cívica del Pla es converteix alhora en un «element de reflexió» per a la societat catalana i totes les seves instàncies polítiques, socials, econòmiques i culturals, i en un vehicle que permeti vincular la gestió quotidiana del procés amb un horitzó de noves oportunitats per a la societat catalana del futur».⁷

Aquesta perspectiva es basa en tres pilars bàsics: el valor del pluralisme, el principi de la igualtat i la norma de comportament basat en el civisme. L'acceptació del pluralisme juga un paper rector, ja que és la condició sense la qual no és possible el reconeixement públic. Significa que tota persona que visqui i treballi a Catalunya, sigui quina sigui la seva cultura i religió, ha de reconèixer el pluralisme com a valor bàsic en totes les seves formes de manifestació –tant el pluralisme de valors com el cultural; tant en la forma d'expressió individual com col·lectiva. Alhora, el valor del pluralisme inclou el de laïcitat, que significa la separació estricta entre poder polític i confessions religioses.

Igualment, reconeixent que l'arribada i permanència de persones procedents de fora del país és un nou genera-

⁷ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Pla de ciutadania i immigració (2005-2008)*. Departament de Benestar i Família, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2006. Pàgines 53 i 54.

L'empadronament és el requisit que atorga el dret de l'immigrant a estar inclòs dins l'espai públic, ja que es considera que expressa la voluntat de l'immigrant d'assentar-se a Catalunya

dor de desigualtats, el concepte de ciutadania assumeix com a segon pilar el principi d'igualtat en drets i deures, factors imprescindibles per a orientar l'activitat social. Aquest principi d'igualtat es refereix tant al principi d'igualtat de tractament com al d'oportunitats. De fet, combinant aquests dos pilars –pluralisme i igualtat– s'aspira a reconèixer la diversitat real del país i construir un vehicle que ajudi a identificar propostes que minimitzin les desigualtats que genera la pluralitat de cultures, llengües i religions coexistent en un mateix territori, en el nostre cas, Catalunya.

Com a norma bàsica de la relació entre les persones –sigui quina sigui la seva llengua d'origen, la seva cultura, religió i color de la pell–, s'estableix com a tercer pilar el civisme, definit en termes pràctics com una «actitud i norma de comportament d'acció pública que permet la convivència entre les persones i assegura la cohesió al llarg del temps».⁸

En aquest context de definició d'una ciutadania plural i cívica s'hi emmarca un altre concepte important, el de la cultura pública comuna, entès com l'espai compartit de comunicació, convivència, de reconeixement i participació de la nostra societat diversa i diferenciada, per tal que el projecte de nació continuï sent el referent amb el qual

⁸ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Pla de ciutadania i immigració (2005-2008)*. Departament de Benestar i Família, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2006. Pàgina 36.

L'Estatut és el primer text jurídic que defineix la immigració com una nova competència exclusiva de la Generalitat en matèria d'acollida i autorització de permisos de treball

es compromet tota la població que viu i treballa a Catalunya. La cultura pública comuna és un objectiu a assolir, esdevenint l'instrument de la ciutadania fonamentada en els pilars del pluralisme, la igualtat i el civisme. En termes polítics, aquesta perspectiva té una clara voluntat estratègica pel que fa a la construcció nacional del país.

Amb la introducció del concepte de cultura pública comuna també s'expressa un rebuig: abandonar el que podríem anomenar la perspectiva pluralista institucional, entesa com el fet que cada cultura i realitat diferenciada a Catalunya tingui una forma d'expressió institucional separada de les altres. Quelcom semblant a una realitat com la libanesa on la vida pública i quotidiana està institucionalitzada en funció de la religió –les escoles, els hospitals, els casaments...

Pel que fa a les premisses d'acció del Pla, aquestes s'han d'entendre com un marc d'interpretació que configuren una filosofia pròpia. En altres paraules, són premisses que ajuden a interpretar els conflictes i a orientar les accions polítiques. El Pla fixa les següents:

1. Reconeixement de la diversitat cultural.
2. Reconeixement, garantia i extensió progressiva dels drets humans.
3. Universalitat de les polítiques públiques i respecte per la individualitat.
4. Promoció i garantia de l'estabilitat i la cohesió social en un entorn de diversitat creixent.

5. Defensa de la llengua i construcció d'una identitat catalana més forta, més rica i més plural.
6. Coordinació, cooperació i coresponsabilitat amb tots els sectors i agents socials implicats.
7. Aplicació dels principis bàsics comuns basats en les polítiques d'integració de la Unió Europea.

On som? L'Estatut, el Pacte Nacional per a la Immigració i la Llei d'acollida

Actualment, hem entrat en una fase més política on es despleguen instruments que defineixen la immigració com a competència exclusiva del Govern de la Generalitat a partir de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia. També cal tenir en compte el Pacte Nacional per a la Immigració –resultat d'un procés de participació directe–, en el qual s'adhereixen els principals partits polítics catalans amb representació parlamentària –amb l'excepció del PP i C's–, bona part dels agents socioeconòmics, les entitats municipalistes i els representants de la Taula de Ciutadania i Immigració. Sota aquest ampli consens, s'identifiquen els reptes que cal assumir i es divisa l'horitzó a seguir per orientar l'acció política en clau d'una Catalunya entesa com una societat diferenciada. I finalment, la Llei d'acollida, la qual també recull elements innovadors en relació a les polítiques desenvolupades a l'Estat espanyol i fins i tot per Europa.

El Pacte Nacional vol gestionar els fluxos migratoris d'acord amb el mercat de treball, adaptar els serveis públics a una societat diversa i integrar en una cultura pública comuna

L'Estatut d'Autonomia

L'Estatut d'Autonomia és el primer marc jurídic orgànic que defineix la immigració com una nova competència exclusiva de la Generalitat de Catalunya. Com moltes competències, el contingut de l'article dedicat a la immigració s'ha d'entendre en termes estratègics i programàtics. Alhora, té unes repercussions administratives importants, ja que convida al desenvolupament del seu articulat. L'article 138 de l'Estatut diu el següent:

1. Correspon a la Generalitat en matèria d'immigració:
 - a) La competència exclusiva en matèria de primer acolliment de les persones immigrades, que inclou les actuacions sociosanitàries i d'orientació.
 - b) El desenvolupament de la política d'integració de les persones immigrades en el marc de les seves competències.
 - c) L'establiment i la regulació de les mesures necessàries per a la integració social i econòmica de les persones immigrades i per a llur participació social.
 - d) L'establiment per llei d'un marc de referència per a l'acolliment i la integració de les persones immigrades.
 - e) La promoció i la integració de les persones retornades i l'ajuda a aquestes, i l'impuls de les polítiques i les mesures pertinents que en facilitin el retorn a Catalunya.

2. Correspon a la Generalitat la competència executiva en matèria d'autorització de treball als estrangers la relació laboral dels quals s'acompleixi a Catalunya. Aquesta competència, que s'exerceix necessàriament en coordinació amb la que correspon a l'Estat en matèria d'entrada i residència d'estrangers, inclou:
 - a) La tramitació i la resolució de les autoritzacions inicials de treball per compte propi o aliè.
 - b) La tramitació i la resolució dels recursos presentats amb relació als expedients a què fa referència la lletra a i l'aplicació del règim d'inspecció i sanció.
3. Correspon a la Generalitat la participació en les decisions de l'Estat sobre immigració que tinguin una transcendència especial per a Catalunya i, en particular, la participació preceptiva prèvia en la determinació del contingent de treballadors estrangers mitjançant els mecanismes que estableix el títol V.

Com mostra aquest article de l'Estatut, la competència en polítiques d'immigració es centra principalment en dues qüestions: la primera acollida –entesa com a integració social i econòmica– i les autoritzacions de permisos de treball per a aquells immigrants que desenvolupin la seva activitat laboral a Catalunya. Encara que només ampliarem els aspectes relacionats amb l'acollida, cal dir que pel que fa al desenvolupament de l'article 138.2 sobre matèria labo-

La Llei d'acollida és un text sense precedents a l'Estat espanyol que ha d'esdevenir una caixa d'eines per a les persones nouvingudes amb l'objectiu de fomentar la seva mobilitat social

ral, el gener de 2008 es va produir un acord de la comissió bilateral Estat – Generalitat, pel qual Catalunya s'erigeix en la primera comunitat autònoma en assolir les competències d'inspeccions de treball i l'atorgament dels permisos inicials de treball de les persones estrangeres que desenvolupin la seva activitat laboral a Catalunya.

Pacte Nacional per a la Immigració

El terme nacional del títol mostra clarament la rellevància d'un text que té com a nucli central la relació de Catalunya amb la seva societat. Aquest caràcter nacional significa que Catalunya és reconeguda com una societat diferenciada. Però alhora, el Pacte Nacional per a la Immigració és un instrument reivindicatiu cap a l'exterior, especialment cap a l'Estat espanyol.

Políticament, i en termes d'autogovern, el Pacte Nacional per a la Immigració assenta les bases principals de la legitimitat de l'acció de Govern en matèria d'immigració. El Pacte s'estructura en tres eixos i dins de cada eix defineix uns reptes:

Eix 1. Gestionar els fluxos migratoris d'acord amb el mercat de treball.

Repte 1. Mobilitzar, en primer lloc, els recursos humans interns, amb especial atenció a la població desocupada i al reagrupament familiar.

Repte 2. Gestionar els fluxos externs apropant la legalitat i la realitat.

Repte 3. Gestionar els fluxos migratoris de manera responsable amb els països d'origen.

Eix 2. Adaptar els serveis públics a una societat diversa.

Repte 1. Crear un servei universal d'acollida.

Repte 2. Dimensionar els serveis públics i garantir-ne l'accés a totes les persones.

Repte 3. Reforçar la transversalitat i la coordinació entre les institucions.

Eix 2. Integrar en una cultura pública comuna.

Repte 1. Fomentar la participació a la vida pública.

Repte 2. Fer del català la llengua pública comuna.

Repte 3. Conviure en la pluralitat religiosa i de creences.

Repte 4. Assegurar la igualtat entre homes i dones i incloure la perspectiva de gènere.

Repte 5. Reforçar les polítiques adreçades a la infància, la joventut, la gent gran i les famílies perquè són polítiques que uneixen les persones més enllà de quin sigui el seu origen.

El Pacte Nacional per a la Immigració segueix la línia del

La no obligatorietat de la Llei d'acollida és encertada, ja que es pretén motivar els immigrants a viure d'acord a la llei i no fer-los triar entre estar dins o fora de la legalitat

Pla de Ciutadania i Immigració, acotant el concepte de cultura pública comuna, a més de prosseguir amb l'enfocament de ciutadania i confirmar la prioritització del català com a llengua vehicular. Les 10 idees bàsiques del Pacte Nacional per a la Immigració són:

1. S'adreça a tota la població i no només a les persones nouvingudes. El fet migratori és un fenomen causat per diversos factors i amb una realitat diversa. Requeix, per tant, propostes i respostes de caràcter integral.
2. És un pacte de futur perquè ens permet decidir com volem gestionar el fet migratori i, per tant, el país, d'aquí a vint anys.
3. Es basa en la coresponsabilitat: el conjunt de la societat catalana, la totalitat dels agents que formen part del país –societat civil, partits polítics, govern, administracions, entitats, sindicats, patronal– són responsables i actors de les grans transformacions de la societat.
4. Reconeix la diversitat de la societat catalana, que no ho és només com a conseqüència del fet migratori, sinó perquè totes les societats es basen en la diversitat.
5. Inclourà accions de govern, dels agents signataris i propostes de reformes legislatives en aquelles competències que no corresponguin a la Generalitat de Catalunya.
6. Reconeix la via catalana d'integració, el model d'acollida i integració propis que Catalunya ha anat teixint gràcies al suport del Govern i a la tasca que, amb els anys, ens locals i entitats han acumulat, adquirint una valuosa experiència en la gestió del fet migratori. La immigració és un fet estructural i definitori de la societat catalana; no és un problema sinó una realitat.
7. Proposa una convivència basada en l'equilibri entre la valoració positiva de la diversitat i la necessitat d'elements de cohesió: una cultura pública comuna.
8. Aposta per una gestió dels fluxos basada en la regularitat.
9. Respon a les necessitats del país, el mercat de treball i les persones.
10. Proposa la redimensió d'aquells serveis públics que s'han vist més pressionats per la demanda.

D'aquesta manera, podem veure com el govern català ja ha començat a definir la seva filosofia en termes d'identitat, bàsicament vinculant la política d'immigració i la política lingüística. Però també hem de tenir en compte que les persones parlen la llengua del seu lloc de treball. Les motivacions que conduiran a les persones d'origen immigrant a parlar català són directament proporcionals a dos factors: la seva intenció d'instal·lar-se definitivament a Catalunya i la necessitat d'utilitzar el català en el treball o afavorir la seva mobilitat social o professional. Per tant, per tal d'induir a la població nouvinguda a aproximar-se a la nostra llen-

La Llei reconeix la necessitat que l'immigrant tingui una capacitat lingüística mínima per poder-se comunicar, alhora que ha d'adquirir un coneixement del seu entorn per poder ser autònom

gua, cal que els dos processos s'interrelacionin. Alhora, és important tenir cura de no utilitzar la llengua catalana com un indicador del grau d'integració de l'immigrant, ja que pot parlar molt bé el català però no sentir-se integrat.

La Llei d'acollida

El 2 de juny de 2009, el Govern aprova el Projecte de Llei d'acollida de les persones immigrades i retornades a Catalunya, un text sense precedents a l'Estat espanyol que ha d'esdevenir una caixa d'eines per a les persones novvingudes amb l'objectiu de fomentar la seva mobilitat social. A partir d'aquest moment, la Generalitat ha demanat al Parlament la tramitació del projecte de Llei pel procediment d'urgència perquè la norma pugui entrar en vigor aquesta mateixa legislatura. La previsió és que les seves disposicions s'apliquin de forma progressiva, per tal que el 2015 estigui completament desplegada.

D'entrada, una de les característiques definitòries d'aquest text legislatiu és que vincula els nouvinguts, les oportunitats socials i la llengua catalana, amb –i això és important– la concepció de la Llei com un servei públic: l'administració ha d'oferir el servei, però els immigrant no estan obligats a utilitzar-lo. Un enfoc encertat per part de la Secretaria per a la Immigració ja allò important és motivar els immigrants a viure d'acord a la Llei d'acollida, i no fer-los triar entre estar dins o fora de la legalitat.

En interpretar el projecte de Llei dins del procés d'adopció de nous instruments per gestionar la immigració da-

vant de l'Estat, el primer que hem de destacar és que estem davant d'un text legislatiu i no d'una política pública. El fet de dotar l'acollida d'un instrument jurídic es deu a la necessitat que té Catalunya, no només de definir un marc d'acció sòlid i jurídicament delimitat, sinó de protegir-se creant un sistema d'obligacions envers el país pel seu caràcter de societat diferenciada. Quan un país utilitza un Llei per gestionar un fet social –com és l'arribada d'immigrants– és per la consciència que la política és insuficient per gestionar els efectes que pot tenir aquest fet sobre la seva identitat nacional. Per tant, la Llei s'ha d'interpretar com un instrument de protecció davant de l'Estat i de la pròpia immigració. Segurament, una comunitat autònoma de règim comú no el requeria i, en part, ni tan sols l'Estat, en disposar d'altres recursos per a protegir la identitat espanyola.

D'aquesta manera, a través de la Llei es defineix una nova competència no estatal, amb la seva titularitat, funció i distribució administrativa i territorial. Aquest no és el lloc per comentar tots els punts del projecte de Llei, però sí que cal destacar diferents característiques importants en termes de gestió de la identitat nacional de Catalunya. En primer lloc, s'incorpora l'acollida com a procés vers la integració dels nouvinguts, que té un caràcter temporal i voluntari per part de l'immigrant. Es defineix el seu objectiu bàsic de dotar a l'immigrant de les capacitats per a ser autònom dins de la societat catalana. Aquesta finalitat implica que l'acollida suposa accions formatives i informati-

Aviat ens trobarem davant del dilema de si l'ampliació de competències és suficient o cal un Estat propi que ens doti de plenes competències per gestionar directament la immigració

ves. Dins de les formatives, hi ha la voluntat de capacitar a l'immigrant amb competències lingüístiques i de coneixement de la societat catalana. És a dir, la llei reconeix la necessitat que l'immigrant tingui una capacitat lingüística mínima per poder-se comunicar, alhora que ha d'adquirir un coneixement del seu entorn –serveis socials, administracions, història, política, economia i cultura de Catalunya, incloent també la seva diversitat– per poder ser autònom. La capacitació lingüística en català s'estableix com a eix diferenciador respecte a l'Estat.

Com si es tractés d'un permís de circulació, la llei pretén assentar les bases per poder conduir dins del nostre sistema de normes i així poder desenvolupar la seva vida quotidiana amb normalitat. És a dir, el més important és el caràcter procedimental dels recursos que ens aporta la llei, que proporciona el llenguatge per interpretar els nostres signes i capacitat per moure's lliurement dins de tots els carrers i carreteres de la societat, sense marcar una direcció concreta.

També cal destacar que la llei es presenta definint l'acollida en termes d'un servei. Això implica que es dona a l'administració l'obligació d'oferir el servei, és a dir, d'oferir una estructura administrativa per acollir, però no obliga la persona a utilitzar-lo. Aquest caràcter voluntari que ja hem comentat anteriorment és fonamental, ja que busca ser atractiva defugint de la obligatorietat.

Finalment, cal destacar que el projecte de llei estableix la creació d'una Agència de les Migracions. La creació

d'una Agència és un bon mecanisme per coordinar els esforços i les accions, i especialment per supervisar tots els efectes de gestió de la identitat que suposa establir un servei d'acollida.

On hem d'anar? Gestió de fronteres i dilemes polítics

En aquest darrer apartat, voldria proposar una reflexió. Si acceptem que ens trobem davant d'un procés que vincula les polítiques d'immigració amb la construcció nacional de Catalunya, en els propers passos ens podem trobar davant del dilema de si l'ampliació de competències respecte a l'Estat és suficient o cal avançar cap a la construcció d'un Estat propi que ens doti de plenes competències per gestionar directament tots els elements relacionats amb l'arribada de població nouvinguda. Aquest qüestió emmarcarà les reflexions sobre la immigració dels propers anys, quan ja s'hagin desenvolupat tots els instruments possibles que estableix l'article 138 de l'Estatut. Perquè, de fet, l'Estatut no permet donar resposta a les dues preguntes claus per tota política d'immigració: quants immigrants poden entrar i quins s'accepten.

Aquestes dues qüestions són pròpies de la gestió de fronteres, la qual està exclusivament en mans de l'Estat. I la resposta que s'hi vulgui donar des de Catalunya pot tenir un efecte immediat sobre la seva identitat nacional i la seva capacitat d'autogovern. Si bé abans de l'arribada

L'Estatut no permet donar resposta a les dues preguntes claus per tota política d'immigració: quants immigrants poden entrar i quins s'accepten

de la immigració els assumptes relacionats directament amb la gestió de fronteres no formaven part de l'agenda de l'independentisme –mes enllà de la qüestió de determinar el territori de la nació catalana–, amb la immigració aquest tema interpel·larà cada vegada més el discurs polític de l'independentisme.

Però no només han de definir-se les fronteres territorials, sinó que també cal parlar de les fronteres polítiques i jurídiques en termes de definició de la ciutadania. El codi de nacionalitat també rau en mans de l'Estat espanyol, el qual estableix de forma unilateral els criteris per aconseguir la nacionalitat espanyola. Catalunya no té cap competència en la determinació de la seva nacionalitat i, per tant, els immigrants nacionalitzats es converteixen en ciutadans espanyols encara que visquin en territori català. Pensar com codificar i donar una dimensió legal a la nacionalitat catalana és un tema que cada vegada serà més necessari determinar.

Aquests són dos exemples il·lustratius que sense dubte requereixen una articulació discursiva a nivell polític i governamental. La forma com s'hi doni resposta, determinarà si seguim en un procés de construcció nacional, com el que estem ara, o bé si s'inicia un procés de construcció d'un Estat. En aquest darrer cas, tindrà un efecte immediat en el llenguatge que Catalunya utilitzi per negociar amb l'Estat els termes de gestió de la immigració, en tant que es passarà de parlar de competències a negociar la modificació dels marcs legals de l'Estat espanyol,

com és el codi civil –on s'estableix el codi de nacionalitat– i la pròpia Constitució –que determina que la gestió de la frontera està en mans exclusives de l'Estat.

Però el que és evident és que Catalunya, en temes d'immigració, ha de tenir capacitat per gestionar la frontera –territorial i jurídicopolítica– per tal de poder respondre a les qüestions claus de quants immigrants podem acollir i quins són acceptats. |

+ INFO

Fonts

- ▮ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *I Pla interdepartamental d'immigració (1993-2000)*. Departament de Benestar Social. Barcelona, 1994.
- ▮ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *II Pla interdepartamental d'immigració (2001 -2004)*. Departament de la Presidència, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2001.
- ▮ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Pla de ciutadania i immigració (2005-2008)*. Departament de Benestar i Família, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2006.
- ▮ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Pacte Nacional per a la Immigració*. Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2009.
- ▮ **GENERALITAT DE CATALUNYA**, *Llei d'Acol·lida de les Persones Immigrades i Retornades a Catalunya*. Departament d'Acció Social i Ciutadania, Secretaria per a la Immigració. Barcelona, 2009.
- ▮ Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Congrés dels Diputats

Enllaços

- Secretaria per a la Immigració – Generalitat de Catalunya
www.gencat.cat/benestar/societat/convivencia/immigracio

La integració sociopolítica i el capital social dels immigrants. El cas de Barcelona

Laia Jorba* | laia.jorba@uab.cat

Josep San Martín** | josep.sanmartin@uab.cat

VISTA PRÈVIA

La immigració és un problema que polaritza la societat i amb ella el discurs polític. Trobar una tercera via entre la xenofòbia i el discurs fàcil de «papers per tothom» no és una qüestió senzilla, i menys quan ens interroguem sobre la participació política de la població nouvinguda. Hi ha múltiples factors a tenir en compte –sobretot en relació a la participació electoral–, però el que és evident és que si no es facilita la participació política dels immigrants aquests difícilment se sentiran partícips del projecte col·lectiu del poble d'acollida.

La importància de la integració política

Gran part de la població, en qualsevol moment històric que mirem, ha hagut de canviar de lloc de residència en algun moment concret de la seva vida. Moltes vegades, això únicament implica un canvi de barri o de municipi. Malgrat sigui una mobilitat a petita escala aquest canvi ja comporta cert grau de convulsió interna en significar passar a formar part d'una nova realitat social de la qual no ens sentim membres complets, tot i formar part del mateix marc nacional o cultural al què estàvem acostumats. Fent un exercici d'abstracció i pensant en el creixent flux migratori que s'ha donat arreu del món,¹ podem arribar a concloure que aquest fenomen encara ha significat un trasbals més important i intens als col·lectius de perso-

1 Cal tenir present que les migracions poden presentar una tipologia diversa quant al seu origen, ja que poden ser resultat de guerres, per qüestions polítiques o com una conseqüència de la globalització econòmica, per motius laborals o de supervivència econòmica.

* Professora de Ciència Política a la UAB

** Professor de Ciència Política a la UAB

Als immigrants els costa identificar-se amb la societat d'acollida pels canvis sobtats en les tradicions culturals, socials i polítiques

nes que han hagut de migrar a algun altre país. Aquests col·lectius de persones no acostumen a identificar-se ni ràpidament ni clara amb la nova realitat social i política. Aquesta manca d'identificació s'explica per les mateixes implicacions dels fenòmens migratoris, que més enllà de suposar un canvi en el país de residència, també comporta un trencament amb el marc de referència dels individus a nivell general, provocant canvis sobtats en les tradicions culturals, socials i polítiques.

El nombre de gent d'origen estranger que s'ha establert en els darrers anys a la nostra societat ha estat creixent de forma espectacular, com a mínim fins al darrer any. Entre 1998 i el 2008 la població nascuda a l'estranger que resideix a la ciutat de Barcelona ha variat de 59.627 persones a 319.160, passant de representar el 4,1% del total de residents a ser pràcticament el 24,6% del total de la població a la capital catalana.² Aquest augment ha fet ineludible i necessària la gestió del fenomen migratori als diferents nivells de govern –municipal, nacional i estatal– degut a la complexitat i multidimensionalitat d'aquest fenomen en què es barregen drets de reconeixement ètnics i culturals d'aquests col·lectius, així com la necessitat de facilitar i incentivar el procés d'integració dels nous vinguts a les societats d'acollida. Aquesta necessitat de facilitar el procés d'integració, apuntada des del discurs públic, garanteix una cohesió mínima de la ciutadania, i

quelcom de necessari pel correcte funcionament de l'Estat en permetre prioritzar els beneficis públics per sobre dels privats; això únicament és possible si tots els ciutadans de la societat comparteixen un sentiment mínim de «destí col·lectiu».³ Per tant, la prioritat i l'objectiu principal dels poders polítics és, davant el nou i creixent rept que suposa el complex fenomen migratori, promoure i assolir un grau mínim d'integració sociopolítica en la societat receptora.

En aquest punt, cal remarcar la diferència entre la perspectiva integradora i assimilacionista: la primera considera positiva l'existència de diversitat cultural, així com d'estils de vida i de costums tant pel respecte a la riquesa intrínseca a nivell col·lectiu, com pel respecte al principi de llibertat i autonomia dels mateixos ciutadans a nivell individual –no s'ha d'oblidar que els trets característics de la identitat es troben fortament relacionats a una cultura determinada. La perspectiva assimilacionista pretén l'adquisició i interiorització dels valors i costums de la societat d'acollida per part dels col·lectius d'immigrants, esborrant o, com a mínim, diluint al màxim possible els relacionats amb cadascun dels referents culturals dels diversos grups de nous vinguts. Aquesta necessitat de diferenciar entre integració i assimilació ha estat assenyalada

² Font, Institut Nacional d'Estadística (www.ine.es).

³ HARLES, J. C., «Integration before Assimilation: Immigration, Multiculturalism and the Canadian Polity». *Canadian Journal of Political Science*. Número 30 (4). Pàgines 711-736. 1997.

L'objectiu dels poders polítics és promoure i assolir un grau mínim d'integració sociopolítica en la societat receptora

per diversos autors i, per exemple, Giovanna Zincone⁴ treballa la noció «d'integració raonable» en el sentit que aquest procés no sigui exclouent i que al mateix temps faciliti la governabilitat de les societats, com ja s'ha esmentat.

Com s'ha pogut apreciar, la integració dels col·lectius d'immigrants presenta moltes dimensions que es superposen i s'influencien recíprocament. En aquest article, ens centrarem únicament en la integració política dels immigrants, entenent que aquesta afavoreix o facilita el procés d'integració dels membres d'aquests col·lectius en altres àmbits com, per exemple, el social o econòmic. En aquest sentit, cal tenir present que un sistema de govern democràtic requereix un rol actiu dels seus ciutadans per transmetre les seves necessitats i preferències a les institucions, les quals tenen la funció de dissenyar estratègies i polítiques públiques adequades a les seves comunitats.

La integració política serà estudiada a partir del grau d'implicació política dels col·lectius que resideixen a la nostra societat. Més concretament, fixarem la nostra atenció en dos nivells diferenciats. Per una banda, s'estudia a nivell individual el grau de participació política dels ciutadans d'origen estranger i a nivell col·lectiu hem focalitzat la nostra atenció en el grau d'integració de les as-

sociacions dels grups d'immigrants en la xarxa associativa ja establerta a la nostra societat. Per tant, des del punt de vista individual, es podria parlar d'èxit del procés d'integració política si les minories ètniques i els diferents grups d'immigrants gaudissin d'igualtat política a nivell de drets i deures, però també si aquests grups tinguessin unes pautes de participació i uns valors similars a la població autòctona.

A nivell organitzatiu s'estudia quins serveis faciliten les associacions d'immigrants i l'estructura de la xarxa per veure el grau de segregació i integració amb associacions autòctones. En tots dos àmbits estem estudiant el grau d'integració dels immigrants mitjançant la seva implicació i capacitat per crear capital social. Seguint la definició més coneguda del terme de capital social,⁵ aquest està format per les xarxes, les normes i la confiança que poden facilitar o incentivar l'acció col·lectiva, mitjançant l'existència, entre els individus, d'expectatives de cooperació pel benefici mutu i la persecució de béns públics. Aquests comportaments i pautes de relació cooperatives acaben, finalment, incidint de forma positiva en el benestar global de la societat per les millores aconseguides en el rendiment institucional i en el desenvolupament econòmic.

4 ZINCONI, G., «A Model of "Reasonable Integration": Summary of the First Report on the Integration of Immigrants in Italy». *International Migration Review*. Número 34 (3). Pàgines 956-968. 2000.

5 PUTNAM, R., *Making Democracy Work. Civic traditions in Modern Italy*. Princeton University Press. Princeton, 1993.

La integració política dels immigrants afavoreix el procés d'integració dels membres d'aquests col·lectius en altres àmbits, com per exemple el social o econòmic

Factors que afavoreixen la integració política

La integració política dels immigrants és un procés complex i relatiu que s'explica per múltiples causes i factors, podent anar dels més macro o generals als més micro o petits. En primera instància, el nivell macro inclou tots aquells elements contextuais i grupals de la societat d'acollida que tenen un impacte en la vida quotidiana de l'individu i, per tant, influeixen la seva integració socioeconòmica i també política. Així, en el nivell macro identifiquem dues dimensions diferents: d'una banda, les característiques del col·lectiu immigrant en la societat receptora i l'estructura d'oportunitats polítiques.

Pel que fa a les característiques del grup immigrant, és important tenir en compte que es tracta de col·lectius en transició amb unes característiques particulars que els distingeixen, per la seva trajectòria vital, de la societat autòctona però també de la societat d'origen. Aquesta trajectòria és la responsable d'explicar la densitat i cohesió de les relacions intragrup en un primer estadi de la immigració, mentre que a mesura que el temps transcorre, les relacions i contactes personals es diversifiquen i es tornen menys denses, però es tenen majors contactes amb la societat d'acollida.

Les pròpies característiques de cada col·lectiu específic també són rellevants: la posició en l'estructura social i econòmica del grup en la societat receptora, la composició sociodemogràfica del col·lectiu, aspectes rellevants de la cultura política i social, l'origen ètnic i identitat nacional dels

immigrants... condicionen l'accés als recursos de la societat d'acollida. Per exemple, no és el mateix un bolivià que emigra a Barcelona, que comptarà amb una xarxa de recolzament des de bon començament, que una persona de les repúbliques del Caucas. Si bé en el primer cas es resolen les dificultats de vida immediates, l'existència d'una comunitat preestablerta dificulta a llarg termini el contacte i l'intercanvi amb la població autòctona.

Tradicionalment també s'ha tingut en compte l'estructura d'oportunitats polítiques i discursives.⁶ Sota aquesta dimensió, trobem una varietat ingent de factors que o bé tenen un impacte directe en la integració individual o bé indirecte a través de la seva influència en la xarxa associativa de la ciutat. Si bé l'estructura d'oportunitats polítiques és rellevant a nivell estatal —que és on es configura el marc de flexibilitat i permeabilitat a la immigració i el que explica les grans diferències entre països— els marcs establerts als àmbits regional i local també condicionen molt la integració dels immigrants.⁷ Entre aquests factors trobem: els discursos predominants sobre la immigració en funció de perspectives més assimilacionistes, plura-

6 KOOPMANS, R. i STATHAM, P., «Migration and Ethnic Relations as a Field of Political Contention: An Opportunity Structure Approach» a KOOPMANS, R. i STATHAM, P. (eds), *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics. Comparative European Perspectives*. Oxford University Press. Oxford, 2000.

7 MORALES, L., GONZÁLEZ, A. i JORBA, L., «Políticas de incorporación de los inmigrantes y asociacionismo de la población de origen extranjero y sus descendientes» a ZAPATA-BARRERO, R. (ed.), *Inmigración en España: claroscuros de las políticas y gobernabilidad*. Ariel. Barcelona, 2009.

La democràcia requereix un rol actiu dels seus ciutadans per transmetre les necessitats a les institucions, les quals tenen la funció de dissenyar polítiques adequades a les seves comunitats

listes o multiculturalistes, les polítiques generals cap a la gestió de la immigració, les polítiques específiques cap a les associacions d'immigrants, la configuració del poder municipal i la receptivitat de les autoritats a les demandes i necessitats de la població nouvinguda...

A nivell micro, les característiques individuals també expliquen la diferència en el grau d'integració política dels immigrants; en aquest sentit, les variables educatives són les més rellevants per explicar la implicació i en canvi, el temps d'arribada és un atenuant: a mesura que augmenta el temps d'arribada de l'immigrant, més semblant és el seu comportament polític al de la persona autòctona.

Finalment, la tercera dimensió o nivell meso, fa referència als recursos organitzatius de les diferents comunitats, és a dir, a les associacions d'immigrants i les característiques de les seves xarxes associatives. Com apunta Héctor R. Cordero-Guzmán,⁸ les associacions d'immigrants tenen un rol central en totes les fases del procés d'immigració i en l'adaptació i incorporació dels immigrants a nivell social, cultural, polític i econòmic. En les primeres etapes migratòries, quan l'immigrant es troba en el seu moment de màxima vulnerabilitat social, acullen la persona d'arribada i l'aproximen a la nova realitat del país receptor.⁹ A més, ser-

veixen de pont i d'estructura de mediació i distribució de les polítiques i recursos destinats a la població immigrada.¹⁰ La presència d'aquest tipus d'associacions permet oferir suport en tot el procés d'arribada i acollida dels immigrants, vehicular les ajudes públiques i representar els immigrants amb una major posició de força. En segon lloc, les organitzacions voluntàries esdevenen les principals bases de solidaritat de les persones immigrades i de construcció d'una nova identitat a mig camí entre la societat d'origen i la receptora.¹¹ Finalment, l'existència d'organitzacions d'immigrants facilita la mobilització dels immigrants en l'esfera política de la ciutat, a més de proporcionar-los recursos organitzatius.

La integració política dels immigrants a Barcelona

Pel que fa al grau d'integració política dels ciutadans d'origen estranger residents a la nostra societat, cal advertir que un dels problemes més greus és la manca de dades que ens facilitaria una anàlisi longitudinal en el temps. De fet, els col·lectius d'immigrants són encara relativament desconeguts a causa, en gran part, del fet que

8 CORDERO-GUZMÁN, H. R., «Community-based organisations and migration in New York City». *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Número 31(5). Pàgines 889-909. 2005.

9 FULLAONDO, A., *Inserción y lógica residencial de la inmigración extranjera en la ciudad. El caso de Barcelona*. Tesis doctoral. UPC. Barcelona, 2008.

10 PEDONE, C., *Tu siempre jalas a los tuyos. Cadenas y redes migratorias de las familias ecuatorianas hacia España*. Tesis doctoral. UAB. Barcelona, 2003.

11 HARLES, J. C., «Integration before Assimilation: Immigration, Multiculturalism and the Canadian Polity». *Canadian Journal of Political Science*. Número 30 (4). Pàgines 711-736. 1997.

Els col·lectius d’immigrants tenen unes característiques particulars que els distingeixen, per la seva trajectòria vital, de la societat autòctona però també de la societat d’origen

TAULA 1. PERCENTATGES D'INDIVIDUS QUE HAN PARTICIPAT EN ACTIVITATS POLÍTIQUES NO ELECTORALS EN ELS DARRERS 12 MESOS (BARCELONA)

Tipus de participació	Autòctons	Marroquins	Equatorians	Andins
Contacte	15	19	18	21
Activitat de partit	5	2	1	3
Protesta	18	16	9	16
Consum polític	24	20	23	29
Participació política no electoral global	37	38	36	42

Font: Elaboració pròpia

el fenomen de la immigració massiva és força recent i la recollida sistemàtica de dades específiques encara més. Per estudiar el comportament polític de la població immigrada i poder fer comparacions amb la població d'origen autòcton farem servir algunes dades, d'àmbit català, de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya realitzada el 2006¹² i altres de l'àmbit de

Barcelona, de la recerca sobre capital social i integració cívica i política de diversos col·lectius d'origen immigrant que resideixen a la ciutat de Barcelona (2007-2008).¹³

En primer lloc, revisarem algunes dades en relació a la participació política i, específicament, ens centrarem en la participació no electoral, ja que gran part dels membres del col·lectiu d'immigrants no té el dret de vot. Considerant que la participació política és tota aquella acció que duen a terme els ciutadans i que té com a finalitat úl-

12 L'Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població de Catalunya (2006) és un projecte quinquennal impulsat i finançat per la Corporació Metropolitana de Barcelona, la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, la Diputació de Barcelona i l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). L'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) és l'encarregat de dur a terme el treball de camp. El 2006 es varen fer 10.397 entrevistes. Es pot trobar més informació a www.enquestadecondicionsdevida.cat.

13 Projecte dirigit per Laura Morales (Universitat de Manchester) i Eva Anduiza (UAB), finançat pel 6è Programa Marc de la Comissió Europea, pel Ministeri d'Educació i Ciència i per la Fundació Séneca, la Fundació Bofill i la Direcció General de Participació Ciutadana d

L'existència d'una comunitat preestablerta dificulta a llarg termini el contacte i l'intercanvi amb la població autòctona

tima influir en el procés polític i en els seus resultats. La participació política no electoral s'ha estudiat mitjançant la utilització d'indicadors que fan referència a la participació en diverses activitats polítiques. Aquests indicadors ens permeten estudiar la participació de contacte, la de partit, la de protesta i, per últim, la de consum polític.¹⁴

Com s'aprecia a la taula 1, la participació política no electoral dels col·lectius d'immigrants sembla presentar un nivell de participació força similar. Tanmateix, cal tenir present que el grau de participació no és uniforme entre els diferents grups de ciutadans d'origen estranger i que també presenta interessants variacions en funció de la tipologia de les accions polítiques.

També és important observar el grau d'associacionisme ja que la participació en les entitats de la xarxa associativa aporta recursos, coneixements i informació als individus, els quals poden ser fonamentals per l'assoliment de determinats objectius individuals i col·lectius. A més, aquesta participació cívica fa créixer en els individus la seva percepció d'eficàcia política i la solidaritat, la confiança amb la resta de la ciutadania i les institucions així com els apor-

ta coneixements sobre el sistema polític, facilitant la defensa d'interessos compartits. Les dades d'àmbit català, de 2006, ens mostren que al voltant del 30% de les persones immigrades que resideixen a Catalunya són membres d'alguna entitat de la xarxa associativa, percentatge inferior al 43% detectat en el conjunt de la societat catalana al 2002.¹⁵ Menor grau d'associacionisme dels immigrants que també és ratificat per les dades de la recerca realitzada a la capital catalana¹⁶ —veure gràfic 1.

Comparant les dades sobre la participació associativa i en les diferents activitats polítiques no electorals s'aprecia, generalitzant, un comportament diferenciat entre els immigrants i els autòctons únicament en la participació en el teixit associatiu, sent aquesta participació inferior en el col·lectiu d'immigrants. Tanmateix, els efectes positius que aquest tipus de participació produeix sobre la mateixa ciutadania, com assenyala Alexis Tocqueville (1805-1859), —en el sentit de reforçar els recursos disponibles dels individus, el sentiment de confiança i la capacitat cooperativa— estan indicant la necessitat de confeccionar i implementar polítiques públiques destinades a incentivar la participació associativa dels ciutadans d'origen im-

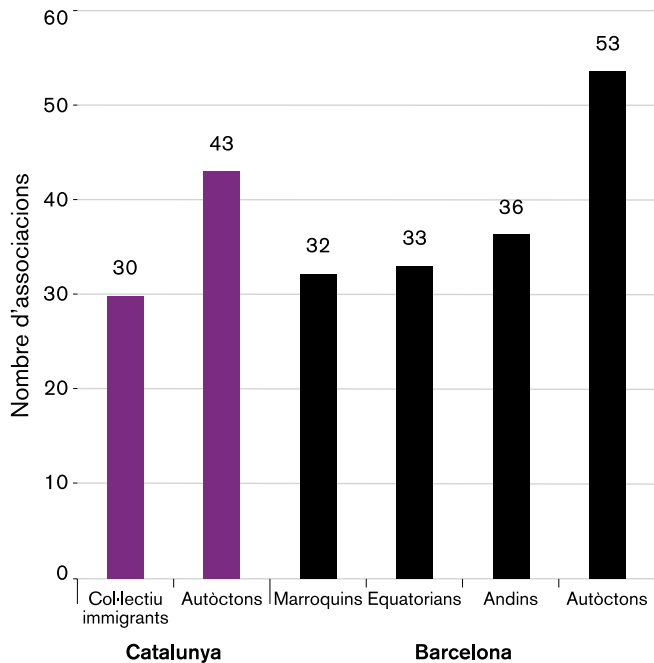
14 Les activitats de contacte són aquelles en que la persona entrevistada ha contactat, per exemple, amb algun polític, funcionari o organització; les de partit són aquelles relacionades directament amb una formació polític, com per exemple, militar-hi o participar de les seves activitats; les activitats de protesta van lligades a actes reivindicatius, com participar en una manifestació o en una vaga; i finalment, la participació de consum és aquella que fa servir el mercat per expressar preferències polítiques com, per exemple, fer boicot o comprar algun producte determinat per qüestions polítiques o ètiques.

15 SAN MARTÍN, J., «Capital social, expectatives i ideologia de la població immigrada» a AJENJO, M. (et al.), *Les condicions de vida de la població immigrada a Catalunya*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2008.

16 MORALES, L., ANDUZA, E., JORBA, L., SAN MARTÍN, J. i GONZÁLEZ, A. (2009b). *Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2009.

Com més temps fa que l'immigrant s'estableix a la societat d'acollida, més semblant és el seu comportament polític al de la persona autòctona

GRÀFIC 1. ASSOCIACIONISME PER COL·LECTIUS A CATALUNYA (2006) I BARCELONA (2008).

Font: Elaboració pròpia

migrant en la xarxa associativa de la nostra societat per compensar el *gap* participatiu detectat en comparació amb el col·lectiu d'autòctons.

També es pot mesurar el grau d'integració política a través del coneixement polític i la capacitat per utilitzar l'eix esquerra-dreta. La importància de saber emprar aquest eix s'explica per la seva capacitat de síntesi dels diferents posicionaments polítics i, tot i que en les darreres dècades sembla haver-se debilitat la clara dicotomia entre els posicionaments d'esquerra i els de dreta, aquest encara és un dels eixos vertebradors del sistema polític català i, en general, de la política a nivell europeu. Un major percentatge d'utilització d'aquest eix estaria indicant un major coneixement del sistema polític i, per tant, un major grau d'integració política. En aquest cas, les dades ens mostren que pràcticament 3 de cada 10 immigrants que resideixen a Catalunya no són capaços d'ubicar-se en aquest eix, dada que és sensiblement inferior en la població autòctona¹⁷ i que es veu confirmada en les anàlisis de Barcelona.¹⁸ Tot i que aquests *gaps* varien en funció dels col·lectius d'immigrants –per exemple, l'estudi de la capital catalana mostra com els individus del grup de marroquins tenen molta més dificultat que els col·

¹⁷ SAN MARTÍN, J., «Capital social, expectatives i ideologia de la població immigrada» a Ajenjo, M. (et al.), *Les condicions de vida de la població immigrada a Catalunya*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2008.

¹⁸ MORALES, L., ANDUZA, E., JORBA, L., SAN MARTÍN, J. i GONZÁLEZ, A. (2009b). *Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2009.

Les associacions d'immigrants tenen un rol central en totes les fases del procés d'immigració i en l'adaptació i incorporació dels immigrants a nivell social, cultural, polític i econòmic

lectius d'equatorians i andins per saber ubicar-se en l'eix es-
querra-dreta—, el major percentatge de ciutadans que no
saben utilitzar aquest eix mostra la necessitat de seguir tre-
ballant perquè aquestes etiquetes tinguin sentit per a tots
els individus.

Aquestes dades reflecteixen la necessitat d'implemen-
tar polítiques públiques que faciliten la participació política
i associativa entre els col·lectius d'immigrants com un
dels elements fonamentals per aconseguir un major grau
d'integració política. En especial, cal reforçar i donar su-
port a la participació en la xarxa associativa, ja que com
a conseqüència d'aquesta participació els ciutadans s'in-
terrelacionen més entre ells i interactuen amb altres ac-
tors polítics. Diverses recerques han mostrat que el capi-
tal social generat pels recursos associatius poden ajudar
a compensar la manca de recursos socioeconòmics dels
immigrants i facilitar, mitjançant la integració política, la
seva integració plena en la societat d'acollida.

Les associacions d'immigrants a Barcelona

A Barcelona hi ha 585 associacions d'immigrants, de les
quals 251 tenen activitat confirmada.¹⁹ Essent la pobla-

ció estrangera a Barcelona de 319.160 individus el gener
de 2009, hi ha 1,83 associacions per cada 1.000 estran-
gers, xifra relativament alta en comparació a altres locali-
tats.²⁰ El 60% de les associacions són procedents dels
països de l'Amèrica Llatina —veure taula 2. Per a l'Euro-
pa de l'Est es dona un nombre d'associacions proporci-
onalment més gran respecte a la comunitat d'aquesta re-
gió present a Barcelona, essent la comunitat romanesa la
que està més articulada. Cal destacar també la capacitat
organitzativa de la comunitat filipina i el baix associacio-
nisme de la xinesa.²¹

La majoria de les associacions entrevistades desenvolupen
tasques d'ajuda bàsica orientades a la seva comuni-
tat, oferint assessorament en la recerca de feina, habitat-
ge i altres temes relacionats amb el procés d'immigració.
Aquest tipus de tasques són de les més estables i perma-
nents entre les associacions; per molt que la comunitat im-
migrada a la qual es dirigeix l'entitat sigui ja antiga, sempre
hi ha nous arribats. Un 22% de les associacions entrevis-
tades també desenvolupen activitats d'expressió cultural i
folklore i un 15% activitats de solidaritat i cooperació amb
el país d'origen; aquestes són activitats que es desenvolupen
respectivament en un segon i tercer estadi d'assenta-

¹⁹ Les associacions d'immigrants són aquelles entitats en què com a mínim la meitat dels seus membres és d'origen estranger. Les dades corresponen a finals de 2008, quan s'entrevisten 100 entitats.

²⁰ Per exemple, a Madrid tenen 0,7 associacions d'immigrants per cada 1.000 estrangers.

²¹ La major o menor quantitat d'associacions de determinats orígens s'explica en part per les onades migratòries de la ciutat, però també per les característiques del propi col·lectiu.

La participació política no electoral dels immigrants és molt similar a la de la població autòctona, però aquesta no és uniforme entre els diferents grups de nouvinguts

TAULA 2. CLASSIFICACIÓ DE LES ASSOCIACIONS DELS CENS SEGONS LA NACIONALITAT DELS MEMBRES

Origen de les associacions	Associacions	%
Amèrica Llatina	143	60,6
Perú	33	
Argentina	18	
Equador	14	
Bolívia	13	
Colòmbia	10	
D'altres països	28	
Llatinoamèrica	27	
Àfrica	22	8,4
Marroc	7	
D'altres països	15	
Turquia i Orient Mitjà	3	1,3
Subcontinent indi	9	3,8
Pakistan	6	
D'altres països	3	
Xina	3	1,3
Resta d'Àsia	15	6,4
Filipines	13	
D'altres països	2	
EU15+EEA	24	10,2
Europa de l'Est	11	4,7
Romania	3	
D'altres països	8	
Mixtes (diversos orígens)	5	2,1%
Altres regions	1	0,4%
Total	236	100

Nota: Nombres absoluts de les associacions en cada categoria.

ment de la comunitat a la societat d'acollida.

En general, a les associacions no es duen a terme gaires activitats polítiques, ja siguin de major o menor confrontació política –des d'ocupacions o tancaments, boicots, fins a recollida de signatures. A la taula 3 s'indiquen les mitjanes per les activitats de mobilització (9%), les relacionades amb la premsa (29%) o les activitats de lobby (37%) i, com es pot veure, aquestes mitjanes són molt baixes.

Tot i així, una part rellevant de les associacions diu haver participat en alguna activitat de protesta o en manifestacions en els darrers dos anys (58%). La majoria contra la discriminació racial, per qüestions relacionades amb la immigració i els drets de ciutadania o per temes relacionats amb el col·lectiu específic que l'entitat representa.

Un 14% de les entitats entrevistades han organitzat o col·laborat en algun acte per incentivar la participació electoral; el percentatge és una mica més gran (28%) quan es tracta d'eleccions locals. Un 11% de les associacions han presentat candidat propi a alguna elecció i un 18% dels que s'han presentat han sortit elegits. En la majoria de casos, els candidats es presentaren per ICV-EUiA (50%), encara que gairebé un 34% ho van fer pel PSC. Tanmateix, només en aquest segon cas i quan es presentaren amb Esquerra (8,3%) el candidat en qüestió va ser elegit.

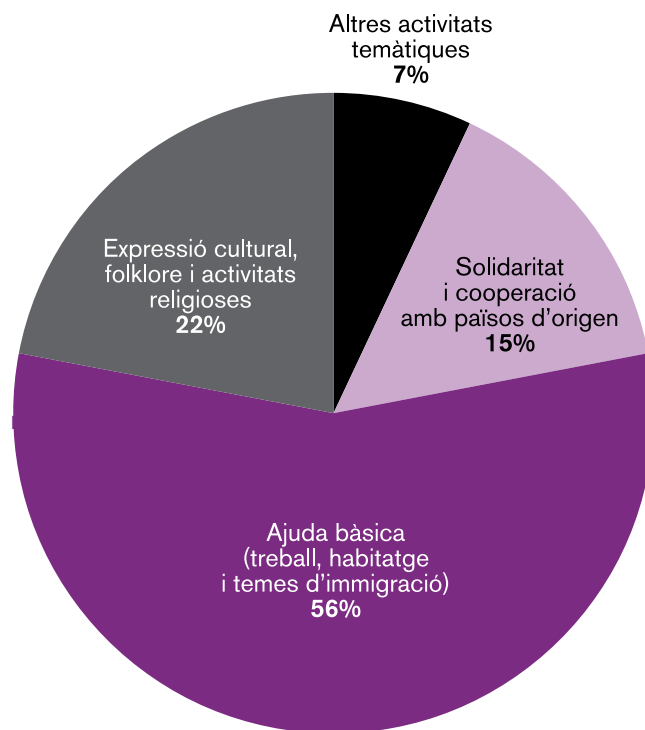
Quines són les associacions més connectades o centrals de totes les estudiades? La taula 4 mostra les enti-

Calen polítiques per incentivar la participació dels immigrants en la xarxa associativa de la nostra societat per compensar el *gap* participatiu detectat en relació a la població autòctona

tats més mencionades quan es pregunta a les entrevistades amb quines associacions tenien més contacte. Entre les autòctones apareix Comissions Obreres (CCOO) i dues associacions clàssiques en l'acolliment de persones immigrades, Sos Racisme i Càritas, a més de l'Institut Català de Cooperació Iberoamericana (ICCI). Pel que fa a les associacions d'immigrants, i com és d'esperar, trobem en primer lloc federacions –Federació d'Entitats Llatinoamericanes de Catalunya (FEDELATINA), Federació d'Associacions Equatorianes de Catalunya (FAEC), Federació d'Associacions Americanes de Catalunya (FASAMCAT) o Federació d'Entitats Bolivianes (FEDEBOL)–, però també entitats ben posicionades en la xarxa, com l'Associació d'Equatorians de Catalunya (AEC) o el Centre Peruà, entitats que varen ser fundades fa molt de temps i que s'han instituït com a referents en el camp associatiu immigrant.

La informació de la taula anterior es pot veure en el gràfic 3, on es comprova com les associacions d'immigrants es relacionen amb associacions autòctones i, fins i tot, com algunes associacions autòctones estan al centre de la xarxa. També veiem com hi ha relacions entre associacions immigrants de diferent origen, tot i que les associacions llatinoamericanes es troben en una posició molt més central a la xarxa. També cal destacar la centralitat d'algunes associacions mixtes, formades per individus de diferents orígens geogràfics o per persones d'origen estranger i individus autòctons. Finalment, veiem que hi ha

GRÀFIC 2. TIPUS D'ACTIVITAT DESENVOLUPADES PER LES ASSOCIACIONS

Font: Elaboració pròpia

El capital social generat pel teixit associatiu pot ajudar a compensar la manca de recursos socioeconòmics dels immigrants, facilitant la seva plena integració en la societat d'acollida

TAULA 3. MITJANES EN ACTES DE MOBILITZACIÓ, PREMSA I PRESSIÓ (0-1) EN ELS DARRERS DOTZE MESOS

Tipus	Activitats	N	Mitjana	Desviació típica
Mobilització	Firmes, manifestacions, boicot, ocupacions	96	0,09	0,13
Prensa	Conferències de premsa, escrits a l'opinió pública, participació en televisió i/o ràdio	97	0,29	0,26
Lobby	Escrits a les autoritats	100	0,37	0,36

Font: Elaboració pròpia

TAULA 4. ASSOCIACIONS MÉS MENCIONADES A BARCELONA

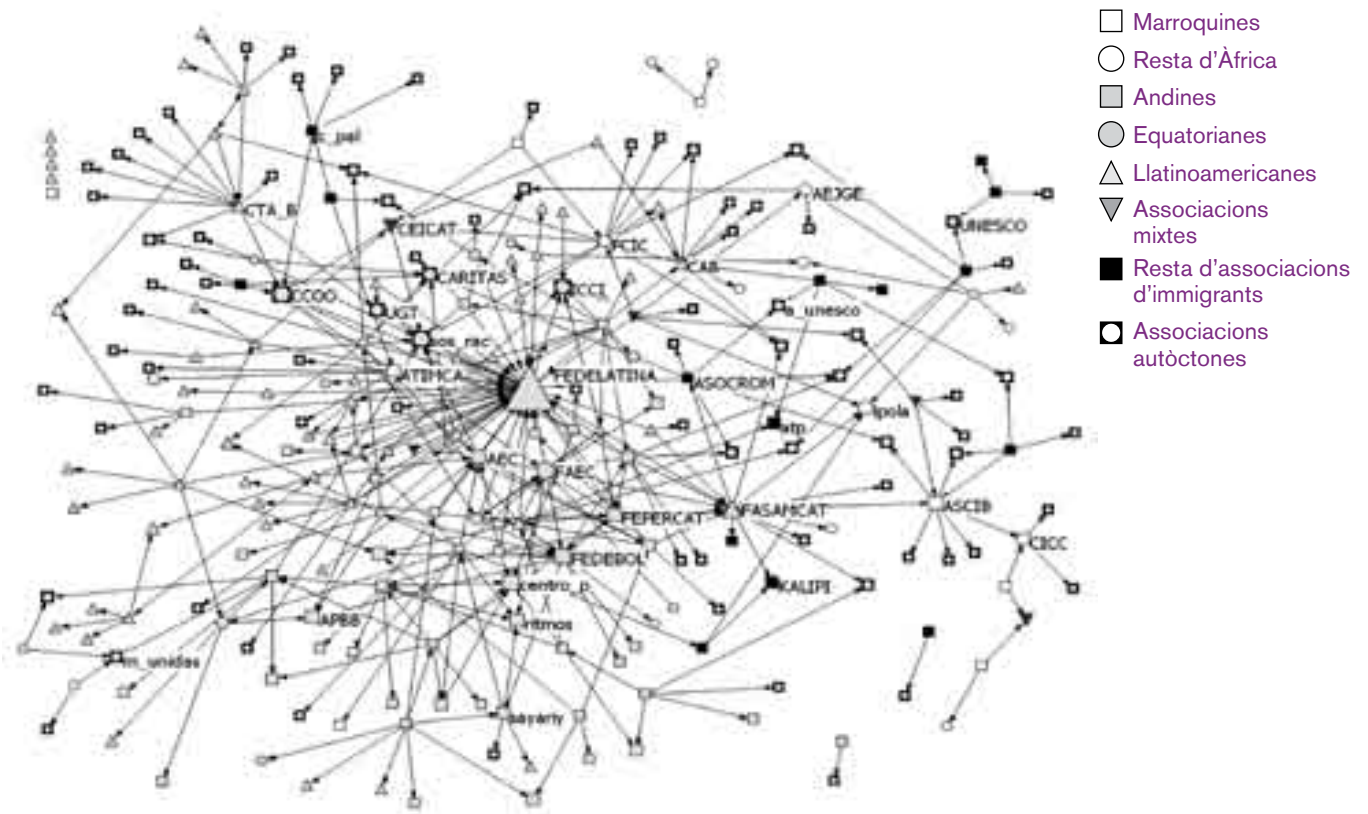
Associacions autòctones	
SOS racisme	8
CCOO	7
ICCI	5
CARITAS	4
Associacions immigrants	
FEDELATINA	39
FAEC	8
FASAMCAT	7
FEDEBOL	7
AEC	6
Centro Peruano	5
FEPERCAT	5
CEICAT	4
Ritmos y Costumbres	4

Font: Elaboració pròpia

molt poques associacions aïllades que no tenen contacte amb la resta d'associacions. Per tant, podem dir que la xarxa associativa d'immigrants de Barcelona és densa i compacta. A més, la seva estructura contribueix a la integració de les persones immigrades en produir-se intercanvi i activitats entre entitats de diferent tipus i específicament amb autòctones, evitant la segregació i fomentant valors com la tolerància o la confiança en els altres.

En general veiem com la qualitat de la xarxa d'associacions de Barcelona és bona per la seva diversitat, dinamisme i interrelació amb la xarxa autòctona. Tanmateix, encara són relativament pocs els individus que estan afiliats i coneixen aquestes associacions, que podrien ser una peça fonamental en el procés d'integració política, social i econòmica de la població nouvinguda. |

**GRÀFIC 3. MENCIÓ ESPONTÀNIA D'ASSOCIACIONS DE BARCELONA
AMB QUÈ LES ENTITATS ENTREVISTADES HAN TINGUT MÉS CONTACTE EN ELS DARRERS DOS ANYS***

La xarxa és incompleta perquè no s'han pogut entrevistar totes les associacions detectades a Barcelona. Tanmateix, la quantitat de dades recollides permet fer-nos una idea d'algunes característiques generals de la xarxa. La dimensió de les figures és un indicatiu del nombre de mencions que rep cada entitat.

Font: Elaboració pròpia

+ INFO

Fonts

- ▢ **INSTITUT D'ESTUDIS REGIONALS I METROPOLITANS DE BARCELONA**, *Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població de Catalunya (2006)*. Corporació Metropolitana de Barcelona, la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, Diputació de Barcelona i l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). www.enquestadecondicionsdevida.cat.
- ▢ **FULLAONDO, A.**, *Inserción y lógica residencial de la inmigración extranjera en la ciudad. El caso de Barcelona*. Tesi doctoral. UPC. Barcelona, 2008.
- ▢ **MORALES, L.** i **ANDUIZA, E.** (dir.), *Democràcia multicultural i capital social dels immigrants a Barcelona*. 6è Programa Marc de la Comissió Europea, Ministeri d'Educació i Ciència, Fundació Séneca, la Fundació Bofill i Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya.
- ▢ **PEDONE, C.**, *Tu siempre jalas a los tuyos. Cadenas y redes migratorias de las familias ecuatorianas hacia España*. Tesi doctoral. UAB. Barcelona, 2003.

Articles

- CORDERO-GUZMÁN, H. R.**, «Community-based organisations and migration in New York City». *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Número 31 (5). Pàgines 889-909. 2005.
- HARLES, J. C.**, «Integration before Assimilation: Immigration, Multiculturalism and the Canadian Polity». *Canadian Journal of Political Science*. Número 30 (4). Pàgines 711-736. 1997.

ZINCONI, G., «A Model of «Reasonable Integration»: Summary of the First Report on the Integration of Immigrants in Italy». *International Migration Review*. Número 34 (3). Pàgines 956-968. 2000.

Llibres

- KOOPMANS, R.** i **STATHAM, P.**, «Migration and Ethnic Relations as a Field of Political Contention: An Opportunity Structure Approach» a **KOOPMANS, R.** i **STATHAM, P.** (eds), *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics. Comparative European Perspectives*. Oxford University Press. Oxford, 2000.
- MORALES, L.**, **GONZÁLEZ, A.** i **JORBA, L.**, «Políticas de incorporación de los inmigrantes y asociacionismo de la población de origen extranjero y sus descendientes» a **ZAPATA-BARRERO, R.** (ed.), *Inmigración en España: claroscuros de las políticas y gobernabilidad*. Ariel. Barcelona, 2009.
- MORALES, L.**, **ANDUIZA, E.**, **JORBA, L.**, **SAN MARTÍN, J.** i **GONZÁLEZ, A.** (2009b). *Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2009.

PUTNAM, R., *Making Democracy Work. Civic traditions in Modern Italy*. Princeton University Press. Princeton, 1993.

SAN MARTIN, J., «Capital social, expectatives i ideologia de la població immigrada» a **AJENJO, M.** (et al.), *Les condicions de vida de la població immigrada a Catalunya*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2008.

Estratègies d'èxit per a promoure la cohesió social des de l'educació

Teresa Sordé* | teresa.sorde@uab.cat

Josep Oriol Rios** | joseoriol.rios@urv.cat

VISTA PRÈVIA

Com a tot espai comunitari, l'arribada de població nouvinguda s'ha fet sentir fortament a les escoles, accentuant una creixent complexitat social intrínseca a la societat contemporània. L'escola és una de les eines de socialització més importants de què disposem. Un espai on formem persones, ciutadans i ciutadanes, les noves generacions que definiran el país en els propers anys. I per això, garantir la cohesió social dins de les aules, no només afavoreix l'èxit educatiu dels alumnes, sinó que també beneficia la construcció d'uns llaços comunitaris i unes pautes de convivència imprescindibles per afrontar els reptes de les societats complexes.

Introducció

Des de l'Estratègia de Lisboa, un dels objectius claus de la Unió Europea (UE) és potenciar la cohesió social.¹ Aquest objectiu passa per la millora dels resultats educatius, fent d'Europa una societat del coneixement competitiva i eficient. L'escola que funcionava davant d'un públic més o menys homogeni no pot pretendre continuar essent efectiva en una societat profundament transformada i amb uns i unes estudiants que no tenen res a veure amb els que hi havia fa unes dècades. Els sistemes educatius europeus han de fer front a una creixent diversitat. Molt sovint, aquesta diversitat és utilitzada per a explicar o justificar els mals resultats o l'escàs avenç cap a l'èxit per a tothom. En aquest article s'aporten evidències científiques que la diversitat, lluny de ser un obstacle cap a

1 **CONSELL D'EUROPA**, *Presidency Conclusions*. Lisbon European Council. Lisboa, 2000.

* Professora de Sociologia a la UAB

** Professor de Pedagogia a la URV

L'escola que funcionava davant d'un públic més o menys homogeni no pot pretendre continuar essent efectiva en una societat profundament transformada i diversa

l'èxit, pot contribuir-hi. Una idea que no només es troba en les universitats més prestigioses –que fan una cursa per a poder atraure a estudiants i professors d'arreu del món– sinó que comença a veure's fins i tot en el món empresarial europeu.² Tot i que el debat sovint se centra en si hi ha estudiants immigrants, quants n'hi ha i on estan, les recerques ens indiquen que una de les claus és quin tipus d'estratègies i d'actuacions s'hi estan implementant. Enlloc de refugiar-nos en una nostàlgia i en un temps que mai tornarà, el que cal fer es veure què diu la comunitat científica internacional, com els reptes que se'ns plantegen s'han superat efectivament en altres parts del món, analitzar-ne què en podem aprendre per tal que serveixin de base de les polítiques educatives i socials que es desenvolupin.

En aquest sentit, la Comissió Europea³ es planteja el repte d'identificar actuacions d'èxit que a la vegada portin a l'eficiència i a l'equitat, ja que l'èxit educatiu no ha d'estar només a l'abast d'un sector de la població europea, sinó que s'ha de garantir per al màxim de persones. Cal que es vagi més enllà d'aquelles mesures d'èxit que no arriben a tothom, o d'aquelles mesures que arriben als

sectors més desafavorits però que no són eficients. Davant d'aquesta situació, la Comissió Europea va seleccionar el projecte *INCLUD-ED. Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from education*⁴ amb el propòsit d'identificar aquelles estratègies educatives que contribuïssin a superar el fracàs escolar i afavorir la cohesió social. Finançat pel Sisè Programa Marc de Recerca –el més prestigiós i de major estatus a nivell científic de tota la UE– s'espera que dels resultats de la investigació se'n derivin recomanacions polítiques, essent l'únic projecte integrat de tots els programes marc que tracten aquesta temàtica. Aquest fet suposa acabar amb la superstició i les ocurrencies en el disseny de polítiques prioritzant plantejar-ne unes que, basades en aquests resultats científics, aconseguixin ser eficients i equitatives.

El projecte *INCLUD-ED* està coordinat per la UB i en ell participen catorze universitats de tretze estats d'Europa, englobant més de 70 investigadores i investigadors de diferents disciplines. En tots els set projectes que el componen, un dels aspectes més importants sobre el que s'incideix és l'anàlisi de la inclusió social des de l'educació en cinc grups vulnerables –dones, persones immigrants, persones amb discapacitat, joves i minories ètniques– posant especial atenció en com es dona aquesta

2 **COMISSIÓ EUROPEA**, *The Business case for diversity. Good Practices in the Workplace*. Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees. Luxemburg, 2005.

3 **COMISSIÓ EUROPEA**, *Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Efficiency and equity in European Education and Training Systems*. Brussel·les, 2006.

4 **CONSORCI INCLUD-ED**, *Report 2. Theories, reforms and outcomes in European educational systems*. Comissió Europea. Brussel·les, 2007; i **CONSORCI INCLUD-ED**, *Report 3: Educational practices in Europe. Overcoming or reproducing social exclusion?*. Comissió Europea. Brussel·les, 2008.

Els sistemes educatius europeus han de fer front a una creixent diversitat que lluny de ser un obstacle cap a l'èxit, pot contribuir-hi

inclusió en quatre àrees concretes de la societat –habitatge, salut, treball i participació social i política. Per tal d'efectuar aquesta anàlisi s'utilitza la metodologia comunicativa crítica,⁵ la qual es caracteritza per la ruptura amb la jerarquia interpretativa i una orientació cap a la transformació social. Aquesta ruptura implica una interpretació conjunta de la realitat social contrastant d'aquesta manera les aportacions de la comunitat científica internacional amb les de les persones investigades. D'altra banda també pretén contribuir al canvi social a través de les propostes derivades dels resultats de la investigació.

En aquest article presentarem els resultats d'un estudi de cas que consisteix en un estudi longitudinal de cinc anys en sis escoles de la UE. Totes elles han estat seleccionades perquè complien tres criteris concrets: són centres educatius que tenen un progrés positiu cap a l'èxit educatiu –reflectit en els resultats obtinguts pels estudiants– respecte a altres escoles situades en contextos semblants; estan situats en àrees de nivell socioeconòmic baix i amb un alumnat pertanyent a minories culturals; i finalment, disposen d'una forta participació comunitària que contribueix a superar les desigualtats. L'objectiu d'aquest estudi longitudinal és identificar com aquests projectes educatius estan aconseguint superar l'exclusió social a partir de la implicació de tota la comunitat. Ja sa-

bem com s'aconsegueix l'èxit educatiu en escoles situades en àrees privilegiades. Per això, en aquest estudi el que es pretén analitzar és com l'eficiència –l'èxit educatiu– pot ser també equitatiu, fent-se realitat fins i tot en aquells contextos més desafavorits.

L'estudi de cas que es presenta és d'una escola situada en un barri perifèric de Terrassa que compleix els tres criteris ja esmentats. En aquest sentit, el que volem investigar és com una escola que ha passat d'un 12% a un 46% d'alumnat immigrant entre el curs 2000-2001 al 2006-2007, ha millorat els resultats obtinguts. L'increment de la població immigrada no ha anat acompanyat d'un empitjorament dels resultats, sinó al contrari: les proves de competències bàsiques en matemàtiques i llengua no han fet més que millorar en el període esmentat. Per exemple, en la prova de competències sobre la comprensió escrita, mentre un 17% de l'alumnat la passava en el curs 2000-2001, en el curs 2005-2006 la xifra arriba al 85%. A continuació es presenten dues de les actuacions d'èxit que expliquen aquest bon resultat.

Actuacions d'èxit

En el projecte *INCLUD-ED* s'han identificat un seguit d'accions que estan contribuint a superar el fracàs escolar i els problemes de convivència. Dues d'aquestes accions són la formació de familiars i els grups interactius. A

⁵ GÓMEZ, J., LATORRE, A., SÁNCHEZ, M. i FLECHA, R., *Metodología Comunicativa Crítica*. El Roure. Barcelona, 2006.

El debat sovint se centra en quants estudiants immigrants hi ha i on són, quan una de les claus és quin tipus d'estratègies i d'actuacions s'hi estan implementant

continuació, s'exposen amb més detall cada una d'elles incidint en els resultats positius que estan aconseguint i que estan corroborant que l'èxit educatiu depèn de l'aplicació d'aquelles accions basades en les teories i recerques avalades per la comunitat científica internacional.

Formació de Familiars

Teories i recerques internacionals ja han demostrat que la promoció de determinades interaccions culturals i educatives entre els nens i nenes i els diferents agents socials, inclosos els familiars, comporten una millora dels aprenentatges.⁶ Molt sovint, aquesta relació s'ha reduït a comptabilitzar el número de llibres que es tenen a casa o el nivell educatiu dels pares i mares. Aquesta reducció reforça afirmacions deterministes que ens porten a pensar que la solució del fracàs escolar entre aquells sectors més desafavorits socialment passa per haver d'esperar dècades fins poder augmentar el nivell educatiu d'aquestes famílies i així millorar els resultats dels seus fills i filles. El cas de l'escola estudiada, i molts altres exemples identificats en el projecte, demostren que oferir formació a famílies que no tenen cap títol acadèmic o que no tenen gaires o cap llibre a casa promou un tipus d'interaccions que repercuteix molt positivament en la millora dels resultats. Per formació de familiars, no ens referim a la fórmula tradicional en la qual un grup d'experts o exper-

tes expliquen als pares i les mares diferents aspectes lligats a la paternitat o maternitat. Aquesta formació parteix de les necessitats dels propis familiars –que va més enllà dels pares i de les mares, englobant totes les diferents formes familiars que es troben en la realitat actual– en temàtiques que la societat de la informació està demandant com, entre moltes d'altres, l'aprenentatge de les noves tecnologies, l'alfabetització o tertúlies literàries dialògiques⁷ en què mares, pares i altres familiars llegeixen clàssics de la literatura universals.

Un exemple el trobem en l'escola estudiada, on un grup de mares àrabo-musulmanes estan participant en unes classes d'alfabetització que organitza el centre. Elles mateixes decideixen l'horari i l'espai on es realitza l'activitat, essent molt més fàcil fomentar la participació, la qual ha augmentat notablement. A més d'aquesta millora en la implicació de la comunitat, els nens i nenes perceben un canvi en la dinàmica del centre que afecta de forma directa en la seva vida escolar. Per exemple, en aquesta escola hi ha la Naima, una estudiant marroquí de nou anys que té la seva mare fent classes d'alfabetització, i a la vegada participant en una tertúlia literària. D'aquesta situació n'estan derivant d'altres molt positives, de manera que aquesta mare ha començat a anar a les assemblees que es convoquen en el centre per parlar i decidir al vol-

6 VYGOTSKY, L., *Mind in society*. Harvard University Press. Cambridge, 1978.

7 SOLER, M., «Accounting for others in dialogic literary gatherings» a BERTAÚ, M.C. (ed.), *Aspects of the dialogic self*. Pàgines 157-183. Lehmanns. Berlin, 2004.

Les interaccions culturals i educatives entre els nens i nenes i els diferents agents socials, inclosos els familiars, comporten una millora dels aprenentatges

tant d'aspectes que afecten l'aprenentatge de la seva filla, i al mateix temps s'ha animat a entrar dins de les aules a reforçar l'aprenentatge instrumental d'un grup de primària. La Naima ja no només parla de la seva mestra, sinó també de la mestra de la seva mare. L'escola i el què s'hi fa esdevé part d'una quotidianitat compartida entre mare i filla.

D'alguna manera, aquesta dinàmica està transformant també el context familiar, perquè s'estan creant interaccions d'aprenentatge dins de la pròpia casa, on tant familiars com nens i nenes, intercanvien moments i converses sobre la seva formació. Al mateix temps, això genera un clima d'altres expectatives que beneficia l'educació de l'infant, a la vegada que facilita la coordinació entre les diferents interaccions que es tenen entre l'escola i la família. En l'anàlisi s'identifica com aquesta formació està repercutint de forma directa en l'aprenentatge dels nens i les nenes, ja que en veure referents tant propers compartint espais d'aprenentatge dins del centre, els i les motiva a seguir estudiant. En el treball de camp dut a terme, s'han recollit diferents evidències en aquest sentit que demostren aquesta relació.

Un altre dels beneficis que comporta la formació de familiars és la millora en el clima escolar. El fet que el professorat parteixi dels propis interessos de les famílies i es tingui en compte la seva veu en els processos de decisió, està promovent una bona convivència i sobretot la relació entre la família i l'escola. Tots els membres de la comu-

nitat educativa participen en igualtat de condicions perquè es tenen en compte la validesa dels arguments que s'utilitzen en lloc de valorar el posicionament de la persona que els empra.⁸ Aquesta interconnexió facilita la democratzació, i aspectes com la convivència són viscuts com a rellevants per tots els agents educatius els quals se senten participants de la vida del centre. La Carme, una mare que participa en una associació, ho explica així: «tenim una comissió de convivència en què estem les entitats, representants de les associacions, de l'ajuntament, dels mestres... i des d'aquesta comissió s'ha anat valorant, quan hi ha hagut qualsevol conflicte, quina era la manera de resoldre'l».

Grups Interactius: Solidaritat i màxim aprenentatge per a tothom

La segona actuació d'èxit que volem descriure són els grups interactius⁹ com a forma alternativa d'organització dels estudiants i dels recursos humans disponibles tant dins del centre com de la pròpia comunitat. La classe es divideix en quatre o cinc grups d'alumnes heterogenis, és a dir, de diverses cultures, sexe i nivells d'aprenentat-

8 HABERMAS, J., *Teoría de la acción comunicativa. Vol I. Racionalidad de la acción y racionalización social*. Taurus. Madrid, 1999.

9 AUBERT, A., FLECHA, A., FLECHA, R., GARCÍA, C. i RACIONERO, S., *Aprendizaje Dialógico*. Hipatia. Barcelona, 2008; i ELBOJ, C., PUIGDELLÍVOL, I., SOLER, M. i VALLS, R., *Comunidades de Aprendizaje. Transformar la educación*. Graó. Barcelona, 2002.

Oferir formació a famílies que no tenen cap títol acadèmic promou un tipus d'interaccions que repercuteix molt positivament en la millora dels resultats educatius dels nens i les nenes

ge, conduïts per una persona adulta que promou les interaccions entre els estudiants, de tal manera que el qui hagi acabat cada activitat programada serà animat a ajudar aquell que encara hi estigui treballant. A partir dels grups interactius, els i les estudiants estan exposats a interaccionar amb persones molt diverses i diferents a la figura del o la docent. Entre aquests referents trobem familiars, voluntariat, gent del barri, alumnat universitari en pràctiques o aquells professionals que atenen necessitats educatives especials que també entren a l'aula, però que no només atenen als nens i nenes assignats, sinó també a la resta. Els grups interactius s'allunyen de pràctiques segregadores que utilitzen els recursos per separar als nens i nenes per nivells educatius. En aquest cas els recursos s'utilitzen de forma inclusiva per reforçar els continguts instrumentals en el mateix espai educatiu. D'aquesta manera, la classe queda organitzada d'una forma on es multipliquen el nombre d'interaccions ja que hi ha una persona adulta en cada grup que s'encarrega que tots els participants finalitzin l'activitat encarregada pel professor o professora, que és el gestor de l'aula. El principi d'inclusió s'intenta portar a la pràctica al màxim, de manera que en els casos d'alumnat nouvingut que necessita aprendre el català o altres situacions, atendre les seves necessitats no passa per separar-lo de la classe, sinó que aquests reforços s'organitzen fora del horari de classes, a la biblioteca tutoritzada o en altres activitats semblants.

En el projecte *INCLUD-ED* s'ha pogut constatar l'acceleració dels aprenentatges que estan gaudint els nens i nenes que estan treballant amb grups interactius: el que en una classe tradicional s'aconseguia fer en una hora, amb grups interactius es fa en molt menys temps. A més a més, els nens i nenes aprenen que l'objectiu és que tothom aprengui i tingui èxit, sense separar a ningú, alhora que s'estan reforçant llaços de solidaritat entre ells.

Tothom pot fer de voluntari o voluntària en els grups interactius, no cal tenir coneixements acadèmics per a fer-ho. Només ganes i il·lusió per contribuir a l'aprenentatge d'aquests nens i nenes. Mares, àvies, universitaris en pràctiques, veïns i veïnes participen activament. Una voluntària és una noia marroquina que porta el vel i tot i no tenir cap títol, com que va viure uns anys als EUA, parla fluidament l'anglès, per la qual cosa, pot oferir un suport molt bo a classe de llengua estrangera. En el centre estudiat hi ha molta implicació de la comunitat nord-africana, aconseguint transformar el centre en un espai de convivència intercultural immillorable. Una mestra del centre ho explica de la següent forma: «He tingut (...) a exalumnes magrebines en grups interactius de matemàtiques amb mi. I en aquest sentit sí que poden participar, és a dir, està obert al voluntariat, per exemple demanem a les mares, si voldrien venir a entrar a la classe a ajudar (...), i després mirem quin tipus d'ajuda pot ser més efectiva».

Els grups interactius s'allunyen de pràctiques segregadores per nivells: l'objectiu és que tothom aprengui i tingui èxit, alhora que es reforcen els llaços de solidaritat entre ells

Conclusions

La construcció d'una societat democràtica passa per fomentar que les diferents oportunitats socials siguin accessibles als diferents grups que hi viuen. Si l'èxit educatiu només està a l'abast d'uns quants, deixant fora grans sectors de la societat, aquest serà el dibuix de la societat que estem construint avui per a demà. Aprofitar el potencial que ens aporta la diversitat cultural existent en les nostres aules pot ser una de les claus d'èxit, en lloc d'un obstacle. L'eficiència o l'excel·lència s'aconsegueix a partir d'aquest reconeixement.

La formació de familiars i els grups interactius són dos exemples d'actuacions d'èxit que estan fomentant que els sistemes educatius siguin eficients –ofereixin la possibilitat de l'èxit educatiu– a tothom, i especialment a aquells sectors de la població que estan en més risc d'exclusió social. Per tal d'enfortir el sistema educatiu del nostre país cal partir d'aquesta perspectiva, és a dir, que a les escoles, CEIP i IES es comencin a aplicar aquelles actuacions avalades per les recerques internacionals. Aquest enfocament ja s'ha iniciat a casa nostra a partir de la promoció de les Comunitats d'Aprenentatge, les quals estan assolint uns resultats molt significatius pel que fa a l'acceleració dels aprenentatges i a la millora de la convivència.

L'educació necessita d'il·lusió i motivació per tal d'aconseguir l'eficiència desitjada. Una il·lusió que acom-

panyada de la rigorositat dels avenços científics permeten transformar les desigualtats socials i educatives. Es tracta de fer allò que Paulo Freire (1921-1997)¹⁰ ens diu: «l'educació necessita tant de formació tècnica, científica i professional, com de somnis i utopies». |

10 FREIRE, P., *A la sombra de este árbol*. El Roure Ciencia. Barcelona, 1997.

+ INFO

Fonts

- ▢ **CONSORCI INCLUD-ED**, *Report 2. Theories, reforms and outcomes in European educational systems*. Comissió Europea. Brussel·les, 2007.
- ▢ **CONSORCI INCLUD-ED**, *Report 3: Educational practices in Europe. Overcoming or reproducing social exclusion?*. Comissió Europea. Brussel·les, 2008.
- ▢ **CONSELL D'EUROPA**, *Presidency Conclusions. Lisbon European Council*. Lisboa, 2000.
- ▢ **COMISSIÓ EUROPEA**, *The Business case for diversity. Good Practices in the Workplace*. Oficina de Publicacions Oficials de les Comunitats Europees. Luxemburg, 2005.
- ▢ **COMISSIÓ EUROPEA**, *Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Efficiency and equity in European Education and Training Systems*. Brussel·les, 2006.

Llibres

- AUBERT, A., FLECHA, A., FLECHA, R., GARCÍA, C. i RACIONERO, S.**, *Aprendizaje Dialógico*. Hipatia. Barcelona, 2008.
- ELBOJ, C., PUIGDELLÍVOL, I., SOLER, M. i VALLS, R.**, *Comunidades de Aprendizaje. Transformar la educación*. Graó. Barcelona, 2002.
- FREIRE, P.**, *A la sombra de este árbol*. El Roure Ciencia. Barcelona, 1997.

GÓMEZ, J., LATORRE, A., SÁNCHEZ, M. i FLECHA, R., *Metodología Comunicativa Crítica*. El Roure. Barcelona, 2006.

HABERMAS, J., *Teoría de la acción comunicativa. Vol I. Racionalidad de la acción y racionalización social*. Taurus. Madrid, 1999.

SOLER, M., «Accounting for others in dialogic literary gatherings» a **BERTAÚ, M.C.** (ed.), *Aspects of the dialogic self*. Pàgines 157-183. Lehmanns. Berlín, 2004.

VYGOTSKY, L., *Mind in society*. Harvard University Press. Cambridge, 1978

NAVEGADOR

En moviment: el repte de les migracions contemporànies a la Unió Europea

Gemma Pinyol* | gpinyol@cidob.org

VISTA PRÈVIA

Pràcticament ningú abandona el seu país per plaer. I és que darrere de la immensa majoria d'immigrants s'amaga un drama –fam, pobresa, persecució política i/o religiosa, desastres naturals,...– que els ha portat a fer les maletes per buscar un futur millor, com ho van fer els nostres avantpassats no fa gaires anys. Migrar per necessitat, per instint de supervivència, cap a un món millor. Però la realitat és que sovint aquest món millor és converteix en un nou drama marcat per l'exclusió social, la xenofòbia, la misèria, l'explotació laboral... i sobretot per veure's fora de la legalitat.

Malgrat que sembli una obvietat reiterar-ho, les migracions són una constant en la història de la humanitat, amb una capacitat notable de canvi i transformació social. A tall indicatiu, només cal recordar els moviments ocorreguts durant la revolució neolítica o els desplaçaments de població que acompanyaren la construcció dels grans imperis clàssics. La colonització del continent americà, el tràfic d'esclaus, la revolució industrial i els desplaçaments forçats de població durant la Segona Guerra Mundial (1939-1945) són altres exemples que confirmen que les migracions internacionals no són cap novetat.

Tot i això, el cert és que poques èpoques han atorgat una importància tan rellevant a les migracions internacionals com el període actual. Entre finals del segle XX i principis del XXI es consolida la incorporació de la gestió del fenomen migratori a les agendes polítiques i socials de les societats receptores, però també dels països i regions emissors i de trànsit dels fluxos migratoris. Segons

* Coordinadora del Programa Migracions del CIDOB i investigadora associada del GRITIM-UPF

El repte de les migracions no és, per més que ho sembli, un problema del món desenvolupat: el volum de persones que es mouen en l'escenari Sud-Sud supera amb escreix el Sud-Nord

dades de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), actualment hi ha uns 200 milions de persones fora del seu país d'origen i que poden considerar-se migrants internacionals. Aquesta magnitud converteix el col·lectiu migrant –entès com un tot malgrat ser un conjunt heterogeni i dispers geogràficament– en la cinquena «nacionalitat» del món, amb un volum de població semblant al de Brasil. Però en termes relatius la xifra només representa un 3% de la població mundial, el que ofereix una proporció menor i relativament més dinàmica que en altres èpoques passades. L'increment de països d'origen, de destí i de trànsit migratori sí són una característica actual que permet afirmar que el fenomen migratori ha adquirit una major transcendència global.

Ara bé, segons el darrer informe Informe sobre el Desenvolupament Humà (IDH)¹ del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) sobre mobilitat humana, una estimació conservadora situa en 740 milions de persones el nombre de migrants interns, és a dir, gairebé quatre vegades més que els que migren a un país diferent al propi. I d'aquests darrers, només uns 70 milions de persones es desplacen d'un país en desenvolupament a un país desenvolupat. Aquestes dues xifres permeten entendre que, en termes globals, el repte de

les migracions internacionals no és, per més que ho pugui semblar, un problema del món desenvolupat. De fet, si a aquestes xifres hi afegíssim el flux de refugiats i desplaçats interns, el volum de persones que es mouen en l'escenari Sud-Sud supera amb escreix el flux Sud-Nord, que segueix acaparant la major part de l'atenció mediàtica, social i política quan es parla de moviments migratoris.

En qualsevol cas, i contràriament al què succeeix abans de la Segona Guerra Mundial, actualment pocs estats estan al marge d'un fenomen que s'ha anat globalitzant en la mesura que ho han fet l'economia, les comunicacions i els mitjans de transport. En general, els processos de mundialització han significat la construcció d'espais compartits en els quals, al marge de barreres i traves nacionals, s'ha incrementat la circulació de producció, capitals i béns de consum entre països. Però mentre la llibertat de circulació d'aquests elements s'ha anat potenciat progressivament, la circulació de persones es troba –especialment en el flux de països en desenvolupament a països desenvolupats– amb més limitacions que mai. La consolidació d'un escenari privilegiat, tot i que no únic, en els països occidentals desenvolupats, explica les polítiques restrictives que aquests països han aplicat a un fenomen que, principalment, té el seu origen en els països en via de desenvolupament. Així s'entén que les migracions internacionals siguin un dels pocs fenòmens de la mundialització en què no es promogui la llibertat de circulació i que continuï restringida per conceptes com les fronte-

¹ PROGRAMA DE NACIONS UNIDES PER AL DESENVOLUPAMENT, *S'estan superant barreres: mobilitat i desenvolupament humà. Informe sobre Desenvolupament Humà 2009*. Programa de las Nacions Unides per al Desenvolupament. Nova York, 2009.

World map showing the distribution of immigrants from various countries to the United States. Positive values (in black) indicate countries with more immigrants than emigrants, while negative values (in red) indicate countries with more emigrants than immigrants.

Country	Value
Estats Units	+1.160.000
Canadà	+209.906
Alemanya	+220.000
Regne Unit	+137.280
Estat Espanyol	+400.000
Portugal	+50.000
Itàlia	+50.000
Marroc	-80.000
Serra Lleona	+87.543
Costa d'Ivori	-74.232
RD Congo	-54.313
Unió d'Emirats Àrabs	+192.000
Algèria	+428.047
Àustria	+100.000
Països Baixos	+120.000
Ucraïna	-140.000
Índia	-280.000
Pakistan	-362.000
Indonèsia	-200.000
Filipines	-180.000
Bangladesh	-70.000
Hong Kong	+60.000
Japó	+54.000
Rússia	+80.000
Kazakhstan	-120.000
Uzbekistan	-60.000
Tadjikistan	-60.000
Àrabia Saudita	+50.000
Egipte	-90.000
Eritrea	+55.996
Txad	+54.180
Tanzània	-68.000
Guatemala	-60.000
Mèxic	-400.000
Perú	-80.000

Les migracions són un dels pocs fenòmens de la mundialització en què no es promou la llibertat de circulació

res, les nacionalitats o la llibertat de moviment.

Un breu repàs a les migracions contemporànies

Les polítiques migratòries i les prioritats de l'agenda política en la matèria s'han anat transformant en paral·lel als patrons migratoris, establint-se així imperatius com el compliment de determinats requisits i la possessió de documentació específica per creuar una frontera o per establir-se en un país del qual hom no és autòcton. La contraposició d'una realitat en la qual conviuen fluxos migratoris intensos –amb orígens, destins i rutes que varien al llarg del temps– i unes polítiques migratòries enfocades a dificultar i limitar aquests moviments expliquen el paper que ha anat adquirint, a l'actualitat, la irregularitat del fenomen migratori. D'altra banda, les dinàmiques migratòries han anat generant nous fenòmens d'impacte que, com la circulació de remeses, la fuga de cervells, el paper de les diàspores o l'existència de xarxes transnacionals, han generat noves vinculacions entre regions d'origen, de destí i de trànsit.

Hi ha una dificultat inherent a l'hora d'intentar explicar l'acte, individual o col·lectiu, de migrar, però diferents teories han intentat comprendre i analitzar el fenomen de les migracions al llarg de la història. De fet, aquestes teories intenten determinar quins són els factors *push* i *pull* que expliquen les causes de les migracions. Per un banda, els factors *push* o d'expulsió, són aquells que s'esdevenen en el país d'origen del migrant i que en condi-

cionen la partida, mentre que per l'altra, els factors *pull* o d'atracció fan referència a les condicions que es donen en els països de destí i que tenen el suficient atractiu com per justificar un procés migratori. En general, els factors d'atracció i d'expulsió es circumscriuen a les condicions socioeconòmiques i demogràfiques –atur, nivell salarial,...–, a raons polítiques i culturals –respecte als drets polítics i culturals, percepció de seguretat, credibilitat institucional,...– i més recentment, a motius mediambientals –desastres naturals, accés als recursos hídrics,... Les polítiques d'immigració, en la mesura que incentiven o limiten la circulació de persones, també són un factor determinant per explicar les dinàmiques migratòries.

A finals del segle XIX, Ernst G. Ravenstein (1834-1913) publica *The Laws of Migration*,² on assenyala que l'economia és el factor clau que explica les migracions i que aquestes creixen en la mesura que millora el desenvolupament industrial i els mitjans de transport. Per la seva part, el 1966 Everett S. Lee publica *Una teoria de les migracions*³ on afirma que les migracions són el resultat de l'equació entre beneficis i costos dels factors d'atracció i d'expulsió, que bàsicament, però no només, són de caràcter econòmic. Actualment, els models explicatius de ti-

2 *The Laws of Migration*, d'Ernst G. Ravenstein va ser publicat el 1885 per la Royal Statistical Society.

3 LEE, E. «A theory of migration». *Demography*. Número 3. Pàgines 47-57.1966.

La contraposició d'una realitat amb fluxos migratoris intensos i unes polítiques enfocades a limitar aquests moviments expliquen la irregularitat en el fenomen migratori

pus macro⁴ i micro analitzen la decisió migratòria de manera individual o conjuntural, intentant determinar quins són i quin pes tenen en la decisió aquests factors d'expulsió i d'atracció existents en els països d'origen i destí migratori. Per tant, les migracions són un fenomen complex, multidimensional i multicausal, en constant evolució i que, en nombroses ocasions, han estat un factor determinant en les transformacions polítiques, socials, econòmiques i culturals de les regions d'origen, de destí i de trànsit.

En aquest escenari de fluxos migratoris, Europa ha jugat un paper clau. Durant els primers períodes de la història moderna de les migracions internacionals, els països europeus bàsicament són l'origen de considerables moviments migratoris que, sota la lògica dels processos colonials, s'estenen al llarg dels territoris d'Àfrica, Amèrica, Àsia i Oceania. Entre 1500 i 1800, diferents col·lectius europeus s'estableixen a diferents regions, de manera permanent –colons– i temporal –funcionaris i empresaris–, generant un nou sistema productiu que necessita un altre gran flux de persones, aquest cop de caràcter forçat. En el període citat, es calcula que uns 10 milions

d'africans són enviats al continent americà per a treballar com a mà d'obra esclava en les plantacions agrícoles dels colons europeus. Posteriorment, entre 1800 i 1925, a aquest moviment principalment centrat en l'àmbit agrícola se li afegeixen els fluxos vinculats a les necessitats de mà d'obra de les incipients explotacions industrials. Al llarg del procés d'industrialització que s'estén per Europa i el continent americà, prop d'uns 50 milions d'europeus deixen els seus territoris d'origen per anar a buscar noves oportunitats a països com Argentina, Austràlia, Canadà, Estats Units d'Amèrica (EUA) –on va dirigir-se el 60% d'aquesta migració– o Nova Zelanda. La Primera Guerra Mundial (1914-1918) i, sobretot, el crac de 1929 i la Segona Guerra Mundial, canvien les dinàmiques migratòries conegudes fins aleshores a l'escenari internacional. La dècada de 1960 suposa un canvi substancial en la mesura que Europa deixa de ser punt d'origen de la majoria de moviments migratoris internacionals per esdevenir destí d'aquests. Països de l'Europa occidental com Alemanya, Bèlgica, França, Països Baixos i Suïssa s'afegeixen als tradicionals països d'immigració, rebent un gran nombre de persones procedents de diferents punts del globus terraquí. La diversificació d'origens de les migracions internacionals és una característica contemporània que coincideix amb l'increment dels països destinataris d'aquests fluxos. Així, als països europeus i americans, s'afegien nous destins migratoris, tal com s'esdevé amb els països del Golf Pèrsic arran de la crisi del petroli de

4 En la seva obra de 1979, *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*, Michael J. Piore planteja detingudament el concepte de mercat de treball intern i la hipòtesi del mercat de treball dual. La descripció clàssica del mercat de treball dual es pot trobar a DOERINGER, P. B. i PIORE, M. J., *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*. Heath Lexington Books. Lexington, 1971. Per la seva part, la perspectiva de Oded Stark i David Bloom queda recollida a l'article conjunt STARK, O. i BLOOM, D. E., «The New Economics of Labor Migration». *The American Economic Review*. Número 75(2). Pàgines 173 -178. 1985.

Els factors d'atracció i d'expulsió es circumscriuen a les condicions socioeconòmiques i demogràfiques, a raons polítiques i culturals i, més recentment, a motius mediambientals

1973, els «tigres» asiàtics com Corea, Japó, Malàisia o Singapur al llarg dels anys 80 o als països del Sud d'Europa, com l'Estat espanyol, Itàlia i Portugal, a partir de la dècada dels 90.

L'aparició d'aquestes noves rutes, conjuntament amb les transformacions inherents a la mundialització, expliquen que la figura del migrant internacional tingui avui una dimensió global. Tot i així, un informe de l'ONU de 2005 apunta que el 75% de les migracions internacionals actuals es concentraven en poc més de 28 països de destí. En el moment que molts dels països de la Unió Europea (UE) es troben entre aquests, i que la transformació d'Europa de continent d'emigració a regió d'immigració és especialment notable, val la pena examinar com s'estan construint avui les polítiques d'immigració en el marc europeu.

Les 'Europes' de la immigració

En l'escenari europeu, es tendeix a homogeneïtzar l'experiència migratòria dels diferents estats membres i buscar receptes polítiques que serveixin a tots per igual. Però el cert és que no existeix una sinó diverses 'Europes' de la immigració. És fàcil reconèixer aquesta diversitat quan hom pensa en les campanyes publicitàries que el govern britànic va dur a terme per desincentivar la immigració eslovaca després de l'adhesió d'aquest país a la UE, o

els recels que aixecava la figura del *plombier polonais* a França, que recordaven els temors que havia despertat l'adhesió espanyola el 1986. La lliure circulació de persones, i per tant de treballadors, ha estat una preocupació pels diferents països europeus, en la mesura que no sempre reconeixen en el veí una història migratòria similar. Els temors migratoris davant cada ampliació no són casuais, sinó que s'expliquen per l'existència de diferents processos migratoris en l'escenari europeu. De fet, i de manera breu, a la UE dels 27 es poden identificar quatre models migratoris diferents que, malgrat no ser del tot homogenis, comparteixen trets característics propis i distintius els uns dels altres –veure mapa 2.

Un primer escenari el conformen els països de l'Europa central –Alemanya, Bèlgica, França, Luxemburg i Regne Unit– que tot i tenir trajectòries migratòries diferents, comparteixen el fet d'haver rebut fluxos migratoris des de la dècada de 1950. Es calcula que la recuperació econòmica de l'Europa occidental després de la Segona Guerra Mundial atreu fins a 15 milions de persones, majoritàriament procedents del sud d'Europa i del nord d'Àfrica. Fins a principis dels anys 70, molts d'aquests països tenen acords amb determinats països d'origen per gestionar fluxos migratoris de caràcter fonamentalment laboral. Bàsicament masculina i encaminada a la indústria, la lògica del treballador estranger convidat –*guestworker*– s'acaba amb la crisi econòmica de 1973, quan es redueixen notablement les entrades de treballadors estrangers,

Les migracions són un fenomen complex i en constant evolució, essent determinants dels canvis polítics, socioeconòmics i culturals de les regions d'origen, de destí i de trànsit

però s'incrementen les entrades fruit dels processos de reagrupació familiar. Actualment tenen uns fluxos migratoris relativament més baixos que els seus veïns del sud, però presenten una proporció elevada de ciutadans estrangers residents, així com de les denominades segones generacions, referint-se als fills i filles de les famílies immigrants (la majoria dels quals ja han nascut al país d'acollida) o dels immigrants nascuts (o que porten temps establerts) en aquests països d'acollida.

El segon grup de països el conformen els nòrdics, que presenten unes característiques ben diferents als seus veïns europeus. Amb nivells baixos d'immigració, els països nòrdics han implementat generoses polítiques d'asil, el que explica en gran part que la majoria de població estrangera resident en aquests països tingui l'estatut de refugiat o asilat.

Un tercer grup són els països meridionals com l'Estat espanyol, Grècia, Itàlia i Portugal, que amb diferent intensitat i ritme han passat de ser països d'emigració a països d'immigració. En poc més d'una dècada, aquests països –principalment l'Estat espanyol i Itàlia– han estat receptors de fluxos migratoris de caràcter laboral procedents del continent africà, Amèrica Llatina i Àsia. Amb una economia submergida important i unes fronteres marítimes poroses, bona part de la immigració que ha arribat a aquests països ha acabat en situació d'irregularitat administrativa. Precisament la necessitat d'una millor gestió de les fronteres marítimes d'aquests països explica els

	Escenari nòrdic		Escenari meridional
	Escenari oriental		Escenari central

Font: Elaboració pròpia

La dècada de 1960 suposa un canvi substancial en la mesura que Europa deixa de ser punt d'origen de la majoria de moviments migratoris internacionals per esdevenir-ne destí

esforços que s'han destinat a iniciatives com FRONTEX, l'agència europea de fronteres, o el Sistema de Visats Schengen. Però el cert és que la major part de la immigració irregular que resideix a la UE ha entrat al territori Schengen de manera regular, amb visats de turista o estudiant, i és la continuïtat de la residència més enllà del temps permès el que explica aquesta irregularitat.

Finalment, un darrer model, més recent i menys definit, el conformen els estats que entren a la UE amb les ampliacions de 2004 i 2007. La majoria d'aquests països encara són origen de fluxos migratoris que es dirigeixen principalment a altres estats membres, tot i que a diferència de la immigració extracomunitària, que té un component permanent notable, la immigració procedent dels països de l'Europa central i oriental té un important component de circularitat. Progressivament, països com la República Txeca o Hongria s'estan convertint en països d'immigració, acollint fluxos procedents de regions veïnes com els Balcans occidentals, Rússia o Ucraïna. Amb un important paper com a països de trànsit, molts dels països de l'escenari oriental també han d'afrontar el repte de gestionar les fronteres de la UE i impulsar la lluita contra el tràfic de persones en aquestes.

La construcció d'una política europea d'immigració

Tradicionalment, les polítiques d'immigració han estat competència exclusiva dels estats, en la mesura que afec-

taven dos elements constitutius d'aquests, com són el territori i la població. En el marc europeu, la creació d'una àrea de lliure circulació de persones ben aviat es converteix en un objectiu polític, que es tradueix amb la signatura de l'acord Schengen.⁵ La creació d'aquesta àrea de lliure circulació requereix la supressió de les fronteres interiors entre els estats signants, i la necessitat d'harmonitzar el control de les fronteres externes. La política d'immigració s'esdevé així una conseqüència de Schengen i alhora un repte per als estats de la UE.

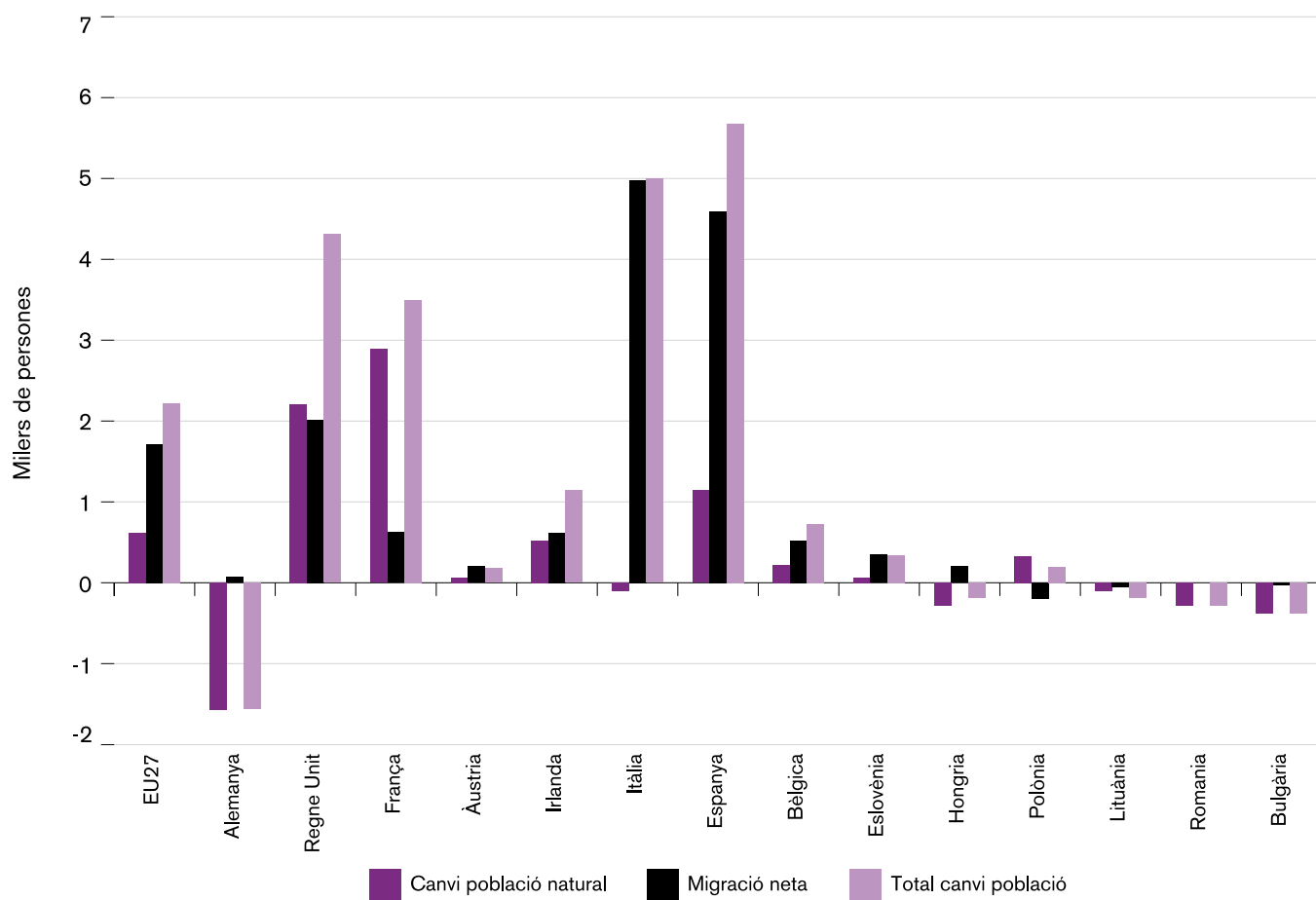
Inicialment gestionada en el marc de la cooperació intergovernamental, la política d'immigració neix al marge del procés de construcció comunitària. És el Tractat de Maastricht⁶ el que oficialitza la cooperació dels països europeus en matèria de Justícia i Interior –l'anomenat tercer pilar– i conclou que els temes d'immigració i asil, per ser d'interès comú, han de ser abordats en el marc comunitari. Les dificultats per avançar a través de la cooperació intergovernamental en aquests temes, expliquen que el Tractat d'Amsterdam⁷ resolgui passar al primer pilar comunitari bona part de les polítiques vinculades als afers de Justícia i Interior, entre elles el control de fronteres, la immigració i l'asil, amb l'objectiu últim de cons-

5 CEE, *Acords de Schengen, de 14 de juny de 1985*. Comunitats Europees. Schengen, Luxemburg.

6 UE, *Tractat de la Unió Europea, de 7 de febrer de 1992*. Maastricht, Països Baixos.

7 UE, *Tractat d'Amsterdam, de 2 d'octubre de 1997*. Amsterdam, Països Baixos.

QUADRE 1. CREIXEMENT DE LA POBLACIÓ EUROPEA I IMMIGRACIÓ (2008, EN MILERS DE PERSONES)

Font: MÜNZ, R., *Shaping migration policies for economic recovery*. Seminar «Tracking migration trends in Europe during recession and recovery». Policy Network. Londres, 2009.

La diversificació d'origens de les migracions internacionals és una característica contemporània que coincideix amb l'increment dels països destinataris de la immigració

truir una política d'immigració comuna en un termini màxim de cinc anys.

Amb aquest propòsit, el mateix 1999 se celebra un Consell Europeu de caràcter extraordinari per elaborar un pla d'acció quinquennal que faciliti l'establiment de l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia. En el Consell Europeu de Tampere es reconeix la necessitat que la UE desenvolupi polítiques comunes d'immigració i asil que tinguin en compte la necessitat de controlar les fronteres exteriors i lluitar contra la immigració irregular. Alhora, la UE assenyala la importància de garantir un tracte just als nacionals de països tercers que ja resideixen a territori europeu.

Cinc anys després, l'establiment de l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia no només no ha avançat significativament, sinó que amb els atemptats de l'11-S als EUA i el consegüent enduriment dels mecanismes de control i protecció de les fronteres, fins i tot retrocedeix. Aquesta lògica de la *securització* de la mobilitat explica les reticències dels estats membres a cedir competències en l'àrea de les polítiques d'immigració i les dificultats per arribar a resolucions unànimes en el marc legislatiu comunitari. En qualsevol cas, al 2004 s'aprova el segon programa quinquennal per a l'enfortiment de l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia, conegut com el Programa de la Haia.⁸

8 **CONSELL EUROPEU**, *Programa de la Haia*, de 4 i 5 de novembre de 2004. La Haia, Països Baixos

Molt més específic que el seu predecessor, aquest segon programa proporciona una sèrie d'orientacions per a una aproximació global al fenomen migratori, reconeixent que la construcció d'una política europea d'immigració ha de considerar les múltiples dimensions del fenomen migratori, tant les causes últimes com els efectes que en aquell tenen les polítiques d'admissió o retorn, així com tots els aspectes vinculats a la integració dels immigrants. El programa de treball, a més, s'insereix en un nou context institucional per raó del qual determinats aspectes vinculats a la immigració i l'asil –bàsicament la gestió de la immigració irregular– passen al primer pilar, el que permet al Parlament Europeu codecidir en aquests àmbits.

Durant la presidència sueca de 2009, s'aprova el tercer programa de treball per al desenvolupament de l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia, conegut com el Programa d'Estocolm.⁹ Amb el títol, *Per una Europa oberta i segura que serveixi i protegeixi als ciutadans*, el Programa d'Estocolm intenta trobar l'equilibri entre la protecció de les llibertats dels ciutadans i la necessitat de garantir la seguretat a l'espai europeu. L'agenda de treball del Programa d'Estocolm, que ha de desenvolupar-se sota la presidència espanyola de la UE de 2010, també ha de parlar atenció a l'aplicació del Tractat de Lisboa,¹⁰ que im-

9 **CONSELL EUROPEU**, *Programa d'Estocolm*, de 21 i 22 d'octubre de 2009. Estocolm, Suècia.

10 **UE**, *Tractat de Lisboa*, de 19 d'octubre de 2007. Lisboa, Portugal.

QUADRE 2. EIXOS PRINCIPALS DE LA POLÍTICA EUROPEA D'IMMIGRACIÓ

Eixos principals	Objectius	Instruments
Gestió ordenada dels fluxos migratoris	Promoció de la immigració regular	Pla de política en matèria de migració legal (2005): Blue Card, treballadors temporals...
	Lluita contra la immigració irregular	Directiva per la qual s'estableixen sancions aplicables als contractadors de residents «il·legals» nacionals de països tercers.
		Gestió de les fronteres exteriors (Frontex, SIS II, Eurosur)
Diàleg i cooperació amb països tercers	Enfocament Global de les Migracions (2005)	Diàleg polític: - Conferència Euroafricana sobre Migracions i Desenvolupament; - Diàleg Estructurat UE-LAC sobre Migracions,...
		Partenariats de Mobilitat
Integració de nacionals de països tercers	Polítiques de promoció dels drets fonamentals i polítiques anti-discriminació	Fons Europeu per a la Integració

Font: Elaboració pròpia.

La construcció de societats plurals, cohesionades i, per tant, més segures i lliures, depèn del compromís polític i social en la protecció de la igualtat de drets, deures i oportunitats

pulsarà la plena implicació del Parlament Europeu en les polítiques vinculades a la justícia i a la ciutadania.

Com els seus predecessors, el Programa d'Estocolm ha de continuar el procés de construcció de la política europea d'immigració. Un procés amb uns continguts que, fins ara, s'han centrat en la gestió ordenada dels fluxos migratoris, la inclusió del diàleg i la cooperació en les relacions entre països d'origen i de trànsit, i l'impuls dels instruments d'integració dels nacionals de països tercers –veure quadre 2.

A tall de conclusió

La construcció d'una política d'immigració global i coherent és un repte per a la UE, però també per als seus estats membres. La majoria de països europeus han de reformular les seves polítiques i assumir la necessitat de trobar instruments eficients i eficaços que permetin una millor i més coordinada gestió dels fluxos migratoris. Perquè, malgrat que l'actual crisi econòmica hagi alimentat determinades actituds i discursos polítics i socials que demanen limitar dràsticament la immigració a Europa, el cert és que el continent europeu seguirà requerint mà d'obra estrangera per créixer econòmicament. Certament, les necessitats laborals de la demogràficament envellida UE varien a cada país, i en molts casos encara no es coneixen suficientment. Però la necessitat de mà

d'obra estrangera present i futura sembla evident. El repte és construir polítiques migratòries eficients, que promoguin mecanismes àgils per gestionar els fluxos migratoris. Aquesta sembla la millor manera d'evitar una de les grans vulnerabilitats dels fluxos actuals: la seva irregularitat. La lluita contra la immigració irregular ha de basar-se principalment en la necessitat de promoure els mecanismes legals que facilitin una immigració ordenada. Alhora, s'ha de lluitar amb fermesa contra els qui participen en el negoci del tràfic de persones, adequant els instruments de seguretat dels quals es disposen a enfrontar-se a un dels negocis més rendibles del crim organitzat internacional.

La promoció de mecanismes d'entrada regular suposa evitar la irregularitat en els fluxos migratoris i així promoure una millor integració dels nacionals de països tercers en les societats d'acollida. Alhora, això suposa reconèixer que cal trencar el mite de la immigració zero i assumir que les nostres societats són i seran plurals i diverses. Al mateix temps, això significa treballar amb fermesa contra la xenofòbia i la discriminació, promovent instruments i polítiques que afavoreixin la triple igualtat: en drets, obligacions i oportunitats. La construcció de societats plurals, cohesionades i, per tant, més segures i més lliures, depèn en bona mesura del compromís polític i social en la protecció i garantia d'aquestes igualtats. |

+ INFO

Fonts

- ▮ **CEE**, *Acords de Schengen, de 14 de juny de 1985*. Comunitats Europees. Schengen, Luxemburg.
- ▮ **CONSELL EUROPEU**, *Programa de la Haia, de 4 i 5 de novembre de 2004*. La Haia, Països Baixos.
- ▮ **CONSELL EUROPEU**, *Programa d'Estocolm, de 21 i 22 d'octubre de 2009*. Estocolm, Suècia.
- ▮ **GLOBAL COMMISSION ON INTERNATIONAL MIGRATION**. *Migration in an interconnected world: New directions for action. Report of the Global Commission on International Migration*. 2005
- ▮ **PROGRAMA DE NACIONS UNIDES PER AL DESENVOLUPAMENT**, *S'estan superant barreres: mobilitat i desenvolupament humà. Informe sobre Desenvolupament Humà 2009*. Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament. Nova York, 2009.
- ▮ **UE**, *Tractat de la Unió Europea, de 7 de febrer de 1992*. Maastricht, Països Baixos.
- ▮ **UE**, *Tractat d'Amsterdam, de 2 d'octubre de 1997*. Amsterdam, Països Baixos.
- ▮ **UE**, *Tractat de Lisboa, de 19 d'octubre de 2007*. Lisboa, Portugal.

Articles

- BOSWELL**, C., «The 'external dimension' of EU immigration and asylum policy». *International Affairs*. Número 79. Volum 3. Pàgines 619-638. 2003.
- LEE**, E. «A theory of migration». *Demography*. Número 3. Pàgines 47-57. 1966.
- MEYERS**, E., «Theories of International Immigration Policy. A Comparative Analysis». *International Migration Review*. Número 34(4). Pàgines 1245-1282. 2000.
- NIESSEN**, J., «International Migration on the EU Foreign Policy Agenda». *European Journal of Migration and Law*. Volum 1. Pàgines 483-496. 2003.
- RAVENSTEIN**, E. G., «The Laws of Migration». *Journal of the Statistical Society of London*. Volum 48. Número 2. Pàgines 167-235. Londres, 1885..
- STARK**, O. i **BLOOM**, D. E., «The New Economics of Labor Migration». *The American Economic Review*. Número 75(2). Pàgines 173 -178. 1985.

Llibres

DOERINGER, P. B. i **PIORE, M. J.**, *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*. Heath Lexington Books. Lexington, 1971.

FAIST, T. i **ETTE, A.**, *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration. Between Autonomy and the European Union*. Palgrave MacMillan. Londres, 2007.

MASSEY, D. i **ARANGO, J.** (et alt.), *Worlds in motion. Understanding International Migration at the End of Millenium*. Clarendon Press. Oxford, 2005.

MÜNZ, R., *Shaping migration policies for economic recovery*. Seminar «Tracking migration trends in Europe during recession and recovery". Policy Network. Londres, 2009.

PHILIP, M., i **ABELLA, M.** (et alt.), *Managing Labor Migration in the Twenty-First Century*. Yale University Press. Yale, 2006.

PIORE, M. J., *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge University Press. Cambridge, 1979.

BLOC

Només entre tots podrem decidir el futur

David Minoves | Secretari de Moviments Socials i Immigració d'Esquerra | dminoves@esquerra.cat

El darrer Informe sobre el Desenvolupament Humà de l'ONU diu que el 74% dels migrants es mouen dins del propi país i que l'emigració dels països empobrits cap als desenvolupats només representa dos de cada cinc desplaçaments entre països. Unes dades que aporten una visió diferent de la immigració, aclarint alguns estereotips d'un fet connatural a la condició humana. Avui, més de 192 milions de persones viuen fora del seu país d'origen, fet que significa que un 3% de la població mundial és migrant.

Històricament, els Països Catalans hem estat un destí d'immigració, però també un país d'emigrants. De fet, no fa gaire més de 70 anys, els nostres avis van haver de cercar refugi a països veïns i fins i tot de fora d'Europa per raons polítiques. Aquesta situació, avui es dona a altres indrets empobrits o en conflicte, on molts dels seus ciutadans fugen de la misèria i de la guerra. Un fet davant del qual el poble català respon amb solidaritat, mobilitzant recursos econòmics i humans, segurament pel record del passat viscut.

En molt pocs anys, els Països Catalans han vist arribar a més de dos milions de persones. I la immensa majoria han vingut per quedar-se. Com a societat d'acollida ens trobem davant d'uns reptes que hem de ser capaços d'abordar si volem garantir la justícia i la cohesió social que Esquerra sempre ha defensat. Hem situat els drets humans, els valors democràtics i la llengua i la cultura catalana en el punt de

trobada, i treballem per construir una societat basada en la igualtat d'oportunitats, on tota la ciutadania tingui els mateixos drets i deures. Per tot això, Esquerra ha impulsat el Pacte Nacional per a la Immigració que permet controlar els fluxos migratoris ordenadament, evitar la competència en els serveis públics i garantir l'existència

d'una cultura pública comuna en una societat diversa. I pel mateix motiu, Esquerra ha propiciat que bona part de la cooperació de la Generalitat es concentri en els països d'origen de la immigració i que s'aprovi una estratègia catalana de codesenvolupament que faciliti la participació dels nous catalans en el progrés dels seus països d'origen.

En aquest, com en altres temes, Esquerra ha estat l'avantguarda, situant els termes justos del debat davant les temptacions populistes dels uns i dels altres. I és que mentre el PSOE ha aprovat amb el suport de CiU una reforma de la Llei d'estrangeria profundament lesiva dels drets civils de les persones migrants, Esquerra ha impulsat la Llei d'acollida que facilitarà un major grau d'autonomia a la població immigrada. El nostre repte és incorporar als nouvinguts a la nació catalana, aportant la seva identitat d'origen a una nova identitat d'acollida basada en un projecte cívic i integrador en permanent construcció. Un projecte que necessita a tothom que s'hi vulguin sumar, vingui d'on vingui i parli la llengua que parli. I la millor manera de fer-ho és convidant-los a decidir amb nosaltres el futur del país mitjançant el dret a vot. |

FÒRUM

Anna Cabré

«Continuem tenint capacitat per integrar els nouvinguts com ho hem fet fins ara»

Una conversa amb Oriol Amorós

Josep Ginjaume | Moderador

Juanjo Rovirosa | Fotògraf

VISTA PRÈVIA

Dues generacions diferents. Una nascuda en plena postguerra i l'altra poc abans de començar la transició. L'Anna Cabré (Barcelona, 1943) creix a una Barcelona marcada per la Guerra, l'exili i la repressió. Una Catalunya que no arribava als tres milions d'habitants. Gairebé 30 anys després, l'Oriol Amorós (Barcelona, 1970) neix a una nova Barcelona en plena ebullició antifrancista. Una Catalunya de més de cinc milions de persones després d'haver acollit a desenes de milers de persones vingudes d'arreu de l'Estat espanyol. Dues generacions, dues Catalunyaes, dues persones compromeses amb la immigració que comparteixen la claredat d'idees i la complicitat de treballar en l'àmbit que els apassiona. L'Anna portant la batuta del Centre d'Estudis Demogràfics de la UAB. L'Oriol dirigint les polítiques d'acollida dels nouvinguts des de la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya.

Josep Ginjaume: Per començar podríem plantejar les similituds o les diferències que veieu entre el darrer procés migratori i els viscuts a Catalunya al llarg del segle XX.

Oriol Amorós: A diferència de les onades anteriors, en termes relatius, el procés actual no ha alterat la distribució de la població, i en termes absoluts l'ha alterat en una mesura similar. Tenim un nombre similar d'immigrants, però repartits a pobles petits, a grans ciutats...

Anna Cabré: Demogràficament sí que hi ha diferències entre aquesta onada i les anteriors, tot i que el primer punt a destacar és la importància de l'onada: quan creïem que el que va passar als anys 60 i 70 era irrepetible, ara sembla que hem viscut una onada d'una magnitud comparable. La diferència és que en la dels anys 20 i la dels anys 60, la població autòctona s'estava concentrant cap a les ciutats i en canvi aquesta tercera onada ha arribat en un moment en què el signe migratori a Catalunya s'ha invertit. Més aviat són les grans zones urbanes les que es desconcentren cap a les ciutats mitjanes i, fins i tot, cap a les àrees rurals.

Cabré: Sempre ha passat i sempre passarà que hi hagi enfrontaments entre els drets dels que hi són i els drets dels que vénen

Però tampoc és d'estranyar que la immigració estrangera es reparteixi més pel territori, perquè la pròpia població catalana també ho fa. Aquesta última onada toca tots els aspectes de la demografia, de la sociologia i de l'antropologia: res del que ha passat en els últims deu anys es pot explicar al marge de la immigració. És un tema d'una importància extrema que ara, quan ja el comencem a conèixer una mica, veiem com entra en un altre punt d'inflexió.

Oriol Amorós: Amb la gran transformació que hem tingut ara, a vegades sembla que la nostra memòria sigui molt feble, perquè no és la primera vegada que ens passa. En els últims 100 anys ens ha passat tres vegades i en termes molt comparables.

Anna Cabré: Voldria destacar, com a anècdota, que els tres moments en què hi ha hagut el major percentatge de persones nascudes fora de Catalunya coincideixen en moments en què s'han votat estatuts d'autonomia. En aquest tercer, molts dels immigrants no van participar-hi perquè no podien votar, però en els anteriors sí que van poder-ho fer en venir d'Andalusia, Múrcia, Extremadura... I malgrat coincidir amb les etapes amb les cotes més altes de persones nascudes fora de Catalunya, els estatuts varen ser aprovats en cada moment.

Oriol Amorós: Amb percentatges molt alts, tant al 1932 com al 1979.

Anna Cabré: Sí, em sembla que el 1930 i el 1975 era el moment que hi havia més gent nascuda fora, per tant els que tenen por que els immigrants que poden votar...

Oriol Amorós: ...en una consulta per la independència això no hauria d'influir massa.

Anna Cabré: No ho sé, no t'ho sabria dir. S'hauria de veure si en una eventual consulta els estrangers tindrien o no tindrien dret de vot. Els immigrants em refereixo.

Oriol Amorós: De moment a les que s'han fet sí que se'ls n'ha donat.

Anna Cabré: Sí, és bastant curiós.

Oriol Amorós: Una idea interessant és veure com a cada onada migratòria la diferència entre la vinguda i el petit retorn que hi pot haver després és abismal. Això és important avui, perquè una idea que la societat catalana ha de tenir molt clara és que el gruix de la gent que ha vingut ho ha fet per quedar-se. No existeix l'alternativa de dir «ara marxaran» arrel de la crisi, sinó que el gruix es quedarà i, per tant, el repte és la integració.

Anna Cabré: Sempre que hi ha hagut una gran entrada hi han sortides. Però la gran diferència en relació a quan s'atura el procés, és que deixen d'entrar. És a dir, quan

Amorós: A vegades sembla que la nostra memòria sigui molt feble. En els últims 100 anys hem viscut tres onades d'immigració en termes molt comparables

hi ha crisi es redueixen les entrades però no augmenten les sortides. Les sortides són molt més regulars que les entrades. En aquest moment, hi han sortides, potser més de les que hi hauria hagut sense crisi, però la gran diferència és la disminució de les entrades. Pot semblar un acudit, però si algú volgués que tota una sèrie de persones d'origen estranger se n'anessin a un altre país a buscar feina el que hauria de fer és distribuir nacionalitats espanyoles amb generositat. Tenir un permís de residència a llarg termini o encara millor, un passaport, és el permís tant per tornar-te'n al teu país com per anar-te'n a Suïssa a buscar feina. Tot i que, d'anar-se'n al país d'origen ho veig molt difícil, perquè aquests acostumen a estar en situacions molt galdoses.

Oriol Amorós: Quin efecte creus que tenen les polítiques de protecció social com a factor d'atracció d'immigrants?

Anna Cabré: No crec que funcionin com a factor d'atracció, però com a factor conservador sí. Crec que les polítiques socials, el subsidi d'atur i ara el seu perllongament, ajuden a la gent que ja és aquí, siguin de la nacionalitat que siguin, a passar millor un període que és dolent per a tothom. És evident que això ajuda a què la gent no marxi, però que en vingui de nova no ho crec, perquè aquesta protecció social només s'exerceix un cop ja ets dins.

Oriol Amorós: De cara als propers anys, es pot fer un paral·lelisme amb el que ha passat en els últims cicles migratoris i el que vindrà ara. És a dir, podem pensar que hi haurà un retrocés?

Anna Cabré: Si ens fixem amb el que va passar als països europeus als anys 70, amb l'última crisi, veurem que va deixar d'arribar immigració nova, en part perquè no hi havia feina i es van endurir les condicions d'entrada. Pràcticament totes les migracions van ser reagrupaments. Però de vegades les dificultats més grans també obliguen a la gent a prendre un determini que abans potser no haurien hagut de prendre: «ens quedem o marxem?».

Oriol Amorós: La legislació moltes vegades provoca a les famílies prendre decisions que alteren la demografia. Per exemple en l'edat dels nens reagrupats, sempre hi ha una tendència molt important cap a les edats prèvies al límit legal. Abans dels 20 anys hi ha un reagrupament important d'adolescents que té un impacte important en els instituts. Després, el temps de separació familiar ha causat un nombre de ruptures familiars que porta molts problemes, de forma molt clara en el col·lectiu llatinoamericà. Aquí hi ha hagut una legislació que ha incidit molt en moltes famílies i que ha provocat un problema de desestructuració molt important que pateixen joves llatinoamericans.

Cabré: Res del que ha passat en els últims deu anys es pot explicar al marge de la immigració

Anna Cabré: Tampoc hem de mitificar el que eren les famílies abans d'immigrar, perquè hi ha països que tenen unes estructures familiars molt fluides. La família llatinoamericana no és forçosament la família tradicional que tenim al cap. Moltes vegades és veritat que la separació física produeix una separació de la parella, però la migració de la dona ja és una forma de sortir de situacions de parella que tampoc eren satisfactòries. Hi ha de tot. Però sí que hi ha una migració una mica forçada dels joves: com que aquests joves no podran venir d'aquí a tres anys han de venir ara. Una forma seria donar el dret a venir fins als 21 o els 23, o fins i tot indefinit. De fet, serien el mateix nombre de fills, però serien ells els qui decidirien.

Oriol Amorós: A vegades hem traslladat a l'Estat que reflexioni una mica sobre això. Aquest temps de separació familiar són tres o quatre anys de dificultats, i després en el moment de la trobada a vegades hi ha infants que potser si haguessin estat escolaritzats prèviament en la primària tindrien uns resultats més positius.

Anna Cabré: És que aquests no són pròpiament escolars. Amb les edats que arriben ja són pretreballadors. Si els deixessis arribar fins als 21 anys no t'arribarien als 15 anys, t'arribarien als 18 o als 20. No ho sabem. Sovint van a escola a contracor perquè normalment no hi anirien. Venir abans ja ho poden fer ara. El que realment canviaria les coses és que poguessin venir després, que fos

Amorós: Una idea que la societat catalana ha de tenir molt clara és que el gruix de la gent que ha vingut ho ha fet per quedar-se. El repte és la integració

una decisió lliure d'ells, perquè si tenen 15 anys no poden decidir, són els pares que els porten. Però si en tinguessin 19 podrien venir o no venir, no és segur que tots volguessin venir.

Oriol Amorós: La impressió que tinc és que la majoria no volen venir.

Anna Cabré: Potser sabent que poden venir no vindrien. De fet als Estats Units, on tenen un sistema de prioritats dels parents, s'ha calculat que per un sistema de cadena cada nou migrant podria estirar fins a 30 persones i de fet, la mitjana estava per sota de les dues persones per cada migrant nou. Ara ho hem vist amb la Llei de la memòria històrica i els néts dels republicans exiliats. S'havia dit que en podrien venir una quantitat impressionant i no. Inclús s'han demanat menys passaports dels que es pensaven.

Josep Ginjaume: Parlem ara, si us sembla, de dos avenços que s'han concretat durant aquesta legislatura com són el Projecte de Llei d'acollida de les persones immigrades i el Pacte Nacional per a la Immigració.

Oriol Amorós: Pel que fa al Pacte, alguns dels reptes que es van plantejar els hem anat assolint, com és la intervenció de la Generalitat en l'acreditació de la integració en l'arrelament i l'accés a la nacionalitat. Això implica

la capacitat de la Generalitat de participar en aquests tràmits i per tant, d'alguna forma, premia l'esforç d'integració. Aquest és un debat molt important a Europa, sobre si s'ha de legislar la integració o si s'ha de deixar que passi naturalment.

El més important d'aquest Pacte és que és una assumptió per part de la societat catalana que la immigració existeix i existirà perquè les causes per les quals ha vingut són estructurals. Les coses han anat fins ara, en termes generals, bastant bé, perquè la immigració ha encaixat bastant en la demanda que feia l'economia i la demografia prèvia. Les causes per les quals va venir la immigració romanen; no han desaparegut, però no creixen i no faran venir més gent. Per tant, una de les coses importants del Pacte és que els catalans prenguem consciència que el gruix de la immigració que ha vingut ho ha fet per quedar-se.

El segon tema és el plantejament de les prioritats. Per exemple, en primer lloc, pel que fa a la gestió de fluxos, sabem que una cosa són el que diuen les lleis –i d'això s'encarrega l'Estat–, però també hi podem incidir governant el mercat laboral perquè aquest ajusti l'estoc humà que tenim al mercat de treball. La segona prioritat que tenim és el reforç dels serveis públics, perquè normalment quan hi ha una sensació que els serveis públics han fet curt és quan apareixen problemes de convivència. I un tercer element bàsic és aprendre a viure amb la gent que és diferent. Aquí és molt important prendre consciència

Cabré: La integració va en sentit doble. No és una assimilació. Cada nova onada aporta coses que després passen a formar part del cos general del país

que som i serem una societat diversa i que per tant, hem d'aprendre a conviure buscant la cohesió i la integració a partir d'elements compartits com la llengua, el respecte a les lleis democràtiques i la participació, però al mateix temps acceptant la diferència.

Anna Cabré: Quan dius que el Govern de Catalunya tingui la seva veu en dos moments clau, en l'arrelament i l'accés a la nacionalitat, en quin sentit penses que hauria d'intervenir?

Oriol Amorós: En donar formació que ajudi a la gent a ser més autònoma. Quan una persona arriba al nostre país o en qualsevol altre, les eines que la faran més autònoma són el coneixement de la llengua, del mercat de treball, de la societat d'acollida i dels seus drets i deures. Definir aquest element amb paràmetres subjectius podria donar lloc a moltes injustícies, «culturalitzar» molt la pertinença a una societat. Nosaltres el que varem dir és que, sense que això serveixi per discriminar en l'accés als serveis socials, sí que s'ha d'afavorir l'adquisició de competències bàsiques que donin autonomia, per exemple el coneixement de la llengua, del mercat de treball i de com funciona la societat. La Llei d'acollida preveu un servei universal perquè les persones facin aquestes formacions i que quan les obtinguin siguin útils. A França, l'Agència Nacional d'Acollida, et fa un examen de francès i llavors et recepta entre 0 i 400 hores de francès. No crec que en

aquests moments estiguem en disposició de fer un examen universal, perquè podria donar lloc a situacions molt injustes –persones que hagin reagrupat els seus pares i no tinguin uns estudis determinats, per exemple– però sí premiar haver fet un esforç. Tenim capacitat decisiva sobre això? No, però de moment hem guanyat la capacitat de fer un informe favorable. La praxi ens ha ensenyat que l'Estat, com que no té mecanismes per avaluar la integració en aquells punts que la llei li demana, s'ha de basar en els informes que li fa l'Ajuntament i que, a partir d'ara, també farà la Generalitat.

Anna Cabré: També hi haurà criteris més uniformes si els fa la Generalitat, perquè ara els ajuntaments en tenen de molt diferents...

Oriol Amorós: Un dels temes que el Pacte preveu, i que ja hem posat en marxa, és un grup de treball amb els ajuntaments, amb 40 municipis, les quatre diputacions, l'Associació Catalana de Municipis i la Federació de Municipis de Catalunya per anar consensuant criteris. Ja hem fet un treball de consens sobre criteris d'empadronament que han assumit a nivell tècnic diversos consells comarcals, entre ells el d'Osona. El que passa és que no és llei, és un document de recomanacions sobre el padró. N'estem fent un altre sobre arrelament i sobre l'informe d'habitatge per al reagrupament familiar, per exemple.

Amorós: El reforç dels serveis públics és una prioritat perquè normalment, quan hi ha una sensació que els serveis públics han fet curt és quan apareixen problemes de convivència

Anna Cabré: És clar i això tant pot incidir en els ajuntaments que fan aquests informes com pot servir de guia per eventuals reformes de la llei estatal, esperem.

Oriol Amorós: Això és un tema que els demògrafs coneixen bé: l'ús polític del padró. El padró reflecteix la població, i això a vosaltres us va bé per motius d'estudi, però als que fem polítiques també per poder-les fer millor pels ciutadans. El padró és una sort que no té gaires referents a altres països.

Anna Cabré: Als països nòrdics hi ha els registres de població, el que passa és que no tothom s'empadrona. El que té relativament pocs precedents és empadronar als irregulars perquè després algú diu: «si s'empadronen i són irregulars no ve la policia al darrere per expulsar-los?» Aquesta és la pregunta que et fa la gent que no ho veu clar. Doncs no, no sol passar. I en canvi, l'empadronament té molts efectes positius, com disposar de la targeta sanitària. Per què l'Estat espanyol sempre està entre els primers cinc països del món en esperança de vida? La cosa té mèrit. I Catalunya supera encara una mica el nivell de l'Estat. Per què tenim una esperança de vida tant bona? Que si la dieta mediterrània, que si la família mediterrània... Crec que, entre d'altres, hi ha un sistema sanitari que és generós, que no deixa gaires marginats, al qual tothom té accés i no sols en cas d'urgència. Heus ací un efecte de l'empadronament generalitzat.

Cabré: Segurament el sistema català de reproducció, que com jo dic, és fer catalans amb tota mena de gent d'importació, seguirà funcionant

Oriol Amorós: Els que no tenen targeta sanitària només poden anar al servei d'urgència i això provoca un malestar de la gent que hi va per motius urgents.

Anna Cabré: I no només això, sinó que, per exemple als Estats Units, malgrat ser urgències reals, han d'esperar que la persona estigui pràcticament a les últimes per atendre'l, mentre que si l'haguessin atès abans, tal vegada s'ho haurien estalviat. Els efectes de l'empadronament sobre la salut són innegables, però també sobre la integració de les criatures per tal que puguin anar a l'escola des del primer dia, independentment de l'estatus dels pares. Des del punt de vista de la integració, hi ha alguna cosa millor? Això de l'empadronament dels irregulars sí que sembla que és una cosa bastant particular de casa nostra, però em sembla que no hauríem d'imitar als altres, sinó que els altres ens haurien d'imitar a nosaltres.

Oriol Amorós: Perquè així podem saber molt bé quin és el problema que tenim, podem dimensionar-lo correctament.

Anna Cabré: De tota manera sempre ha passat i sempre passarà que hi hagi enfrontament entre els drets dels que hi són i els drets dels que vénen. Posar barreres contra els de fora ha passat sempre arreu del món. I no només amb els estrangers. Però si en algun d'aquests municipis que diuen que no poden seguir empadronant a tothom qui

es presenta, si els que estan en situació irregular tinguessin dret a vot, el problema seria el mateix? Estarien corrent darrere dels vots d'una minoria que està molt sulfurada i no els hi vol? O potser estarien corrent darrere dels vots d'aquesta altra minoria, potser més nombrosa, que tindria dret a vot? Per entendre'ns, si a Vic els immigrants fossin llatinoamericans enlloc de marroquins i es poguessin nacionalitzar i obtenir el dret a vot en tres anys o fossin romanesos i ja el tinguessin per ser ciutadans de la Unió Europea, estariem davant de la mateixa problemàtica?

Oriol Amorós: No, crec que es plantejaria en termes molt diferents i la prova és l'actitud del PP de Badalona i l'Hospitalet de Llobregat, per dir-ho amb noms i cognoms. És a dir, el PP de l'Hospitalet també té una línia dura en immigració, de poca integració, però guarda molt les formes i vigila molt de no agredir o de dir directament coses contràries als drets de les persones immigrades. En canvi el PP de Badalona no té cap mania: quina és la diferència? Doncs que a Badalona hi ha una immigració predominantment asiàtica i africana, on el dret a vot els queda molt lluny encara i a l'Hospitalet són majoria els llatinoamericans de països que per conveni internacional a les properes municipals podran votar. De fet, el vot dels migrants serà un antídoto molt important per a la xenofòbia.

Anna Cabré: Però tot això no vol dir que no s'hagin de

**Amorós: Hem d'aprendre a conviure
a partir d'elements compartits com
la llengua, el respecte a les lleis
democràtiques i la participació, però al
mateix temps acceptant la diferència**

millorar els mecanismes de control del padró per evitar les situacions realment fraudulentas. Després crec que a vegades els mecanismes estan viciats des del principi perquè per exemple, quan arriben uns irregulars a Canàries i ja no hi caben, els envien a Salou i allà s'hi estan dos mesos. Aquí avisen als propis col·lectius dels països d'origen i les organitzacions no governamentals perquè els prestin ajuda, dient-los «feu-vos-en càrrec vosaltres perquè no els podem deixar al carrer». Són sol·licitats perquè els rebin a casa seva i facin de mecanisme integrador. I on van a parar aquestes persones que eren a Canàries? Doncs, és clar, allà on ja n'hi han molts «dels seus». I per aquest mecanisme en cadena a qui li toca li toca, i a alguns els toca més que a d'altres. De fet això de posar restriccions no és cap novetat. Molts ajuntaments ho fan des de fa molts anys.

Oriol Amorós: El que passa és que la restricció que s'havia fet servir moltes vegades és la que aprofita una indefinició de la llei sobre com es comprova el domicili habitual. Això sí que és una cosa que moltes vegades ens ha passat. Per exemple, hi ha ajuntaments que demanen la cèdula d'habitabilitat i la llei no diu que no es pugui fer, però tampoc diu que es faci, tot i que la jurisprudència en els casos que hi ha hagut recursos ha dit que no era necessària la cèdula d'habitabilitat per provar la residència habitual. Però aquí sí que hi havia un marge d'interpretació. On Vic s'ha equivocat de ple en la seva interpreta-

**Cabré: O estic molt mal informada
o les antenes no em funcionen.
Però no tinc la sensació que
a Catalunya hi hagi un conflicte
social amb els immigrants**

ció jurídica és en discutir les dades d'identificació personal i aquí la llei és molt clara: diu que es poden demanar aquests documents i no cap altre, per tant és on el debat jurídic no té massa fonament.

Anna Cabré: Crec que on s'han equivocat més és en dir que la gent ho reclamava, que la gent ja no ho pot aguantar més i que alguns partits en treuen profit. Per molt que sigui veritat, no pots anar posant en joc els drets d'unes persones dient que n'hi ha unes altres que n'estan fartes. Ha sigut inoportú dir aquest tipus de coses. A mi em sembla que Vic és exemplar en moltes coses. Van ser dels primers en assumir realment molts riscos polítics per a la integració escolar i de fet Vic i Olot són els grans ajuntaments que tenen els nens de nacionalitat estrangera més repartits.

Oriol Amorós: Aquest és un tema complicat, sobre el que s'ha de dir i el que no s'ha de dir. Penso que se n'ha de parlar i fer-ho amb tranquil·litat. Hi ha un malestar ciutadà, és veritat. Que aquest malestar ciutadà quan s'expressa se li ha de fer cas a cegues? Doncs no. Se l'ha d'escoltar i donar-li una resposta raonable. És a dir, l'alternativa de la no convivència no existeix. Les bases del procés migratori que tenim són molt estables i aquestes persones que han vingut es quedaran, l'única alternativa és la integració.

Josep Ginjaume: Un altre debat motiu de controvèrsia

i discussió és el relacionat amb les polítiques de control de fluxos d'entrada i control de fronteres. És realment per aquí on hem d'anar o és com voler posar portes al desert?

Anna Cabré: No hi ha cap país que hagi aconseguit regular les fronteres i menys l'Estat espanyol, sobretot tenint en compte que és un país turístic on cada any entren prop de 50 milions de visitants estrangers, per no parlar de l'Espai Schengen... En aquest context, com controles les fronteres? I el control de fluxos, vol dir que els fluxos s'haurien de reduir? Hi han hagut moments en què necessitàvem més treballadors estrangers! Per això quan parlaves de la regulació del mercat de treball crec que és un tema molt important. En un moment com aquest ens hem de plantejar si els estrangers eren necessaris, però ara ja no ho són. Els estrangers fan feines que fins i tot a dia d'avui segueixen sense voler fer els autòctons. Hi ha feines com l'atenció a la dependència, que sembla que seguirà creixent en demanda, que va molt orientada cap a les dones estrangeres. Per això l'activitat femenina també es manté millor que la masculina. Després hi ha tota una sèrie de feines –al camp, peó d'obra...– que molts autòctons tampoc no volen fer. A més, quan es tracta de moure's o de canviar de residència o fins i tot de canviar de sector –per exemple, passar de treballar de la construcció a l'hostaleria– els estrangers ho fan molt més fàcilment que els autòctons.

Amorós: Quan s'arriba a un país nou, les eines que et fan més autònom són el coneixement de la llengua, del mercat de treball, de la societat d'acollida i dels teus drets i deures

Oriol Amorós: Hi ha unes zones de competència, però hi ha un gruix de complementarietat. De fet, l'entrada de la immigració va suposar un ascens del tipus de feina que feien els autòctons. Això és una de les coses que explica perquè hem tingut aquest gran moviment de persones i el nivell de convivència no se n'ha ressentit massa, perquè hi ha hagut una complementarietat molt gran de les feines. Fermament, crec que la gestió de les fronteres està en el mercat de treball i en la col·laboració amb els països d'origen. La forma de no tenir immigració irregular és tenir tota l'economia regular. Però en aquest moment de crisi, podem ser especialment dràstics amb l'economia submergida quan és la sortida per algunes persones per poder sobreviure? Aquesta és una feina que hauriem d'haver fet en el moment de la crescuda econòmica i per tant, aquí sí que es va perdre una oportunitat que ara és més difícil de reconduir.

Josep Ginjaume: Fins a quin punt creieu que la integració dels nous catalans, els arribats des de diversos països estrangers en els últims anys, serà més o menys fàcil?

Anna Cabré: Hi ha moltes visions, depèn del que cadascú entén per integració. Crec que la integració va en sentit doble. No és una assimilació. Assenyalo moltes vegades que les danses i les cançons que es consideren pròpies

de Catalunya, com la sardana o les havaneres, són importades en el seu moment, i formen part de la cultura catalana. Cada nova onada aporta coses que després passen a formar part del cos general. Per tant, vist a posteriori, la integració sempre ha sigut més fàcil que si es veu a priori. A priori penses «tots aquests s'han de tornar com nosaltres» i a posteriori nosaltres ja som morts i els que queden són els nostres descendents, els quals, si més o menys estan barrejats, ho veuen amb uns ulls diferents. Per tant, el temps ajuda molt a canviar els continguts del que es considera necessari per a la pròpia integració. Em sembla que Catalunya és un lloc modèlic per la integració comparat amb altres llocs. Si sabéssim com patentar-ho i exportar-ho potser podríem fer-ho. En aquest sentit sóc bastant optimista. Continuem tenint capacitat per integrar els nous vinguts com ho hem fet fins ara. No veig motiu perquè no es puguin integrar com els anteriors, que crec que ho han fet bastant bé. Conflictes sempre n'hi ha hagut, però no penso que actualment hi hagi una gran conflictivitat entre els uns i els altres. Per exemple, els estrangers tenen en aquests moments unes taxes d'atur molt més importants que no pas les dels autòctons.

Oriol Amorós: L'atur dels estrangers és del 30% i en el cas d'alguna nacionalitat supera el 40%.

Anna Cabré: Per tant és més del doble, en el cas dels homes, perquè amb les dones no és tant elevat. En aquest

Cabré: Si a Vic els immigrants fossin llatinoamericans enlloc de marroquins i es poguessin nacionalitzar i obtenir el dret a vot en tres anys estaríem davant de la mateixa problemàtica?

moment, el que fa més mal és l'atur masculí. Que per primer cop hi hagi tants o més homes aturats que dones és una cosa que socialment fa mal. Però una part d'aquests homes són els estrangers i de moment ni protesten ni diuen res. Si fos al revés, si tot l'atur que hi ha ara fos d'homes autòctons el problema seria molt més gran. En aquest moment no veig que hi hagi una gran conflictivitat. Segurament el sistema català de reproducció, que com jo dic, és fer catalans amb tota mena de gent d'importació, seguirà funcionant.

Oriol Amorós: Vull creure que això és així, però hi ha elements que ajudaran i elements que ho faran més difícil, en relació a les onades anteriors. A favor tenim una distribució geogràfica millor. Imaginem-nos si haguessin aparegut Ciutats Badies de la nova immigració! La percepció social seria una altra.

Anna Cabré: És el que ha passat a França.

Oriol Amorós: Nosaltres, ara, tenim una millor distribució geogràfica i tenim unes estructures d'acollida molt millors. És a dir, la gent que va venir als anys 60 aquí no va tenir la potència d'una escola catalana que agrupés el país ni uns serveis públics amb l'extensió que tenen avui. Per contra, avui hi ha una distància cultural més gran entre el que arriba i el que ja hi és. Hi ha una nova diversitat que s'ha de saber gestionar i entendre i per tant, hi ha situacions que

són més difícils. I després hi ha un tema de gran importància com és l'accés a la funció pública, és a dir, a la feina de funcionari, de mestre d'escola per exemple. Un ascensor social que les classes socials treballadores desitgen pels seus fills. En la mobilitat social de les segones i terceres generacions, aquests factors de treball públic i èxit escolar són claus. Hem de posar-hi tots els esforços.

Anna Cabré: En general hi ha una contradicció entre els objectius a llarg termini i la dificultat a curt termini. Per evitar problemes en el futur cal fer coses que avui dia són més difícils. Quan deies, què passaria si hi hagués una Ciutat Badia que fossin tots estrangers? De fet, crec que en alguns llocs de Badalona i en alguns barris d'algunes ciutats quelcom semblant ha passat...

Oriol Amorós: Sí, hi ha més percentatge, però no és una ciutat nova, s'han posat sobre un patró residencial preexistent.

Anna Cabré: I a més són més diversos ètnicament. Són estrangers però no són tots iguals. Però d'altra banda, a vegades he mantingut, fins i tot a contracorrent, que el fet que la immigració dels anys 60 i 70 estigués especialment concentrada, per no dir segregada, tenia molts avantatges. Era molt menys dolorós. Vivien amb gent pròxima culturalment i lingüísticament, en uns llocs determinats... Si s'hagués repartit la massa de la immigració lin-

Amorós: El vot dels migrants serà un antídoto molt important per a la xenofòbia

güísticament homogènia, no com ara, per tot el territori, potser ara no parlaria català gairebé ningú. En aquest sentit, el que estiguessin segregats va fer que uns i altres estiguessin més còmodes i segurament va haver-hi menys elements de fricció. A la llarga, és clar que tendeix a haver-hi dues comunitats relativament distintes, com es veu ara amb els nous migrants: quan van a parar a un lloc on es parla català aprenen català i quan van a llocs on no més es parla castellà, doncs parlen el castellà. Quan els demanes l'ús de l'idioma la cosa és: quin idioma?

Oriol Amorós: El que passa és que la segregació en l'espai, a banda d'una determinada comoditat de viure amb la teva comunitat, també suposa moltes vegades per les persones una limitació de les possibilitats, de gent que estudia, de tenir referents que fan feines diferents...

Anna Cabré: Això nosaltres podem veure-ho a llarg termini, però no és la visió forçosament del qui ve. Tu voldries que les criatures anessin a l'escola des de petits, però quan vénen els pares estan intentant preservar el dret d'aquests fills a entrar al mercat de treball, d'immediat moltes vegades. Sovint vénen com a treballadors. Tu preferiries que estiguessin a l'escola però ells no vénen per anar a l'escola. Preferiries que estiguessin repartits, però ells prefereixen no estar-ho. A la llarga és bo que estiguin repartits però a la curta és menys dolorós i més fàcil estar amb la gent de la teva comunitat. O sigui, que cadas-

cú ocupi el seu lloc, que diria alguna àvia.

Oriol Amorós: Però els països que ho han fet així no n'estan massa satisfets...

Anna Cabré: Estem d'acord. A la llarga i en perspectiva no és la solució. Però a la curta, a uns ja els està bé que els nens estrangers no vagin a l'escola barrejats amb els seus i als altres ja els està bé que puguin anar a treballar quan més aviat millor. I tots estan d'acord. Intentar que no sigui així moltes vegades vol dir anar contra corrent del que vol la majoria de la gent. Això que són diferents, moltes vegades està assumit per la majoria dels uns i dels altres. El més greu és a les segones generacions, que moltes vegades a l'escola han assumit que són iguals i després no són tractats com a tals. Per tant, el problema és que cada vegada que hi hagi eleccions tornarà a sortir el tema.

Oriol Amorós: Que surti ja m'està bé, però que se'n parli bé.

Anna Cabré: És molt demanar, no?

Oriol Amorós: Sí, però una mica de ciència i de rigor.

Anna Cabré: No vull caure en la vulgaritat de ficar-me amb els polítics pels quals tinc una gran admiració. Són gent com els esportistes que se la juguen cada dia i que

**Cabré: Els estrangers fan feines
que fins avui segueixen sense voler
fer els autòctons. Les taxes d'atur
dels immigrants són molt més importants
que no pas les dels d'aquí**

haurien d'estar més ben tractats. Però de totes maneres aquesta mania de la contraprogramació que un diu tal cosa i després tots han de dir el mateix, sí que em fa gràcia. Em sembla que la política espanyola és una mica al revés, no? Que uns diuen blanc i els altres automàticament amb raó o no diuen negre. Aquí tinc la impressió que uns diuen blanc i llavors tots diuen blanc, no sigui que aquest es quedi el blanc... En moments com aquests en què tenim dos anys per davant plens d'eleccions et cau l'ànima als peus de pensar què pot passar. Però, vaja, o estic molt mal informada o les antenes no em funcionen. Però no tinc la sensació que a Catalunya hi hagi un conflicte social amb els immigrants.

Oriol Amorós: No. De fet, a la majoria d'enquestes la immigració com a problema surt en quart o cinquè lloc, com a tema general, però quan es pregunta «I a vostè els problemes que l'afecten més directament quins són?» llavors la immigració cau al nivell 8, 9 o 10. Es percep com a conflicte general de la societat, però no és viscut per la gran majoria de gent com a conflicte, en la mateixa intensitat. Tot i així, aquest malestar ha de ser escoltat i respost. Cal comprendre el fenomen i donar-hi una resposta estructural. Els problemes existeixen, sí. I Catalunya els pot i els està afrontant. |

FULL DE CÀLCUL

El model català de comerç. Una font de cohesió social

Álvaro Otaol* | anceco@anceco.com

VISTA PRÈVIA

Amb l'aprovació el desembre passat del Decret llei d'ordenació dels equipaments comercials, la Generalitat de Catalunya es fixa l'objectiu de preservar un model de comerç basat en l'equilibri territorial i la cohesió social, el qual quedava en entredit amb la promulgació de la Directiva europea de serveis. Un pas endavant cap a la consolidació del comerç de proximitat, que ha actuat i segueix actuant, en paraules d'Álvaro Otaol, com un «instrument vertebrador de la ciutat», que la defineix i la singularitza.

No sóc un aficionat als videojocs. Tinc la sort que la meua generació va arribar tard al naixement d'aquest fenomen i que el meu fill encara és massa petit per haver-se infectat d'aquest virus.

Tot i així, un amic, seriosament afectat per la malaltia, em va fer conèixer fa alguns anys un joc, anomenat Faraó, que consisteix en seguir l'evolució de l'antic Egipte des del període predinàstic (3.500 aC – 3.000 aC) fins a l'Imperi Nou (1570 aC – 1070 aC). Principalment es tracta de desenvolupar una societat a partir de la creació d'una ciutat, organitzant-ne tots els aspectes necessaris per fer-la progressar.

Primer de tot hem de preparar els terrenys perquè els nostres habitants hi puguin establir les seves cabanes, i alhora hem de crear camins perquè es puguin desplaçar i construir una estructura de producció i distribució d'aliments. També necessitem graners, magatzems i mercats per distribuir els aliments, així com una xarxa de subministrament d'aigua.

* Gerent de l'Asociación Nacional de Centrales de Compra y Servicios (ANCECO)

El comerç és un instrument vertebrador de la ciutat, que equilibra i estructura la trama urbana i contribueix a donar-li personalitat, imatge i vitalitat

Amb les necessitats bàsiques cobertes, el nostre asentament podrà evolucionar si som capaços de dotar-lo de matèries primeres que haurem de transformar en material d'utilitat per a la nostra població i que haurà de ser venut als comerços. Aquest fet proporcionarà una font de treball per als nostres habitants i al mateix temps, una font d'ingressos per a la ciutat.

També hem de vetllar per la moral dels nostres ciutadans. Ells esperen menjar –de diferents tipus–, treball i pagar pocs impostos. I si a la nostra ciutat s'hi viu bé arribaran immigrants, és a dir, nous treballadors i contribuents.

Així, a la nostra vila hi existiran diferents barris on la gent hi voldrà viure –els que estaran més ben dotats de serveis i comerços, de monuments i parcs,...– i on no hi voldrà viure –prop de les indústries, allunyats dels serveis o mal comunicats amb els centres de vida, d'oci, comerç i administratius.

Per tal de sostenir tota l'estructura ens faran falta molts diners i, a més, necessitem una ampla xarxa d'infraestructures municipals, educatives, religioses, sanitàries i comercials que haurem d'anar distribuint per la ciutat cobrint totes les zones possibles. D'aquesta manera, si a un barri hi manquen comerços i serveis no li serà possible evolucionar. Si no hi ha bombers s'hi podria declarar un incendi i si no hi trobem metges ni farmàcies, la pesta o altres epidèmies podrien afectar seriosament la població. Sense policia no hi haurà seguretat i mancant l'exèr-

cit ens podrien atacar i destruir. Si els ciutadans no es poden instruir, difícilment progressaran i si no poden obtenir prop de casa els productes necessaris per a l'alimentació o la llar, per exemple, podrien emigrar cap a un altre barri. Tot això suposaria la decadència d'una zona de la ciutat i, evidentment, la seva desertificació.

Aquesta barreja de funcions comercials, religioses i públiques és típica de la ciutat mediterrània i es pot trobar encara, amb relativa facilitat, a moltes poblacions catalanes o del sud de les penínsules Itàlica i Ibèrica, així com a les ciutats del Marroc, d'Algèria o de Tunísia.

Al joc, com al món real, resoldre els problemes d'una ciutat suposa millorar la qualitat de vida dels seus habitants, la qual depèn de factors socials, econòmics i mediambientals. El traçat de les nostres ciutats i la seva estètica, la densitat de població i d'edificació, l'existència d'equipaments bàsics i un fàcil accés als serveis públics i a la resta d'activitats pròpies dels sistemes urbans, tenen una altíssima importància per convertir un espai compartit en un àmbit agradable per viure-hi. Per cobrir les necessitats i aspiracions dels habitants, els barris i les ciutats s'han de dotar de les estructures necessàries per protegir la salut pública, fomentar el contacte, la comunicació i els intercanvis, garantir la seguretat, l'estabilitat i la cohesió social, promoure la diversitat i les identitats culturals i preservar i conservar els espais públics i els edificis amb més significat històric i cultural. Una justa aplicació d'aquestes estructures i el seu correcte equilibri és

La pèrdua d'activitat comercial és un dels indicadors més significatius de la decadència dels centres urbans

el que ens permet, dins el joc del faraó, fer evolucionar la nostra societat mitjançant la millora de l'entorn urbà.

Les ciutats són espais geogràfics on les persones, els ciutadans, es relacionen entre si i desenvolupen una sèrie d'activitats d'ordre econòmic, social i cultural. Els seus carrers i places són llocs oberts i públics on les persones es comuniquen i comparteixen experiències, on la cultura es desenvolupa i evoluciona, on es viu i es gaudeix. La ciutat mediterrània, la nostra, és una ciutat compacta i diversa, multifuncional i heterogènia, socialment cohesionada i sostenible; constitueix un model de referència que cada dia guanya més adeptes arreu del món en oposició al model de ciutat dispersa típic de les urbs anglosaxones.

Diferents teories identifiquen el comerç com l'origen i el motor dels assentaments urbans. El comerç és un instrument vertebrador de la ciutat, que equilibra i estructura la trama urbana i contribueix a donar-li personalitat, imatge i vitalitat, convertint-se en un atractiu més d'aquesta. Prova d'això és el fet que la mateixa Comissió Europea arriba a afirmar que «el comerç contribueix en la qualitat de vida en pobles i ciutats, on les botigues constitueixen el centre de moltes activitats humanes». Per aquest motiu no es poden considerar la ciutat i el comerç com a dues coses diferents sinó com a parts d'una mateixa cosa.

Catalunya es caracteritza per haver consolidat un model propi de comerç en el qual coexisteixen, de forma equilibrada, diferents formats de distribució dins de ciutats compactes. Al nostre país, el comerç ha estat un fac-

tor clau en la configuració d'aquestes ciutats, on un alt nombre de petites i mitjanes empreses comercials —la majoria d'origen local i familiar— han exercit una important funció vertebradora, de proximitat i de servei al ciutadà. Aquest model de comerç, a més, compta amb l'aval del 75% de la població del nostre país, que en recents enquestes manifesta la seva satisfacció amb el model actual i el seu desig de no modificar-lo per un altre més diluït i basat en grans superfícies comercials.

Però en les últimes dècades hem assistit a importants canvis que han afectat de forma decisòria les nostres estructures socials i urbanes. El creixement demogràfic i l'arribada d'immigrants, o la crisi demogràfica a altres zones —sobretot rurals—, l'expansió de barris que rodegen les àrees centrals, l'envelliment dels centres i la saturació de les infraestructures, la universalització de l'ús del cotxe o el fenomen d'Internet, per citar-ne només alguns, juntament amb l'efecte de la competència de les grans superfícies en localitzacions perifèriques i l'aparició de noves formules de distribució com els *outlet* o els polígons en zones de transició prop de les ciutats, han posat en crisi les grans ciutats europees. Aquesta situació sovint ha derivat en un declivi sostingut de l'activitat comercial materialitzat en el tancament d'establiments i la reducció de béns comercialitzats a una oferta de conveniència i *souvenirs* turístics.

La pèrdua d'activitat comercial és un dels indicadors més significatius de la decadència del centre urbà. En

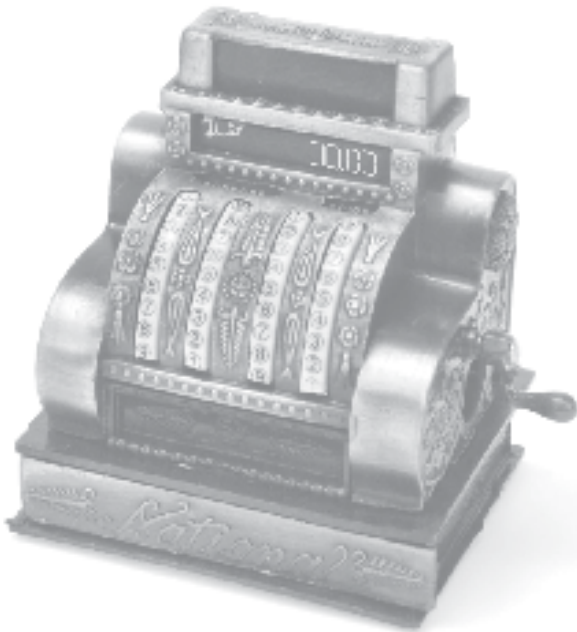
El creixement de l'oferta comercial a la perifèria pot provocar el deteriorament de la prestació de serveis al consumidor i la progressiva desaparició del teixit comercial en trama urbana

aquest sentit, el comerç esdevé un dels elements funcionals més importants per la recuperació de l'espai urbà tot i que per si sol no té la capacitat de fer reviure una ciutat.

Moltes ciutats s'han trencat, han deixat de ser compactes i s'han creat perifèries extensíssimes amb l'ajut afegit de l'especulació immobiliària i la complicitat, en molts casos, d'ajuntaments mancats tant de recursos com d'escrúpols. El comerç ha anat darrere d'aquests ciutadans, però ja no sota la fórmula de comerç tradicional sinó sota el de les grans superfícies, on en un edifici tancat, amb major seguretat, netedat, il·luminació i facilitat d'aparcament —característiques que en bona part s'han anat perdent als nuclis urbans—, es reproduïx el model de ciutat i comerç tradicional amb carrers i places plens de botigues.

El creixement de l'oferta comercial a la perifèria pot provocar, doncs, el deteriorament de la prestació de serveis al consumidor i la progressiva desaparició del teixit comercial en trama urbana, més vulnerable que les grans superfícies de l'extraradi als canvis i a la davallada de rendibilitat dels seus negocis, fins al punt de posar en perill el sistema de qualitat de vida, convivència i sostenibilitat de la ciutat mediterrània representat pel model català de comerç.

Als EUA, per exemple, els centres comercials i les grans superfícies han assumit el paper d'elements vertebradors i generadors de sentiment de comunitat, per la dispersió urbanística del seu model urbà —suburbis resi-

La Directiva europea de serveis suposa una amenaça per al nostre model de ciutat i de comerç ja que propugna la lliure implantació d'establiments comercials a tot el territori de la UE

dencials de baixa densitat— i per la manca de vertaders espais públics i centres comunitaris. El *mall*, pels americans, juga el paper de l'àgora grega, el fòrum romà o la nostra plaça major. Aquestes grans superfícies reproduïxen el model del comerç tradicional, però dotant-lo d'un major nombre de metres quadrats: tenen carrers i places a l'estil d'una ciutat tradicional però amb una major dotació de seguretat, control ambiental, neteja i il·luminació.

Per tant, si els catalans no ens sentim identificats amb aquest model i pel contrari, remetent-nos de nou a les enquestes, ens manifestem altament satisfets amb el nostre, haurem de comprometre'ns plegats per garantir-ne la seva continuïtat.

Sembla indispensable que a fi de perpetuar el nostre model de ciutat i garantir la nostra qualitat de vida, s'afavoreixi i es promogui el manteniment del comerç als centres urbans. Per aquest motiu, és essencial que s'assoleixi un increment sostingut de la despesa comercial dins del nucli urbà com a resultat de la seva vitalitat econòmica i demogràfica.

Per aconseguir aquesta fita és necessària la implicació tant de l'administració com del sector del comerç, a fi d'implementar estratègies bàsiques per satisfer les necessitats de la població resident, promoure la diversitat d'usos de la zona, millorar el transport públic i els accessos tant en vehicle privat com a peu, embellir l'entorn d'una ciutat amb mobiliari urbà, incrementar la seguretat, la netedat i la il·luminació dels carrers... El sector haurà

de fer l'esforç de millorar la qualitat i el servei que ofereixen als seus clients, modernitzar les seves instal·lacions, fomentar activitats paral·leles d'oci, incrementar la participació associativa, dignificar el comerç tradicional.... En definitiva, s'ha de configurar un ambient atractiu, còmode i segur on l'oci complementi el fet d'anar de compres i aconseguir, mitjançant l'esforç de tots —administració pública i sector comerç— que la destinació preferent d'oci sigui la pròpia ciutat, aprofitant l'atractiu dels seus recursos culturals, paisatgístics i l'oferta comercial.

Dins aquest context, l'aprovació, el 12 de setembre de 2006, de la Directiva europea de serveis en el mercat interior,¹ obliga als estats membres de la Unió Europea (UE) a modificar algunes disposicions vigents i adoptar-ne de noves, a fi de garantir la correcta transposició a les lleis de cada Estat membre. La Directiva representa una notable millora a nivell operatiu en tant que impulsa la simplificació administrativa, la cooperació entre administracions i l'acceptació de les tramitacions electròniques amb la posada en funcionament de la «finestreta única empresarial». Però alhora suposa una important amenaça per al nostre model de ciutat i de comerç ja que propugna, com a principi general, la lliure implantació d'establiments comercials a tot el territori de la UE, cosa que ens

1 Directiva 2006/123/CE del Parlament Europeu i el Consell d'Europa, de 12 de desembre de 2006, relativa als serveis en el mercat interior. DOUE L376, de 27 de desembre de 2006.

La nova Llei de comerç condueix les noves implantacions comercials a les trames urbanes consolidades, reforçar-ne la vitalitat i la cohesió, alhora que l'oferta s'aproxima al ciutadà

podria portar, en un cas extrem, cap al model americà.

Atenent a la regulació existent en matèria d'implantació d'establiments comercials a Catalunya, els instruments reguladors –territorials i econòmics– topen frontalment amb l'entrada en vigor de la Directiva europea de serveis. Per aquest motiu, la transposició de la Directiva ha implicat, entre altres coses, la redacció d'una nova Llei d'ordenació dels equipaments comercials.²

La nova Llei, aprovada per la Generalitat el passat 22 de desembre, té com a objectiu impulsar un model d'urbanisme comercial i d'ocupació del territori, amb uns usos comercials que permetin un desenvolupament sostenible del país i preservi el nostre model de ciutat, on l'ús residencial es combina harmònicament amb les activitats comercials i de serveis. Regula, doncs, les condicions per a la implantació de nous operadors sota criteris mediambientals i altres d'interès general –possibles afectacions sobre el patrimoni cultural–, evitant els tests econòmics.

Pel què fa als efectes ambientals, la Llei proposa conduir les noves implantacions a les trames urbanes consolidades, de manera que contribueixin a reforçar-ne la vitalitat i la cohesió, alhora que l'oferta s'aproximi al ciutadà, evitant-li desplaçaments a la perifèria per a satisfer les seves necessitats de compra i possibilitant-li l'ús del trans-

port públic. Això implica notables reduccions d'emissions de gasos nocius i un millor aprofitament dels recursos naturals, a més de facilitar l'accés a l'oferta de productes i serveis als col·lectius més vulnerables, com la gent gran i els de mobilitat reduïda o, senzillament, a aquells que no disposen de vehicle privat. Però localitzant les implantacions comercials dins de la trama urbana, no només es facilita l'accés als equipaments comercials, sinó que també s'afavoreix l'increment de la competència, alhora que es fomenta la vida urbana a les ciutats i als pobles.

D'altra banda, la nova Llei evita l'oposició entre els diferents formats de distribució, com podria ser l'eterna lluita de la gran superfície contra el petit comerç –que dura ja des de fa gairebé dues dècades–, abordant la regulació des de l'òptica de l'oposició entre ciutat tradicional i perifèria. La definició del model comercial suposa un ampli impacte, ja que no tan sols té incidència sobre el sector de la distribució, sinó que determina, en gran mesura, el nostre model urbanístic i social. La distribució dels béns de consum no ha de promoure la proliferació d'establiments comercials fora de la ciutat, ja que d'aquesta manera l'estaríem diluint en la perifèria i fomentàriem un model de ciutat difosa, més anglosaxona que mediterrània, perdent tots aquells valors –ciutats compactes, socialment cohesionades, sostenibles, diverses, multifuncionals i heterogènies– que les defineixen i que les doten de la qualitat de vida que desitgem i que volem preservar.

El sector, malgrat les diferents apreciacions, incloent-

² Decret Llei 1/2009, d'ordenació dels equipaments comercials, del 22 de desembre de 2009. Generalitat de Catalunya. DOGC 5534, del 28 de desembre de 2009.

**Amb la nova Llei es preserva el model
però no es garanteix el futur
del comerciant que no faci un esforç
per innovar i millorar en eficiència,
en qualitat, en servei, en competitivitat...**

hi possibles desacords d'algunes entitats, llegeix positivament que la Generalitat hagi arribat a trobar el consens necessari per aprovar la Llei i complir amb el calendari previst per Brussel·les, evitant així situacions molt ariscades, com les amenaces d'algunes grans empreses i de certs alcaldes envalentits. Així mateix, és de celebrar el fet que no s'hagi utilitzat la Directiva per canviar el nostre model de comerç, de la mateixa manera que es reconeix que la nova Llei respecta aquest model i el fomenta donant-li el marc normatiu pel seu manteniment i la seguretat necessària per al seu desenvolupament de forma equilibrada.

Ara bé, la nova Llei preserva el model però no garanteix el futur del comerciant que no faci els esforços necessaris per innovar i millorar en eficiència, en qualitat, en servei, en competitivitat... Però aquest ja és un altre tema. |

+ INFO

Fonts

- ▢ Decret llei 1/2009, d'ordenació dels equipaments comercials, de 22 de desembre de 2009. Generalitat de Catalunya. DOGC 5534, de 28 de desembre de 2009.
- ▢ Directiva 2006/123/CE del Parlament Europeu i el Consell d'Europa, de 12 de desembre de 2006, relativa als serveis en el mercat interior. DOUE L376, de 27 de desembre de 2006.

EXPLORADOR

Xina, una potència mundial dins l'era moderna

Minkang Zhou* | minkang.zhou@uab.cat

VISTA PRÈVIA

Més del 20% de la població del planeta viu a la Xina, un estat que camina de forma accelerada cap al primer lloc del rànquing mundial en Producte Interior Brut. Segurament, aquestes dades ens poden ajudar a entendre el pes específic d'un dels països amb una de les cultures més antigues de la història de la humanitat. Avui en dia és impensable afrontar qualsevol dels reptes que ens planteja la globalització sense comptar amb la Xina. Per això, aproximar-nos a la seva realitat, identificant les seves mancances i les seves fortaleses, ens ha d'ajudar a dirimir cap a on avançarà el món al llarg del segle XXI.

Introducció

Quan parlem de la Xina des de Catalunya, resulta indispensable canviar la visió d'una nació i veure-la com una civilització d'escala continental. Totes les xifres ens demostren la necessitat d'aquest canvi de perspectiva: la Xina compta amb un territori de 9.600 milions de quilòmetres quadrats on habiten 1.300 milions de persones. Mentre que tot Europa, exceptuant Rússia, té 10.400 milions de quilòmetres quadrats i 700 milions d'habitants.

Si Europa té una notable diversitat lingüística i cultural, el mateix passa amb la Xina, on conviuen 56 ètnies diferents, d'entre les quals, la han representa el 94% de la població xinesa. Però dins de l'ètnia han també existeixen significatives diferències lingüístiques i socials a nivell regional. Per no parlar de la diversitat de creences: confucianisme, budisme, taoisme,...

* Professor d'Estudis d'Àsia Oriental de la UAB i director del màster UE-Xina: cultura i economia, de la UAB

Relacionar-se amb la Xina significa tractar amb una civilització d'escala continental, políticament complexa i culturalment força diferenciada de la societat occidental

Si Europa es divideix en més de 30 estats sobirans, administrativament la Xina està dividida en 31 províncies, cinc zones autònomes i dues zones administrativament especials –Hong Kong, excolònia britànica, i Macau, excolònia portuguesa. Simplificant, podem dir que una província xinesa equival a un estat europeu per la seva dimensió territorial, pel nombre d'habitants i, cada vegada més, per les seves activitats econòmiques, tot i no gaudir ni d'autonomia política ni de diplomàcia pròpia. Per tot això, relacionar-se amb la Xina significa tractar amb una civilització d'escala continental, políticament complexa i culturalment força diferenciada de la societat occidental en general i de la societat catalana, en particular.

Però al marge de la cultura, la principal diferència de la Xina respecte a Europa és el sistema polític pel qual es regeix, ja que com és ben sabut viu sota una dictadura amb el poder i l'administració ultraconcentrats a Pequín. Aquesta consideració és indispensable per trobar un camí de creació i promoció institucional, econòmica, cultural i acadèmica de Catalunya en aquest país asiàtic.

Entrada a l'era moderna: la construcció d'una nova potència mundial

En els últims 60 anys, la història de la Xina es divideix en dues etapes clarament diferenciades. El període comprès entre 1949 i 1979, sota el lideratge de Mao Zedong (1893-

1976), es caracteritza per la lluita de classes i l'aïllament del país en el terreny polític; per l'economia planificada organitzada en comunes populars amb una productivitat baixíssima; i a nivell social, per una pobresa generalitzada. En canvi, els últims 30 anys estan marcats per la instauració d'un sistema antagònic al de l'etapa anterior, exceptuant el manteniment de la dictadura: obertura al món sencer; economia ben desenvolupada cap al model capitalista i de mercat –però monopolitzat i controlat per Pequín–; i enriquiment d'un grup privilegiat –accentuant les diferències de classe per manca d'un mecanisme legal de distribució de la riquesa– generalitzada gràcies al ràpid desenvolupament econòmic i a la inversió estrangera.

Des de 1840 fins al 1949, la Xina es troba en una situació precària a causa dels diferents fracassos en els conflictes bèl·lics i culturals amb el món occidental, i no és fins a la revolució comunista que aconsegueix expulsar tots els estrangers, confiscar tots els seus béns i eliminar totes les influències culturals i ideològiques, excepte el marxisme. L'1 d'octubre de 1949, Mao proclama que «el poble xinès s'ha alçat», construint la nova Xina. D'aquesta manera, la Xina tanca les seves portes el 1950 i només manté contactes amb la URSS per afinitat ideològica. Així, durant 30 anys, intenta desenvolupar-se econòmicament amb la porta tancada, aïllament que la condueix a quedar-se cada vegada més pobre i endarrerida.

La primera etapa d'aquesta nova Xina ha estat la més dura i cruel per a la nació xinesa en tota la seva histò-

El Gran Salt Endavant de Mao és un fracàs total, provocant fam i misèria fins arribar a causar la mort d'uns 40 milions de xinesos

ria. Segurament, aquest període es pot definir com la lluita de classes permanent, sense parar ni un dia fins a la mort de Mao, sobretot a partir de la reforma econòmica de 1958 coneguda com el Gran Salt Endavant,¹ que té per objectiu atrapar a curt termini les potències americana i britànica en el terreny econòmic i industrial aprofitant el gran capital humà de què disposa el país. El resultat és un fracàs total, provocant fam i misèria fins arribar a causar la mort d'uns 40 milions de xinesos.

Però encara més desastrosa és l'anomenada Revolució Cultural (1966-1976), època en què es destrueixen les arrels ideològiques i culturals xineses. El confucianisme, el taoisme i el budisme són prohibits i perseguits, quedant només la creença en el comunisme, que passa a ser com una religió d'estat. Amb la mort de Mao el 1976 la fe amb el comunisme s'enterra al costat del seu mau-soleu situat a la plaça de Tiananmen i s'inicia una fase de meditació per dirimir cap a on ha d'anar la Xina sense el seu líder.

El 1975, Mao escull a Hua Guofeng (1921-2008) com a successor per continuar la línia política que ha marcat al llarg de 30 anys. Però per manca d'experiència a la cúpula política xinesa, Hua no sap utilitzar el poder de què disposa i Deng Xiaoping (1904-1997) —líder polític i mi-

litar de qui Mao diu que és un capitalista que ha traït el socialisme— aconsegueix conquerir el poder mitjançant un cop d'estat silenciós dins del Partit Comunista Xinès (PCX), recorrent a totes les seves influències en el si de l'exèrcit. Així, Hua és apartat del poder tres anys després de la mort de Mao.

A diferència de Mao —que l'única vegada que surt del país és quan viatja a Moscou el 1950 per agrair personalment a Josif Stalin (1880-1953) la seva gran ajuda en la Guerra Civil Xinesa (1946-1949)— Deng coneix personalment el capitalisme, ja que va treballar en una fàbrica de Renault a França quan tenia 18 anys. En veure tanta pobresa a la Xina s'adona que per salvar-la cal avançar cap al capitalisme. És l'origen de la política de la reforma i l'obertura que s'aplica des de 1979 fins a dia d'avui i amb la qual sembla que la Xina hagi trobat el camí per sobreviure i desenvolupar-se. Gairebé 30 anys després de l'inici de l'aïllament voluntari, la Xina torna a obrir les portes donant la benvinguda al capital estranger i al capitalisme occidental. Un canvi radical que li ha permès convertir-se en un país modern, obert i amb força llibertat econòmica, alhora que ha consolidat el sistema de govern totalitari.

La reforma significa canviar tot el que havia establert Mao en el terreny econòmic: eliminació de l'economia planificada i introducció del lliure mercat que exerceix la funció de contrapès entre l'oferta i la demanda per afavorir el desenvolupament de l'economia. I per la seva part, l'obertura significa introduir el capital i el capitalisme oc-

¹ Pla econòmic basat en la col·lectivització de la terra i la incorporació d'indústria lleugera i projectes d'infraestructures amb les comunes populars com a unitats econòmiques autosuficients.

La Revolució Cultural destrueix les arrels ideològiques i culturals xineses. El confucianisme, el taoisme i el budisme són prohibits, quedant només la creença en el comunisme

TAULA 1. RÀNQUING MUNIDAL DE PIB. 2008 (EN \$ AMERICANS)

Global	60.689.812
0. Unió Europea	18.394.115
1. EUA	14.264.600
2. Japó	4.923.761
3. Xina	4.401.614
4. Alemanya	3.667.513
5. França	2.865.737
6. Anglaterra	2.674.085
7. Itàlia	2.313.893
8. Rússia	1.676.586
9. Estat espanyol	1.611.767

Font: Fons Monetari Internacional

cidental a la Xina, deixant al marge la lluita de classes i la disputa d'ideologia entre dreta i esquerra. «No importa si el gat és blanc o negre. El que sàpiga caçar ratolins és un bon gat», és la frase més coneguda de Deng.

La reforma s'inicia a les extenses zones rurals, on es dissolen les comunes populars i s'ofereixen terres de lloguer als camperols per millorar el rendiment productiu i aconseguir així subministrar aliments de primera necessitat a tota la població xinesa. Cinc anys després, ja no falta res en el mercat domèstic, un gran contrast amb l'època de Mao, quan les necessitats bàsiques estaven cobertes mitjançant el racionament: quotes per arròs, oli, roba, sucre, llet, bicicletes...

La nova política econòmica s'estén a les ciutats després del gran èxit aconseguit a les zones rurals. Així, des de 1992, el govern xinès privatitza la major part d'empreses i fàbriques estatals –convertint-les en societats anònimes o limitades– regalant pràcticament les accions als antics directors, els quals s'han convertit en la primera generació de capitalistes de l'era moderna de la Xina. Aquesta generació forma part del grup de poder adquisitiu igual o superior a qualsevol consumidor de classe mitjana-alta dels països desenvolupats occidentals.

El desenvolupament econòmic de la Xina es basa en dos motors: la inversió estrangera i l'exportació. Per atreure la inversió occidental, la Xina ofereix un gran capital humà, el més competitiu i barat del planeta, convertint-se així en la gran fàbrica del món. Tanmateix, la recent

Deng Xiaoping introdueix el capitalisme a través de la política anomenada de reforma i obertura amb la qual sembla que la Xina ha trobat el camí per sobreviure i desenvolupar-se

crisi econòmica ha fet canviar la política econòmica xinesa per tal de fomentar la demanda domèstica i equilibrar la dependència envers les exportacions en l'estructura econòmica. Gràcies a aquestes mesures, el mercat xinès es troba ara en plena fase de creixement, atraient a milers d'empreses occidentals a entrar a la lluita per quotes de mercat a la Xina amb els seus productes de disseny i de qualitat. De cara al segle XXI, la Xina és, sens dubte, un dels mercats de consum i d'inversió més importants i més atractius del món a causa del creixement econòmic sostenible del 9% anual i pel poder adquisitiu de la seva població, el qual cada vegada s'apropa més al del Japó.²

La Xina ha aconseguit desenvolupar-se econòmicament de manera molt accelerada, arribant a ser la tercera potència econòmica mundial el 2008 –segons totes les previsions oficials i el propi Banc Mundial el 2015 superarà al Japó i el 2025 els EUA, convertint-se així en la primera potència econòmica mundial –veure taula 1. A més, la Xina ja s'ha convertit en el principal comprador del bons d'Estat dels EUA. Així, avui en dia, l'impacte econòmic que dona la Xina a la resta del món és inevitable, amb una influència que creix dia a dia a nivell polític i econòmic a escala internacional.

Però sense democràcia no existeix un mecanisme real de control del poder, generant corrupció i un creixent desequilibri social, els quals són la major preocupació política i social per al futur de la Xina. El PCX i el govern xinès estan treballant intensament per pal·liar la corrupció, creant mecanismes de control i de sanció i, en relació al desequilibri social, s'han pres mesures a gran escala en matèria de salut pública i en educació. Tot i això, fins ara no es veu un resultat positiu, però potser fa falta més temps.

Un règim de dictadura sense comunisme

Els mitjans de comunicació occidentals donen la imatge que la Xina és un país comunista, i segurament per això tot el món creu que ho és. Tanmateix, el propi PCX ha negat rotundament que la Xina sigui un país comunista. En realitat, és un país amb el poder absolut i altament concentrat a la mà del màxim líder polític de l'Estat –antigament a l'emperador–, estil polític imperial que s'ha mantingut al llarg dels 2.400 anys d'història de la Xina. Com hem vist, en l'època de Mao es recorre al poder absolut per eliminar tots els enemics polítics mitjançant la lluita de classes i la Revolució Cultural. I Deng aconsegueix conquerir el poder mitjançant les seves relacions personals amb els militars i assentar la dictadura al llarg de les dècades de 1980 i 1990. El comunisme no és més que

² Avui, el 10% de la població xinesa –uns 130 milions de persones– té el poder adquisitiu igual o similar al japonès. Aquest percentatge augmenta cada any i aquest és el punt clau per explicar perquè el mercat xinès és tan atractiu juntament amb el de l'Índia, i també per entendre perquè en els propers anys es convertirà en la primera potència econòmica mundial.

Per atreure la inversió occidental, la Xina ofereix un gran capital humà, el més competitiu i barat del planeta, convertint-se en la gran fàbrica del món

una excusa exòtica i moderna per diferenciar-se de la tradició imperial, però realment, la Xina segueix amb el model tradicional a l'hora de fer la política.

Així, és el buró polític permanent del PCX, compost per nou membres,³ qui governa a la Xina, encara que aparentment existeix l'Assemblea Popular Nacional, l'equivalent als parlaments occidentals. El poder es distribueix en forma de piràmide i des de la cúspide es designen els càrrecs dels estadis inferiors sense la necessitat de consultar al poble ni a l'opinió pública, en no existir un sistema real d'elecció popular. D'aquesta manera, polítics, funcionaris i administratius només miren els seus superiors, ignorant la massa popular. Alhora, a tots els nivells governamentals i administratius existeix la presència del PCX, de tal manera que el secretari del partit de cada institució n'és el màxim responsable, fins i tot a les empreses estatals i a les entitats socials. Un clar exemple el trobem a les universitats, on el rector no és la màxima autoritat, sinó que és el secretari del PCX de cada centre qui té l'última paraula.

Amb la nova política d'obertura i reforma, així com amb el consegüent creixement econòmic, la utopia del comunisme que havia introduït Mao com a nova religió xinesa desapareix en un obrir i tancar d'ulls creant un buit de

3 Des d'octubre de 2007, els nou membres són Hu Jintao (1942), secretari de PCX, president de l'Estat, Wen Jiabao (1942), primer ministre, Wu Bangguo (1941), president de l'Assemblea Popular Nacional, Jia Qinglin (1940), Xi Jinping (1953), Li Changchun (1944), He Guoqiang (1943), Li Keqiang (1955), Zhou Yongkang (1942).

La crisi econòmica ha fet canviar la política econòmica xinesa per tal de fomentar la demanda domèstica i equilibrar la dependència envers les exportacions en l'estructura econòmica

referents que està sent ocupat per múltiples cultures i creences procedents d'arreu del món, provocant un caos ideològic total. El govern xinès s'adona d'aquest fet –interpretat com una amenaça per a l'estabilitat i la consolidació del règim totalitari– arrel dels Jocs Olímpics de Pequín 2008, per la qual cosa inicia una gran campanya de recuperació del confucianisme i del taoisme a fi de reforçar una vegada més el patriotisme i el nacionalisme xinès entre els joves, en ser el futur del règim.

Avui, 1.000 milions de xinesos treballen per guanyar diners i així millorar les seves condicions de vida. I precisament aquesta és la intenció del govern xinès: deixar que el poble s'enriqueixi per tal que no es preocupi de la política i molt menys de la democràcia i els drets humans. Realment, és la comunitat internacional qui es preocupa i para més atenció que els propis xinesos a la situació política, l'estabilitat social i els drets humans a la Xina. De fet, el que més preocupa a les generacions més joves és el medi ambient, ja que si la primera generació capitalista xinesa va desenvolupar l'economia sacrificant-lo, ara els toca a ells resoldre l'amenaça del canvi climàtic.

Però és necessari recordar que des de l'obertura, el 1979, no han deixat de néixer i desenvolupar-se moviments a favor de la democràcia i la llibertat d'expressió dins i fora de la Xina, però el PCX i el govern xinès mai han tolerat uns moviments considerats una amenaça per a l'ordre establert. La matança de Tiananmen –on milers i milers d'estudiants i joves protestaven a favor de la democràcia a la

Xina, a la primavera de 1989– ha servit de lliçó a la majoria de xinesos que no s'atreveixen a preocupar-se per la situació política actual del país. Malgrat això, no podem oblidar que existeixen dissidents polítics, com Liu Xiaobo (1955), condemnat el desembre de 2009 a onze anys de presó per reivindicar una Xina democràtica. I aquesta dura repressió no només cau sobre els opositors xinesos al règim, com en el cas de Tiananmen o de Liu Xiaobo, sinó que també en són víctimes els nacionalistes del Tibet, (març de 2008) o els uigurs de Xinjiang (juliol de 2009).

Els projectes polítics independentistes del Tibet, el Xinjiang i la Mongòlia Interior poden posar en qüestió el règim totalitari del PCX, com també l'existència de Taiwan, estat internacionalment reconegut sorgit arrel de la Guerra Civil i sobre el qual la Xina en reclama la sobirania. Per la seva part, el Tibet compta amb un govern exiliat presidit pel dalai-lama que defensa l'autonomia absoluta del país, i el Xinjiang, on viu majoritàriament l'ètnia uigur de religió musulmana, compta amb un fort moviment independentista ajudat per Turquia i el món àrab. Finalment, a la zona de la Mongòlia Interior està creixent un moviment que reivindica la glòria de l'època de Genghis Khan (circa 1162-1227) i Kublai Kahn (1215-1294), mítics líders mongols. Tanmateix, aquests territoris formen part dels interessos essencials que pretén defensar el PCX costi el que costi, fins i tot emprant la força militar. Per tant, aquests conflictes nacionals es preveuen durs i llargs, i segurament no se solucionaran si la Xina no pren el camí

El comunisme no és més que una excusa exòtica i moderna per diferenciar-se de la tradició imperial. De fet, el propi PCX ha negat que la Xina sigui un país comunista

de la democràcia.

Externament, el govern xinès ha de suportar cada vegada més la pressió de la comunitat internacional en matèria de drets humans, medi ambient i fins i tot sobre la revalorització de la moneda xinesa. Qualsevol fracàs davant d'un d'aquests reptes pot ser l'inici de la decadència de la Xina.

Catalunya a la Xina

Segons un estudi fet el maig de 2008 per Gregorio Laso i Pierre Justo⁴, l'Estat espanyol encara no té una imatge consolidada a la Xina i si es coneix alguna cosa és el Barça i les curses de braus. Per tant, Catalunya encara té un gran marge per crear i promoure una imatge pròpia a la Xina, sobretot a la zona sud, on pràcticament no se sap ni es coneix on és Espanya.

El govern central de Pequín sempre es relaciona directament amb Madrid quan ha de tractar amb l'Estat Espanyol, però això no passa amb les províncies, on es pot començar a implantar la imatge de Catalunya al conjunt de la Xina. En aquest cas, Hong Kong⁵ és la ciutat ideal per

establir la seu governamental de Catalunya a la Xina ja que té una llengua i una cultura pròpies, a part de ser el motor polític –la regió xinesa amb més autonomia– i econòmic de tota la zona sud del país. De fet, segurament és la ciutat on amb una major probabilitat es pot iniciar el camí cap a la democràcia a la propera dècada. Amb el govern provincial de Guandong⁶ –territori del sud de la Xina limitrof amb Hong Kong–, la Generalitat ja té un conveni de cooperació institucional, amb el qual es pot fomentar els contactes i les relacions institucionals, econòmiques, empresarials i culturals i després ampliar els contactes i les relacions amb altres províncies més desenvolupades econòmicament, com és el cas de les províncies costaneres.

En el camp econòmic i empresarial, les tres oficines d'ACC1Ó a la Xina –Pequín, Xangai i Hong Kong– són la base de la promoció de les empreses catalanes en aquest país. Però la Generalitat no es limita a donar servei i suport als empresaris catalans que tenen previst implantar-se a la Xina, sinó que també busquen inversors xinesos interessats en Catalunya i facilitar la interrelació entre els dos territoris a través d'un vol directe entre Barcelona i Hong Kong com a projecte a llarg termini. Ara és el moment de portar inversors xinesos a Catalunya, ja

4 LASO, G. i JUSTO, P., «La imagen de España en China». *Boletín Económico de ICE*. Número 2972. Madrid, setembre de 2009.

5 Hong Kong té un territori de 1.071 quilòmetres quadrats amb 6.900.000 habitants, ocupant el primer lloc en el rànquing mundial de competència el 2009 amb un PIB per capita de 30.755 dòlars americans.

6 Guandong compta amb un territori de 180.000 quilòmetres quadrats on habiten 80 milions de persones amb un PIB per capita de 5.000 dòlars americans. És la zona amb més poder adquisitiu de la Xina.

Arrel dels JJOO, Pequín inicia una campanya per recuperar el confucianisme i el taoisme a fi de reforçar un sentiment patriòtic qüestionat pel fracàs del comunisme com a religió d'Estat

que actualment Pequín empeny els seus empresaris a expandir-se a l'exterior. De fet, ja han començat les inversions en altres països europeus i fins i tot a l'Àfrica i a Amèrica Llatina.

En l'àmbit acadèmic i en la recerca científica, promoure les universitats catalanes a la Xina seria una estratègia important per difondre la imatge de Catalunya en aquest país. Per aquest motiu, és necessari generar una plataforma on les universitats catalanes i les xineses tinguin un espai de diàleg, comunicació i intercanvi acadèmic, científic i tecnològic.

D'altra banda, com que la Unió Europea (UE) ja ha obert la porta als turistes xinesos, el treball pendent és atreure aquests nous viatgers cap a Catalunya. De nou, treballar amb les províncies xineses és l'estratègia primordial. Guangdong i els municipis de Xangai i Pequín són els principals emissors de turistes. En aquest sentit, ja existeix un conveni entre Guangdong i Catalunya, però resulta necessari ampliar-lo a altres províncies i municipis.

Però tots aquests treballs de creació i promoció de la imatge de Catalunya a la Xina no tindran èxit si no es resol un tema clau: la tramitació del visat. Com tots sabem, els ciutadans xinesos no poden venir a la UE sense el visat, i la seva tramitació en el cas espanyol és competència de Madrid. Per tant, quan promovem Catalunya a la Xina, el que fem és promoure Espanya, perquè els xinesos han d'anar a l'ambaixada o consolat espanyol per tra-

mitar el visat, encara que tinguin la invitació procedent de Catalunya. Per tal d'evitar aquesta ombra és recomanable que la delegació de Catalunya a la Xina tramiti i gestioni les sol·licituds de visat i les lliuri internament a l'ambaixada o consolat de l'Estat espanyol perquè l'expedeixin. L'excepció és Hong Kong, on els seus ciutadans no necessiten el visat per entrar a la UE com a turistes.

Pel que fa a la relació institucional amb el govern central xinès, cal tenir en compte que és una qüestió molt delicada i que el més assenyat és mantenir els contactes actuals. Ser institucionalment a la Xina és cada vegada més necessari, i hem d'entendre que la presència catalana a la Xina és un treball dur i llarg, farcit de reptes procedents de Pequín i de Madrid. Però és necessari agafar el tren exprés oriental per raons de desenvolupament polític, econòmic, empresarial, cultural i social de Catalunya.

Alhora, hem de reconèixer que la comunitat de xinesos a Catalunya està creixent fortament en les últimes dues dècades, arribant a la xifra de més de 40.000 xinesos que s'estableixen legalment a Catalunya treballant a diferents sectors: hostaleria, comerç de venda al major i al detall, tallers de confecció, gestories, perruqueries... Últimament, una altra mostra del creixement de la comunitat xinesa a Catalunya és el nombre d'estudiants d'aquest país a les universitats catalanes, els quals cursen majoritàriament màsters d'economia i d'administració empresarial. Amb el títol obtingut a les universitats catalanes tornen a la Xina on gràcies als seus estudis tindran un futur

La intenció del govern xinès és deixar el poble enriquir-se per tal que no es preocupi per la política i ni molt menys per la democràcia i els drets humans

més garantit. I tot això es produeix gràcies a l'obertura de la Xina i la polarització social que viu: els que perden la feina a la Xina per la introducció del lliure mercat vénen a la zona euro a buscar feina i els que s'enriqueixen a la Xina envien els seus fills a Europa a estudiar. Per tant, la comunitat xinesa a Catalunya és i serà un reflex de l'evolució social xinesa actual.

En definitiva, la Xina és un repte per a Catalunya, la qual, al llarg de tota la seva història ha mirat cap al Mediterrani i l'Extrem Orient. De fet, el primer ambaixador espanyol a la Xina és l'escriptor català Sinibald de Mas (1809-1868), el qual dona a conèixer la Xina imperial a través del llibre *La Chine et les puissances chrétiennes*⁷ editat a París el 1861. De ben segur, aquesta tradició perdurarà al segle XXI. |

7 DE MAS, S., *La Xina*. Barcino. Barcelona, 1927.

+ INFO

Fonts

- ▣ LASO, G. i JUSTO, P., «La imagen de España en China». *Boletín Económico de ICE*. Número 2972. Madrid, setembre de 2009.

Llibres

- DE MAS, S., *La Xina*. Barcino. Barcelona, 1927.

Enllaços

- ▣ Asamblea Popular Nacional
www.npc.gov.cn
- ▣ Govern de la República Popular de la Xina
www.english.gov.cn
- ▣ Informació oficial del PCX
cpc.people.com.cn

ARXIU

Catalanisme i espanyolisme: un xoc de cultures polítiques

Xavier Diez* | xdiez@xtec.cat

VISTA PRÈVIA

No és fàcil copsar la utilitat de la història. És un lloc comú veure-la com una simple ordenació de fets passats que a la majoria de nosaltres ens ha comportat més d'un mal de cap a l'hora de superar un examen on se'ns preguntava les dates de la Revolució Francesa, el pseudònim de Jaume I o quin temps feia l'Onze de Setembre de 1714. Però la història és molt més que dates, noms i anècdotes. És un instrument clau per entendre'ns a nosaltres mateixos, per saber qui som i per on ens movem. I per això, el present article d'en Xavier Diez és una excel·lent mostra de la utilitat de la història.

Consideració prèvia: nacionalisme, teologia i teogonia

És habitual iniciar la història de la Filosofia amb Hesíode (circa VIII aC – VII aC). Aquest personatge que és conegut com a autor de la *Teogonia*, «el coneixement dels déus» en traducció literal. Per als historiadors del pensament, aquesta obra és fonamental perquè la descripció del món mític permet distanciar-se, per primer cop, del pensament màgic i religiós, i penetrar en el món de l'anàlisi racional de la realitat. Aquesta fissura profunda entre *mithos* i *logos* és la que adoba el terreny per al sorgiment dels primers filòsofs presocràtics i basteix els fonaments del pensament modern.

Des de la contemporaneïtat, el nacionalisme és contemplat com una religió laica. Hi contribueix a aquesta idea les concepcions individualistes de Max Stirner (1806-1856), que considera l'estat com a estadi superior de l'imperi en el sentit que sofistica els mecanismes

* Doctor en Història Contemporània

El nacionalisme és el conjunt de creences que permeten consolidar el discurs legitimador del poder. Des d'aquest punt de vista, nacionalisme es pot contemplar com una religió laica

de dominació política.¹ A partir d'aquesta premissa, no és difícil inferir el nacionalisme com a conjunt de creences que permeten consolidar el discurs legitimador del poder. És a dir, religió i nacionalisme tenen en comú la capacitat d'aplegar individus en una dialèctica entre integració i exclusió, que sovint apelen a la fe, més que no pas a la raó.

Tanmateix, els nacionalismes, com les religions, no són iguals ni equivalents. Els grecs s'emanciparen del pensament màgic des del politeisme. La *Teogonia* d'Hesíode, amb la descripció de les misèries dels déus, permet desacralitzar: irrompre a l'Olimp i destapar els defectes de la naturalesa divina possibilita trencar amb tota transcendència i interpretar els misteris des d'una òptica humana. Stirner conclou que l'impuls humà permet alliberar l'individu un cop elimina tota transcendència, tot l'absolut fonamentat en ideals.² Així, el politeisme, bastit a partir d'una agregació de divinitats humanitzades, confereix una relativitat de pensament que possibilita tractar desapassionadament fets i conceptes més propis dels sentiments que de la raó. I en canvi, la creença en un Déu únic amb ànsies totalitàries representa un obstacle per a la racionalitat.

A l'hora d'enfrontar-se a la polèmica qüestió de la na-

ció i l'estat en l'antagonisme nacional Països Catalans-Espanya és necessària aquesta consideració prèvia per comprendre, no només una relació històricament complificada, sinó per explicar la mútua incomprensió nacional. Si cedim a la temptació simplificadora, podem considerar el nacionalisme espanyol com una religió monoteista. Espanya s'autoconsidera una nació única, sota hegemonia castellana, que correspon a un estat, culminació d'un procés teleològic d'unificació. Davant d'això, l'emergència d'un nacionalisme català, sota paràmetres nacionals divergents que pretén crear un estat des de la secessió política és percebut com una anomalia, un procés que contradiu les «lleis naturals» que comporten l'evolució vers una nació «moderna».

La reacció davant d'aquesta dissidència pot variar en intensitat, no en l'argument. A manca d'un enemic exterior que pugui ser clau d'explicació simplista, es busca un enemic interior, el nacionalisme, i els nacionalistes que pretenen trencar «la unitat de la pàtria». La paradoxa, és clar, és que els nacionalistes són els altres, car la confusió entre la nació espanyola i el seu estat no permet identificar les polítiques nacionalitzadores que sabotegen els fets nacionals no espanyols. El nacionalisme estatal és absolut i, com a déu únic, no permet la convivència amb altres identitats «herètiques». Només tolerar-les en funció de la conjuntura històrica a condició d'una supeditació jeràrquica.

En canvi, el nacionalisme català és politeista. Als territoris de parla catalana hi conviuen, en diferent correlació,

1 DIEZ, X., *El anarquismo individualista en España (1923-1938)*. Virus. Barcelona, 2007. Pàgines 33-44.

2 DIEZ, X., *El anarquismo individualista en España (1923-1938)*. Virus. Barcelona, 2007. Pàgines 36-38.

Si cedim a la temptació simplificadora, podem considerar el nacionalisme espanyol com una religió monoteïsta en considerar-se una nació única que correspon a un Estat

elements identitaris diversos i barrejats. Tret de rossellonesos i algueresos, tot catalanoparlant parla un castellà estàndard, coneix el cànon literari i la història espanyola, i en l'àmbit acadèmic, sovint forma part de les elits culturals hispanòfones. Alhora vivim imbuïts de les tradicions culturals pròpies, diferenciades de la cultura capitalitzada per Madrid. Tot plegat forma part d'una convivència de referents i llengües que conflueixen en una identitat múltiple, que genera una cultura cosmopolita amb bones connexions internacionals.

Consideracions històriques

A Occident, on el concepte d'Estat nació resta tatuat en la consciència col·lectiva, sobta trobar-se en un estat on part de la població no comparteix els referents oficials. Precisament, aquest és el cas dels Països Catalans, una de les nacions europees més antigues, que viu endinsada en un conflicte històric amb els Estats espanyol i francès, el qual resta lluny de resoldre's. La conflictiva relació entre l'estat que vol crear la seva nació i la nació que vol bastir el seu estat ha propiciat un gran nivell de reflexió pública, mediàtica i acadèmica. En un continent on els treballs de Benedict Anderson (1936), Clifford Greetz (1926-2006), Ernest Gellner (1925-1995) o Eric Hobsbawm (1917) susciten grans debats, en els ambients universitaris catalans la qüestió nacional és també genera-

dora de grans aportacions teòriques. És el cas de Josep Ramon Llobera (1935)³ o Joan Ramon Resina (1956)⁴, i tants d'altres que descriuen i sotmeten a una anàlisi profunda una de les qüestions que major interès i apassionament susciten entre els cercles intel·lectuals europeus. En canvi, els ambients acadèmics hispànics no semblen destacar en aquestes qüestions, tret de l'exposició de retrets crítics contra els anomenats «nacionalismes perifèrics», car la creença en la «nació única» fa considerar anormalia allò allunyat del suposat ordre natural.⁵

Ara bé, on i quan s'inicia aquest conflicte entre identitats? La pregunta és mal formulada, perquè parlem de dues realitats prèvies. Els estats no són permanents ni estables en la seva conformació, i són més el fruit de conjuntures històriques que de la voluntat real de les poblacions que l'habiten. L'Estat espanyol no n'és cap excepció. Fruit de l'expansió feudal —batejada per la historiografia espanyola com la *Reconquista*—, a través d'enllaços matrimonials i operacions militars, s'uneixen els territoris sota una monarquia patrimonialista, és a dir, de do-

3 **LLOBERA, J. R.**, *El dios de la modernidad. El desarrollo del nacionalismo en Europa occidental*. Anagrama. Barcelona, 1996.

4 **RESINA, J. R.**, *El postnacionalismo en el mapa global*. Angle Editorial. Centre d'Estudis de Temes Contemporanis. Barcelona, 2005.

5 Tot i haver una literatura extensa sobre aquesta qüestió, algunes obres que recentment tracten el tema des d'aquesta òptica, —i amb un cert èxit acadèmic i mediàtic— són **ÁLVAREZ JUNCO, J.**, **BERAMENDI J. G.** i **REQUEJO, F.** (dir.), *El nombre de la cosa: debate sobre el término nación y otros conceptos*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Madrid, 2005.

El nacionalisme estatal és absolut i, com a déu únic, no permet la convivència amb altres identitats «herètiques». Així, el catalanisme és considerat una anomalia

minis senyorials controlats per xarxes d'interessos presidits per un monarca. El context de les guerres per assolir l'hegemonia europea porta a una competència entre monarquies que genera la necessitat d'homogeneïtzar l'extracció de recursos als territoris controlats. Catalunya és una d'aquestes falles tectòniques on els Àustries primer i els Borbons després, pressionen per tal d'assimilar el territori, tot deconstruint les seves institucions.

Els conflictes, expressats a la revolta de les Germanies (1520-1523 i 1693) al País Valencià i Mallorca, la Guerra dels Segadors (1640-1653) al Principat, i la de Successió (1701-1715) al conjunt dels Països Catalans porten a un xoc entre dues concepcions del poder, la monarquia absoluta centralista contra el federalisme protodemocràtic i institucional a l'estil holandès,⁶ en el qual, la fràgil situació geoestratègica catalana –entre dues grans monarquies– l'acaba convertint en la Polònia absorbida i escapçada del Mediterrani. Paradoxalment, és l'agressivitat amb què la monarquia hispànica tracta a la població autòctona –amb la deliberada voluntat de la monarquia borbònica de sotmetre el país mitjançant la violència i polítiques genocides⁷–, la que catalitza una resistència sota la

forma d'un primerenc protonacionalisme, expressat a una elaborada publicística on es comença la distinció entre «nosaltres els catalans» i «l'enemic castellà» que es tradueix en l'aparició d'una consciència nacional moderna.

L'assimilació forçada no afavoreix una fàcil creació de la nació espanyola, on la matriu castellana, tant des d'un punt de vista lingüístico-cultural com, sobretot, des d'un punt de vista polític –tradició absolutista, nobiliària i jeràrquica, enfront el substrat institucional corporatiu i horitzontal– porta al conflicte i la desconfiança mútues. Al llarg del XVIII, l'exclusió del comerç colonial i una política fiscal discriminatòria, aprofundeix una rasa identitària corresposta amb una veritable ocupació militar per assegurar el control del territori.

El segle XIX és l'època de la formació i desenvolupament de l'estat en la seva forma contemporània, quan les antigues monarquies esdevenen estats moderns i eficaços. En el cas espanyol, el problema és que, quan les guerres napoleòniques (1803-1815) evidencien la fragilitat de l'estat feudal borbònic, entra en la modernitat amb la fallida del seu imperi colonial. Això induïx a un replegament interior, hostil amb les idees liberals procedents del vell continent –a les quals s'atribueixen les causes de la decadència–, amb voluntat de reforçar el control dels seus territoris a partir de la repressió interior, mostrant una major preocupació per defensar la unitat que no pas per bastir-la.

L'Espanya del XIX és un imperi fallit i a la defensiva. Com en el cas d'una Rússia fatigada i el malalt turc, Espa-

6 SIMÓN, A., *Construccions polítiques i identitats nacionals. Catalunya i els orígens de l'estat modern espanyol*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2005; TORRES, J. M., *Felip V contra Catalunya*. Rafael Dalmau Editor. Barcelona, 2005.

7 TORRES, J. M., *Felip V contra Catalunya*. Rafael Dalmau Editor. Barcelona, 2005..

L'agregació de divinitats del politeisme confereix una relativitat de pensament que permet tractar desapassionadament fets i conceptes més propis dels sentiments que de la raó

nya comparteix amb aquestes potències convalescents el fet d'ésser a la perifèria europea, de mantenir estructures econòmico-socials obsoletes i contenir al seu territori una diversitat d'elements nacionals amb tensions centrífugues. En tot cas, un dels trets diferencials respecte a turcs i russos, que confereix aparença d'homogeneïtat, és que Espanya ja ha realitzat la seva particular neteja ètnica, en expulsar massivament població jueva i musulmana. Això li atorga una imposada unitat religiosa, alhora que l'exclou de xarxes culturals, financeres i comercials i li suposa una greu descapitalització humana. Tot plegat —amb una lògica d'aïllament intel·lectual, europeïtat relativa i marginació geopolítica— conflueix en una consciència defensiva materialitzada en l'obsessió per reforçar el domini sobre la pròpia població i evitar els corrents nacionalistes que sacsegen el continent.

Així, a mitjans del XIX, l'Espanya que reula com a potència concentra la seva energia a reforçar el control sobre el territori peninsular. Tanmateix, no disposa dels recursos econòmics —la pèrdua de l'imperi americà elimina la principal font d'ingressos— ni psicològics —absència de *soft power*— per utilitzar la seducció per atreure la pluralitat de territoris assimilats vers un projecte nacional. Com hem comentat, es recorre a una política de repressió, simbolitzada per la creació, el 1844, de la Guardia Civil, que amb característiques d'exèrcit colonial és l'encarregada de mantenir l'ordre interior, mentre el veritable poder estatal s'exerceix des dels governs militars provincials i els problemes soci-

als s'aborden com una simple qüestió d'ordre públic.

Tot i que els diversos governs que se succeeixen a la capital espanyola s'emmirallen en l'eficàcia nacional de França, a la pràctica són incapaços de crear l'Estat nació. Així ho manifesta a mitjans de la dècada de 1990 la tesi de Borja de Riquer (1945) sobre la feble nacionalització espanyola, la qual causà una considerable polèmica. L'historiador, dedicat a comparar els processos nacionalitzadors dels Estats espanyol i francès, considera que l'èxit francès es fonamenta en tres elements: administració ben organitzada; educació pública, universal, gratuïta i de qualitat que permet imposar la llengua i l'esperit nacional francès per damunt de la diversitat; i servei militar universal, sense excepcions, capaç de suscitar un sentiment més o menys patriòtic. Alhora, De Riquer assenyalava el fracàs de la nació espanyola tot contrastant aquests àmbits. Amb recursos fiscals esquifits —i per tant, una administració deficient—, uns índexs d'analfabetisme superiors al 60% al tombant del XIX, i un exèrcit de lleua en condicions penoses i socialment discriminador, l'Estat espanyol no es troba en condicions de transformar l'estat en nació.⁸

El desigual desenvolupament econòmic porta a noves contradiccions. El País Basc i Catalunya experimenten una revolució industrial, mentre el control de l'Estat és

8 **DE RIQUEUR, B.**, «La débil nacionalización española del siglo XIX». *Historia Social*. Número 20. Pàgines 97-114. Alzira, 1994.

Als territoris de parla catalana hi conviuen referents i llengües diverses que conflueixen en una identitat múltiple, que fa que parlem d'un nacionalisme politeista

mantingut fèrriament per unes elits financeres i burocràtiques lligades a l'aristocràcia terratinent d'origen castellà i andalus. Així com en el cas basc existeix un procés d'assimilació per la via financera, la burgesia emergent catalana, amb una indústria lleugera i un estret mercat espanyol i colonial es troba en una posició de vulnerabilitat respecte a la classe política hispànica, que veu en la indústria tèxtil una font d'ingressos impositiva, i un grup fàctic perillós que pot amenaçar la seva hegemonia. Paral·lelament, i fruit de les dramàtiques condicions de vida i treball generades per la revolució industrial, al Principat i al País Valencià emergeix un proletariat organitzat i combatiu majoritàriament anarquista. A tot això, cal afegir que el vell imperi decadent, aïllat i a la defensiva, més enllà de diferències en la sociologia i la cultura, s'oposa a una Catalunya urbana i estretament connectada a Europa. La presència de l'actiu port de Barcelona, les connexions polítiques i culturals amb França, i els fluids intercanvis econòmics amb Itàlia, propicien un progressiu distanciament en la psicologia col·lectiva que prepararà un xoc entre dues nacions que evolucionen en direccions diferents.

Novecento

La pèrdua dels darrers residus de l'imperi colonial el 1898 té conseqüències importants en la relació entre els Països

Catalans i Espanya. D'una banda, marca l'articulació del catalanisme polític i el reforçament del republicanisme valencià. Tot i que el catalanisme vinculat a àmbits republicans, populars i llibertaris ja és preexistent en les dècades anteriors, no és fins el context del tombant de segle que la burgesia catalana tracta de bastir el seu projecte polític creant la Lliga Regionalista (1901) –que catalitzarà en la Solidaritat Catalana (1906)– on si bé busca un reconeixement nacional de Catalunya, alhora es postula per dirigir l'Estat.

La segona conseqüència de la humiliant derrota a Cuba i Filipines és la reacció defensiva i ressentida de bona part de la societat espanyola en general, i de l'Exèrcit en particular, que viu la reculada imperial com una descomposició propiciada per la classe política. En aquest context, l'emergència d'un catalanisme organitzat al Principat es percep com una amenaça. Primer, perquè són conscients del suport popular del catalanisme, bona part del qual –i molt especialment entre el republicanisme i l'anarquisme– ha donat suport als independentistes cubans, i per tant pot implicar l'enèsima reculada en les fronteres d'un antic imperi incapaç d'assumir la seva condició de potència de segona divisió. I segon, perquè no estan disposades a acceptar la burgesia catalana com a grup dirigent de l'Estat. És així com cal entendre la furiosa reacció de l'Exèrcit a l'afer del *iCu-Cut!* i la promulgació, per pressions militars i socials, de la Llei de jurisdiccions, en vigor entre el 1906 i el 1931, amb la intenció de reprimir qualsevol intent secessionista.

Per tant, podem considerar la primera dècada del se-

Les Germanies i la Guerra dels Segadors i la de Successió ja mostren el xoc entre dues concepcions del poder, la monarquia absoluta contra el federalisme protodemocràtic

gle com l'inici de l'articulació de l'anticatalanisme com a recurs polític. La progressiva modernització i urbanització espanyola, amb un paper creixent de l'opinió pública, no és aliena a aquesta circumstància. De fet, l'articulació de la Solidaritat Catalana i l'activa organització popular en forma de mobilitzacions socials –la primera vaga general de l'Estat s'organitza a Barcelona el 1902– o l'activa presència d'anarquistes i republicans, inhabilita els mecanismes de frau electoral sistemàtic en què es fonamenta el sistema polític de la Restauració. La classe política espanyola i els grups dominants perceben Catalunya com una amenaça a aquest precari equilibri i atien un discurs anticatalanista, no enfocat directament a afeblir l'emergència del nacionalisme, sinó a cercar el màxim suport possible entre una societat que busca en el nacionalisme un instrument cohesionador. Si ho simplifiquem d'una altra manera, sense un enemic exterior a qui atribuir els suposats perills que cohesionen una població diversa, l'«heretgia» nacionalista catalana, exerceix aquest paper d'enemic interior. Els separatistes representen l'amenaça que requereix el poder per fer combregar una societat heterogènia a la recerca de la modernitat.

Les contradiccions entre les diverses faccions polítiques catalanes, i sobretot els antagonismes en una societat dividida, faciliten la creació del mite del nacionalisme català com a qüestionador de la *unidad de la patria* i per tant, que aquest actuï com a element aglutinador de l'espanyolisme. En una societat no secularitzada, on la unitat

La fallida de l'imperi colonial espanyol indueix a un replegament interior, mostrant una major preocupació per defensar la unitat que no pas per bastir-la

religiosa és imposada a còpia de deportacions i conversions en massa, el pensament religiós s'imposa a la raó. L'acció de les elits noucentistes, que electoralment esdevenen un actor polític pertorbador –la Lliga, conjuntament amb les faccions republicanes, esdevenen una força frontissa entre els partits dinàstics– contribueixen a invocar el fantasma del «separatisme» i la irradiació del seu influx pel conjunt de les terres de parla catalana per cohesionar les pròpies clienteles.

El problema és que quan s'invoquen els fantasmes, a vegades es manifesten. I això succeeix quan la burgesia catalana aconsegueix, fruit de la cultura política del pacisme –un altre element pertorbador del *turnismo* regeneracionista– la Mancomunitat. La visibilització catalana com a identitat aliena, i el perill d'una deriva federal perifèrica que alliberi l'«Espanya assimilada» –els antics territoris de la corona d'Aragó– de la subjecció política central, afegeix combustible al foc del ressentiment polític i popular. I és que precisament la política de la Mancomunitat va dirigida molt especialment a la construcció nacional. De fet, més enllà de polítiques modernitzadores, els homes de la Mancomunitat treballen essencialment per normalitzar els aspectes identitaris. La normativització i semioficialització de la llengua, la construcció del passat en base als mites històrics de la Renaixença, la potenciació de la cultura pròpia com a element nacionalitzador o el foment de la reconstrucció dels llaços del conjunt de territoris de parla catalana en són una clara mostra.

Així, mentre l'Estat considera la primera construcció política catalana des del Decret de Nova Planta (1716) com una eina de descentralització administrativa, des de les elits catalanes es pretén construir la Catalunya noucentista «imperial, moderna i mediterrània», que és tant com fer una OPA hostil a una Espanya «decadent, obsoleta i mesetària» que controla els mecanismes de poder, mentre que des de baix es pretén bastir, per part d'un dels proletariats més actius i ben organitzats del continent, una Ibèria revolucionària, sindicalista i llibertària, sense diferències socials ni poder polític. Massa per a un Estat amb un sistema agònic, aïllat internacionalment i humiliat militarment, també en la seva darrera i fallida aventura colonial africana. D'aquesta manera, l'anticatalanisme s'entén com una estratègia defensiva des d'un punt de vista polític –més que el separatisme, a la classe política li molestava profundament que la burgesia regionalista volgués dirigir Espanya– i també social –els terroritza que des dels Països Catalans s'organitzi una revolució, sobretot tenint en compte els conats revolucionaris de 1902, 1909, 1917 i 1919-1923. En aquestes circumstàncies, no només cal vetllar per interferir en els antagonismes entre burgesia i proletariat –ja intentat amb el lerrouxisme o el blasquisme–, sinó generar un discurs unificador –contra una Catalunya herètica, erigida com a enemic interior– tot atiant atavismes paral·lelament a una creixent hostilitat intel·lectual.

Entre 1923 i 1930, la Dictadura de Miguel Primo de Ri-

**Tot i que els diversos governs que
se succeeixen a la capital espanyola
s'emmirallen en l'eficàcia nacional
de França, a la pràctica són
incapaços de crear l'Estat nació**

vera (1870-1930) representa una solució d'urgència de la monarquia d'Alfons XIII (1886-1941) per conjurar el perill desestabilitzador dels antagonismes socials, però que acaba per precipitar la caiguda de la primera Restauració. La burgesia catalana, moderna, culta, noucentista, implora a l'Exèrcit que intervingui militarment per garantir els seus crematístics interessos. Més que per evitar la revolució, l'empresariat català no està disposat a haver de pagar salaris dignes ni haver de respectar la legislació laboral o la jornada de vuit hores. És així com actua com a promotora del nou dictador. Tanmateix, com a militar, Primo de Rivera actua coherentment amb els principis catalanòfobs que es respiren a l'estament armat. I si bé es dedica a posar fora de joc el potent anarcosindicalisme, també persegueix amb acarnissament tota visibilització del fet nacional català —com mostra l'eliminació de la Mancomunitat— mentre impulsa una visió fanàtica i restrictiva —i religiosa— de l'espanyolitat. Aquest fet té diverses conseqüències. La burgesia queda en evidència i deslegitimada a ulls de la majoria del país. El proletariat travessa un desert on cova un ampli ressentiment i desconfiança respecte l'Estat i les elits catalanes noucentistes. I bona part de les classes mitjanes i populars, humiliades per l'espanyolitat agressiva dels militars, en un temps de «primavera dels pobles» on el mapa d'Europa inclou nous estats, pren una opció clarament separatista. En resum, el foc que pretén ofegar la Dictadura genera un incendi de grans dimensions.

El combat contra la Dictadura i la monarquia actua

com a aglutinador polític i social. L'agressió contra la simbologia catalana propicia l'emergència potent d'un independentisme sense ambigüitats, encarnat per la figura carismàtica de Francesc Macià (1859-1933) i organitzat a través d'Estat Català, el qual conflueix amb obreristes, republicans i federalistes dins una heterogènia i transversal Esquerra Republicana de Catalunya. En aquests esforços conspiratius contra la monarquia, també s'hi apleguen anarquistes, republicans i tots els agreujats pel militarisme capitalista imposat per l'Exèrcit, la burgesia conservadora i els grups dominants. Des d'un exili actiu i aglutinador s'organitza el nou estat que pot ser independent, encara que, amb seguretat serà republicà, i sustentat per aquells grups antagonics respecte l'Espanya nacional militarista. A tall d'exemple, Joan García Oliver (1901-1980) explica que, en una entrevista a París, mentre organitza la seva invasió pirinenca, Macià li ofereix el ministeri de guerra de la futura Catalunya independent.⁹ El cert és que el catalanisme republicà i l'independentisme potser són els agents més actius, conjuntament amb l'anarquisme i el sindicalisme socialista, en les accions que pretenen propiciar la ruptura amb el passat. Una ruptura política, amb la instauració d'una república; una ruptura social, amb unes regles del joc més favorables a les classes marginades; una ruptura nacional, amb un estatus clarament diferenciat i de geometria variable, entre la federa-

9 GARCIA OLIVER, J., *El eco de los pasos*. Ruedo Ibérico. París, 1978. Pàgina 85.

L'emergència del catalanisme a inicis del segle XX es percep com una amenaça per por a la secessió del país, però també perquè no accepten les elits catalanes com a dirigents de l'Estat

ció de pobles ibèrics i la independència, continguts que es negocien amb la resta de la dissidència espanyola en diferents conspiracions com, per exemple, el Pacte de Sant Sebastià (1930).

La República (1931-1939) sol ser un període històric sobrevalorat pels historiadors i memorialistes, fet comprensible, ateses les característiques del règim posterior. Tanmateix, com apuntàvem, el nou ordre instaurat l'abril de 1931 ha de corregir els déficits de cultura democràtica espanyola vers la llibertat, impulsar un canvi social que permeti una major igualtat i construir una estructura estatal que generi un encaix nacional amb major solidaritat entre els pobles que el componen. La història de la República pot considerar-se un fracàs en aquestes tres matèries. Els grups dominants –Exèrcit, Església i capital– no paren de conspirar contra el nou ordre que empra la República com a mitjà, més que com a fi en si mateix. I el nacionalisme espanyol, inoculat en les dècades anteriors, esdevé el principal aglutinador ideològic contra aquest nou règim precipitat, en certa mesura, des d'una Barcelona, capital de la dissidència política per l'empremta potent del republicanisme, de l'anarcosindicalisme i per les idees federals i independentistes.

El drama de l'Estatut de Núria (1932) simbolitza molt bé aquest grau de tensió i desencontre entre aquells que pretenen mantenir l'ordre postimperial –fonamentat en la desigualtat de pobles i classes socials– i els qui aposten per un nou estat de llibertat, igualtat i solidaritat. Com en

el cas de la Mancomunitat, els primers entenen l'autonomia catalana com un procés de descentralització administrativa, sempre i quan no es qüestioni el monoteisme nacional; i per la seva part, els segons, interpreten l'autogovern com a mitjà per construir la sobirania i visualitzar el seu paganisme politeista, «l'Estat Català de la República Federal Espanyola» que proclama el president Lluís Companys (1882-1940) el 6 d'octubre de 1934.

La Guerra Civil (1936-1939) també dibuixa a la perfecció aquest antagonisme. Quan els militars insurrectes dibuixen l'«*antiEspanya*» ens parlen d'aquells que s'oposen a la «religió única i veritable», d'un Estat de matriu castellana, desigual i fonamentat en el respecte a les jerarquies i el cabdillatge, enfront a una cultura política plurinacional, igualitària i democràtica, que caracteritza el republicanisme hegemònic d'Esquerra. Tanmateix, de nou, els antagonismes evidencien la fragilitat d'una societat dividida. La revolució llibertària, que permet una independència *de facto*, propicia l'aliança entre les institucions i el comunisme d'obediència moscovita, que busca neutralitzar el nou ordre revolucionari fins que l'Estat acaba per recomposar el principi d'autoritat i la subjecció política. Però aviat les forces de la «*proEspanya*» acaben per imposar, de nou, el seu ordre.

El Franquisme (1939-1975) és un règim totalitari. Però a l'hora d'establir similituds amb altres sistemes coetanis com el feixisme italià o el nazisme, apareixen les discrepàncies entre historiadors. Tot i mantenir elements co-

Sense un enemic exterior a qui atribuir els suposats perills que cohesionen una població diversa, l'«heretgia» catalana, exerceix aquest paper d'enemic interior

muns, l'*Estado Nuevo* bastit des de l'arquitectura legal franquista, malgrat la retòrica falangista, neix amb una vocació de reinvençió del vell imperialisme hispànic. Això és, un retorn al passat idealitzat de la monarquia –sense monarca– de l'època moderna, fonamentat en un fanatisme religiós de la nació i la identitat. El tractament com a heretges a la dissidència política, social i nacional, sense oblidar l'intent de liquidar tot aquell que s'hi oposa, són els trets que caracteritzen la brutalitat d'un sistema polític que mata físicament i busca un extermini espiritual. Les ànsies genocides de l'Espanya negra –encara no s'han establert les xifres definitives de la repressió– responen a un intent deliberat de destrucció del republicanisme, l'anarquisme, el catalanisme, el basquisme, el gal·leguisme i l'andalusisme. Però a diferència de la major part d'Espanya, –i del que succeeix a les Illes i al País Valencià– el Principat té l'oportunitat de fugir en la retirada republicana de 1939,¹⁰ tot mantenint la intel·ligència del país a l'exterior, alhora que una ciutat com Barcelona pot hostatjar una important clandestinitat. És així com s'explica l'arrelament del franquisme sociològic a l'interior d'Espanya –on l'eliminació física es combina amb l'ani-

hilament psicològic–, i la seva absència a una Catalunya que ha sobreviscut a l'intent d'extermini. A més, la repressió, encara que amb una intensitat desigual, afecta de la mateixa manera un proletariat imbuït d'una cultura obrera llibertària –els *rojos*– com a unes classes mitges catalanistes –els *separatistas*–, fet que genera, malgrat tot, una oposició al Franquisme d'ampli espectre. Una situació molt diferent es viu al País Valencià, on el proletariat, també majoritàriament anarquista, no pot amagar-se de la duríssima repressió, mentre que les elits castellanitzades esdevenen un suport potent a un règim que els ha assegurat la seva preeminència social. Aquest factor, en certa mesura, explica l'eclosió del posterior *blaverisme*.

Transició vers la desesperança

Aquesta circumstància té la seva importància en la configuració de la Transició i la posterior Espanya lampedusiana, en termes de Bernat Muniesa.¹¹ Mentre el franquisme, paral·lelament a una immensa, poderosa por, s'encasta en l'inconscient col·lectiu d'amplis sectors de població rural i urbana, al Principat existeix un consens tàcit de

10 PUJOL, E. (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Un balanç*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 2003; PUJOL, E. (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Noves aportacions*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 2006. GAITX, J., «Orígens socials i polítics de l'exili català de 1939» a PUJOL, E. (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Noves aportacions*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 2006.

11 MUNIESA, M., *Dictadura y Transición. La España lampedusiana*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 2005; GABRIEL, P., BAGUR, J. i DIEZ, X., «De com es fa una transició canviant de règim però no d'estat» a BAGUR, J. i DIEZ, X. (coords.), *La gran desil·lusió. Una revisió crítica de la Transició als Països Catalans*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 2005. Pàgines 159-172.

El conflicte Catalunya-Espanya és una confrontació de models polítics i socials que pren un sentit religiós que l'expel·leix del món de la raó i la manté en l'univers dels tòpics i prejudicis

rebuig al règim, que catalitza en moviments transversals d'oposició, assemblearisme i dissidència que comporta incisives mobilitzacions, a banda que genera un cert lideratge hispànic en les lluites democràtiques antifranquistes. Així, la Transició, dissenyada originàriament com un pacte entre elits –les dels sectors franquistes més oberts amb l'oposició democràtica procliu a la submissió per a la reconversió de la Dictadura a la monarquia– ha de modificar diverses vegades la seva arquitectura per les transgressions en el guió provinents especialment de Barcelona. L'Assemblea de Catalunya (1971), les mobilitzacions d'estudiants i també d'un actiu moviment d'objectors de consciència, la reconstitució de la Confederació Nacional del Treball (CNT) i altres i molt variats àmbits d'una Catalunya regenerada, en connexió íntima amb l'exili –el mateix Josep Tarradellas (1899-1988) simbolitza la continuïtat de la legitimitat republicana– i la clandestinitat, porta a una Transició en què fins l'intent de cop d'estat del 23-F –mai un fracàs tingué tant d'èxit– tot estava per fer i tot semblava possible.

El període posterior ha mostrat la persistència del xoc de cultures polítiques entre una Espanya on la memòria republicana ha estat exterminada, i uns Països Catalans que preserven en la seva consciència nacional una cultura política subversiva contra la segona restauració monàrquica. La catalanofòbia, és a dir, la reducció de la dissidència catalana a una simple qüestió de separatisme, hi juga un paper destacat en el cordó sanitari bastit al

voltant del Principat. En certa mesura, la cultura política catalana, caòtica, assembleària, contradictòria, ambigua, desordenada, encara que profundament democràtica i íntimament igualitària, representa una contradicció amb l'estabilitat, ordre i domini asfixiant de la monarquia parlamentària vigent. L'anticatalanisme esdevé la fórmula màgica per simplificar la visió del nostre país, capital encara de la dissidència social –no oblidem, per exemple, l'exitós moviment d'objecció de consciència, les manifestacions contra la Guerra d'Iraq, el lideratge recent dels estudiants catalans contraris al procés de Bolonya o dels historiadors catalans en el procés d'impugnació de la memòria històrica–, i presentar la confrontació global com una simple qüestió d'independentisme. Més o menys de la mateixa manera en què, ara fa cent anys, es presenta la Setmana Tràgica (1909) com una rebel·lió separatista, i no com l'encomanadís conat de revolució política i social que va ser. El problema rau en la facilitat amb què s'interioritza la propaganda política i les dificultats per establir les raons profundes d'un capteniment interessat.

En aquestes circumstàncies, més enllà de qüestions «nacionalístiques», més vinculades al món essencialment inestable de les emocions, el que es produeix en el conflicte Catalunya-Espanya és una confrontació entre models polítics i socials, una incompatibilitat de tradicions i maneres de fer que adquireix un sentit gairebé religiós que l'expel·leix del món de la raó i la manté en l'univers dels tòpics i prejudicis. Una Espanya a qui s'ha arrabas-

Una nació que, davant de l'esperança insatisfeta de canviar la psicologia col·lectiva de l'Estat, es va escorant, sigui per gust o per necessitat, vers l'opció independentista

sat durant el Franquisme i la Transició els darrers indicis de republicanisme i pluralisme i que apareix amb una cultura nacional amb incapacitat de comprensió del fenomen del nacionalisme no hispànic, i sense possibilitat de qüestionar un *statu quo* poc beneficiós. I una nació que, davant de l'esperança insatisfeta del canvi en la psicologia col·lectiva de l'Estat, es va escorant, sigui per gust o per necessitat, vers l'opció independentista. |

+ INFO

Articles

DE RIQUER, B., «La débil nacionalización española del siglo XIX». *Historia Social*. Número 20. Pàgines 97-114. Alzira, 1994.

Llibres

ÁLVAREZ JUNCO, J., BERAMENDI J. G. i REQUEJO, F. (dir.), *El nombre de la cosa: debate sobre el término nación y otros conceptos*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Madrid, 2005.

DIEZ, X., *El anarquismo individualista en España (1923-1938)*. Virus. Barcelona, 2007.

BAGUR, J. i DIEZ, X. (coords.), *La gran desil·lusió. Una revisió crítica de la Transició als Països Catalans*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 2005.

GARCIA OLIVER, J., *El eco de los pasos*. Ruedo Ibérico. París, 1978.

LLOBERA, J. R., *El dios de la modernidad. El desarrollo del nacionalismo en Europa occidental*. Anagrama. Barcelona, 1996.

MUNIESA, M., *Dictadura y Transición. La España lampedusiana*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 2005.

PUJOL, E. (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Un balanç*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 2003.

PUJOL, E. (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Noves aportacions*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 2006.

RESINA, J. R., *El postnacionalisme en el mapa global*. Angle Editorial. Centre d'Estudis de Temes Contemporanis. Barcelona, 2005.

SIMÓN, A., *Construccions polítiques i identitats nacionals. Catalunya i els orígens de l'estat modern espanyol*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2005.

TORRES, J. M., *Felip V contra Catalunya*. Rafael Dalmau Editor. Barcelona, 2005.

XARXA

Biografia del món

Jaume Terradas

Columna, Barcelona, 2006

Maria Josep Picó | m.josep.pico@uv.es

Càtedra de Divulgació de la Ciència. Unitat de Cultura Científica de la Universitat de València

«No hi ha cultura que pugui prescindir de la ciència» opina Jaume Terradas (1943), catedràtic emèrit d'Ecologia. És l'autor d'una biografia molt atrevida, la del món. «Reconec que no se m'acut cap personatge

més interessant. És despietat i cruel, tendre i meravellós», assegura l'autor. I ho fa amb la voluntat de donar a conèixer al públic en general una síntesi evolutiva històrica per la qual, el món que nosaltres coneixem ara, ha arribat a ser com és. En la realitat complexa del personatge protagonista, aborda el paper de l'espècie humana, amb rigor científic i sense renunciar a un sentit de l'humor intel·ligent i crític. «La pretensió de l'home de tenir el comandament del planeta és bastant risible. Hi ocupem un lloc tan ínfim!» exposa Terradas en el prefaci de l'obra, resultat d'una reflexió personal fonamentada, perquè compta amb la matèria primera dels coneixements conreats durant tota una vida de professor i investigador, juntament amb la humilitat que dóna la saviesa. I per tot això, Terradas no va dubtar en comptar amb el suport científic d'experts en diverses matèries. Perquè el repte és infinit, com resumeix el mateix subtítol de la publicació: *De l'origen de la vida al col·lapse ecològic*.

Biografia del món més que un llibre divulgatiu, és un autèntic manual fonamental per a les persones comprome-

ses amb el territori. Perquè també es tracta d'una obra escrita amb responsabilitat; vol despertar la consciència de l'ésser humà, de la nostra responsabilitat en la biografia del planeta. Convida a tenir en compte que encara avui «la vida més decisiva perquè el planeta sigui tan diferent dels veïns és la microbiana i el segon lloc correspon a les plantes verdes». Perquè la Terra i els seus habitants constitueixen un sistema bioquímic evolutiu en el qual «el nostre paper tot just ara comença a ser important i, de moment, més aviat desestabilitzador, en perjudici nostre i d'altres ésser complexos. A més, és raonable preguntar-se qui ens dóna el dret de governar el planeta», apunta Terradas.

Com a bon compendi del saber —perquè no es limita a l'ecologia, tampoc no es tracta d'un assaig lleuger per llegir en dues vesprades— el seu contingut és consistent. De fet, la seua lectura no és obligatòriament lineal, sobretot, per als aliats a la matèria. Per a ells, encara que siga atrevit, un bon inici pot ser l'última part, perquè aquestes pàgines clarificadores i pròximes a la nostra actualitat conviden a endinsar-se en el conjunt de l'obra. En aquestes darreres pàgines, Terradas aborda el nostre sistema global i es qüestiona si l'home és una plaga; parla del desenvolupament sostenible, la crisi ambiental o el canvi climàtic amb senzillesa alhora que defensa «l'ambientalització» de l'economia i dóna la seua visió sobre el fu-

**Es tracta d'una obra escrita amb
responsabilitat; vol despertar
la consciència de l'ésser humà,
de la nostra responsabilitat
en la biografia del planeta**

tur de les societats humanes. Així, adverteix que el primer principi que hem d'aprendre a seguir és que tot residu és un recurs; mentre que considera «essencial augmentar l'ús de recursos locals, la qual cosa significa diversificar les tecnologies i disminuir les necessitats de transport i energia».

El plantejament en format de biografia porta a Terradas a dedicar l'inici de la narració als principis bàsics de la construcció del món, com ara els dos primers de la termodinàmica o el de conservació de l'energia i de la matèria —els quals no es creen ni es destrueixen, només es transformen. A més, aquesta primera part profunditza en els sistemes complexos, les xarxes o la coevolució. La segona tracta l'origen de la matèria en el cosmos, la formació dels elements químics, les galàxies i les estrelles, mentre que la tercera es concentra en el sistema solar i la Terra.

La vida és la temàtica protagonista de la quarta i la cinquena part. En la primera d'elles es parla des de l'evolució de la matèria cap a la vida fins a l'evolució biològica i la cultura. En la següent, incideix en la vida social: la complexitat ecològica, les associacions entre individus, el mutualisme, la simbiosi, com també les organitzacions de les espècies en societat fins arribar a la humana. Aquest és un aspecte crucial per a l'autor, d'acord amb el seu propi punt de vista sobre el món: «les nostres societats són

multiespecífiques i coevolucionen amb la resta del planeta, desenvolupant xarxes complexes», assevera l'ecòleg.

Terradas, com tants erudits catalans preocupats pel progrés, destaca que, com a societat, necessitem «un compromís global per dedicar els màxims esforços a obtenir nous coneixements i tecnologia, a comunicar el que sabem i a invertir els recursos necessaris per a avançar». Però també apel·la a la realitat local mitjançant un imperatiu clàssic: «coneix-te a tu mateix». Aquest ens guia cap a una de les claus de la sostenibilitat: l'actuació en l'escala menuda, sense perdre la perspectiva planetària. Perquè sense conèixer, estimar i cuidar el territori propi no es pot aspirar a preservar la Terra. Com afirma Terradas: «El futur està prenyat de perills i d'esperances, d'atzar i de necessitat, de sorpreses i constriccions, però el mar pel qual naveguem és així». |

Penser la nation québécoise

Michel Venne (dir.)

Québec Amérique. Montreal, 2000

Isidor Marí | imari@uoc.edu

Director d'estudis d'Humanitats i Filologia de la UOC

Aquests dies he recordat de nou el llibre dirigit per Michel Venne (1960) *Penser la nation québécoise* que en el seu moment em va suscitar un gran interès i crec que mereix la nostra consideració en

els temps que corren.

Com segurament recorden els lectors, el Quebec va fer un nou referèndum d'autodeterminació –el darrer de moment– el 30 d'octubre de 1995, en el qual una altíssima participació del 94% del cens electoral va donar un resultat ajustadíssim: el 49,4% de vots afirmatius enfront del 50,6% de negatius. Tant sols 45.000 vots de diferència. No cal dir que la societat quebequesa va experimentar una forta sotragada en tot aquell procés i sobretot arran del desenllaç. El llibre que comentem neix de les reflexions que es van produir a partir d'aquesta forta experiència, de la voluntat d'analitzar-la i de superar-la.

El periodista Michel Venne, aleshores redactor en cap adjunt del diari quebequès *Le Devoir* –la capçalera més seriosa i acreditada dels mitjans francòfons canadencs– va promoure una reflexió pública que encara avui em sembla un gran encert. Va convidar una quinzena de personalitats rellevants de diferents camps de la societat quebequesa (antropologia, pensament, sociologia, història, politologia, dret, política...), dins d'un ampli espec-

tre ideològic, a fer una reflexió personal sobre l'orientació que cadascun proposaria que tingués la construcció de la nació quebequesa perquè fos un projecte nacional plenament actualitzat i susceptible d'interessar tots els sectors de la societat del Quebec.

Per tal de donar una idea del relleu de les persones que hi van participar, n'hi haurà prou d'esmentar que el primer capítol és del filòsof polític Charles Taylor (1931), que tracta el tema *Nació cultural, nació política*, i el que tanca la sèrie és del sociòleg Guy Rocher (1924), sobre *Intel·lectuals a la recerca d'una nació quebequesa*.

Aquestes reflexions es van publicar inicialment cada setmana en una doble pàgina del diari *Le Devoir*, de manera que van circular àmpliament i van ser objecte de ressons i comentaris diversos durant uns quants mesos de 1999. Posteriorment serien aplegats en el llibre que comentem.

És difícil transmetre al lector una impressió prou viva de l'interès d'aquesta obra, però confio que aquestes notes permetin almenys intuir la doble efectivitat que va tenir la iniciativa: d'una banda, aplegar un cos d'idees amb punts de vista plurals sempre d'alt nivell i expressades en un to accessible a un públic extens; i d'altra banda, donar-hi una projecció social molt considerable gràcies al mitjà utilitzat, a la gradualitat i a la durada del procés de publicació i als ressons públics constants de cadascun dels treballs i del llibre aparegut finalment.

**Cal admirar els procediments que
segueix la societat quebequesa
per analitzar les grans qüestions:
sotmetre-les a un debat públic obert,
plural i racional sense exabruptes**

Moltes vegades he admirat els procediments que segueix la societat quebequesa –i la canadencs en general– per tal d'analitzar a fons les grans qüestions que s'hi plantegen; sotmetre-les a un debat públic obert, plural i racional sense exabruptes, i arribar finalment a unes conclusions i propostes que faciliten la presa de posició dels ciutadans i l'adopció de les decisions polítiques oportunes. Els reports que periòdicament encarreguen les màximes instàncies polítiques a comissions d'experts en són un altre bon exemple.

En el cas que comentem, l'interès i la utilitat pública d'aquesta reflexió compartida socialment sobre el disseny idoni del projecte nacional quebequès em sembla que mereixeria més que la nostra simple consideració: ara molt més que fa uns anys, quan el llibre va arribar a les meves mans, crec que la societat catalana es troba en un moment que fa imprescindibles iniciatives d'aquest tipus.

La mundialització i el procés d'integració europea modifiquen el paper dels estats nació, però en el nostre cas han exacerbat la seva voluntat nacionalitzadora a ultrança, més que no propiciat l'evolució progressiva cap a un pluralisme lingüístic, cultural i nacional de caràcter equitatiu. Al Canadà és possible imaginar un model d'estat en què una ciutadania canadencs comuna sigui generalment assumible, perquè admet sense reserves diferents opcions lingüístiques, culturals i nacionals de cada ciutadà. A l'Es-

tat espanyol sembla que 30 anys de Constitució ens han portat més lluny que el 1978 d'una possibilitat així.

Les opcions de futur que es plantegen a Catalunya, les seves relacions amb les altres terres de llengua i cultura catalana, la seva capacitat de tenir veu pròpia en l'escena política internacional, la identificació amb un projecte nacional comú dels nous ciutadans arribats amb la immigració, la viabilitat de la seva incorporació a una ciutadania plural que asseguri el futur del català com a llengua pública comuna... Els temes que tenim sobre la taula justifiquen de sobres que algú emprengui una iniciativa semblant a la que comentem en aquestes notes.

Massa sovint l'absència d'aquest tipus de reflexions fonamentades i àmpliament compartides deixa un buit en el debat públic que acaba sent omplert per la demagògia, la politiqueria partidista o la polèmica superficial. |

El regreso de Keynes

Robert Skidelsky

Crítica. Barcelona, 2009

Marcel Coderch | marcel@coderch.net

Doctor enginyer per l'Institut de Massachussetts (MIT) i membre del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de la Generalitat de Catalunya i de la Comissió del Mercat de les Telecomunicacions

La crisi financera ha tornat a posar d'actualitat a John Maynard Keynes (1883-1946), possiblement el millor pensador econòmic de tots els temps. Robert Skidelsky (1939), catedràtic emèrit d'Economia Política

de la University of Warwick, és l'autor d'una de les millors biografies de Keynes. Però el llibre que destaquem no és una biografia, sinó una reivindicació de l'economista anglès, en un moment on els fets han acabat per donar-li la raó.

Skidelsky coneix prou bé el pensament de Keynes com per a no caure en el parany dels autodenominats keynesianistes o neo-keynesians que endolceixen les receptes neoliberals de l'escola de Friederich A. von Hayek (1899-1992) amb certes polítiques de demanda que ajudin a fer realitat, i quan més aviat millor, la suposada optimització de l'assignació de recursos que faria el lliure mercat. Així, li reconeixen a Keynes un cert paper de greixador dels mecanismes innats del mercat, però poca cosa més.

Keynes però, ens diu Skidelsky, va més lluny en la seva crítica al funcionament del capitalisme descontrolat i posa els fonaments d'una teoria general que explica perquè les economies pateixen cicles d'expansió i contracció i perquè els mecanismes de lliure mercat no porten per si mateixos a una situació de plena ocupació. Se-

gons els teòrics liberals, els mercats sempre acaben per encaixar oferta i demanda i si els preus i els sous són suficientment flexibles, s'arriba ràpidament a la plena ocupació de tots els recursos. Ras i curt: si hi ha atur és perquè els sous són massa elevats. N'hi ha prou en abaixar-los perquè l'economia torni a remuntar. D'aquí que constantment sentim demanar reformes estructurals per sortir de la crisi; unes reformes que quan es concreten una mica es veu que l'únic que persegueixen és rebaixar els costos laborals, és a dir, els salaris efectius.

Però aquesta perspectiva liberal ha estat absolutament desautoritzada pel recent col·lapse dels mercats financers, que han estat causants i víctimes d'un greu error col·lectiu en l'assignació dels recursos econòmics. 70 anys enrere, Keynes ja demostra les hipòtesis irrealistes en les quals descausa. La hipòtesi d'un coneixement estadísticament perfecte del futur per part dels agents econòmics i l'absoluta racionalitat i individualitat del comportament d'aquests és absurda. Ben el contrari, el futur és del tot incert, i quan hi ha un xoc econòmic o financer, els agents econòmics actuen seguint el seu esperit animal. Lluny de seguir consumint com si res, busquen la seguretat i la liquiditat, es retrauen, i l'economia entra en una espiral descendent que pot acabar en un estat estable sense plena ocupació. És el xoc i no els ajustaments el que es propaga per tot el sistema: l'economia esdevé un globus que es desinfla.

El llibre que destaquem no és una biografia, sinó una reivindicació de Keynes, en un moment on els fets han acabat per donar-li la raó

D'aquí que, segons Keynes, els governs tinguin un paper determinant en la gestió del sistema: han d'injectar demanda quan l'economia comença a defallir, però també han d'evitar al màxim la generació de xocs que la desestabilitzin. Pel que hem vist en els darrers mesos, els governs han après molt bé la primera lliçó: han injectat enormes quantitats de liquiditat al sistema financer i han finançat amb deute públic programes d'estímul de la demanda com mai s'havia vist. Tot plegat ha suposat un estímul suficient, al menys de moment, per evitar una segona gran depressió. Però a la vista del que està succeint als EUA i també a Europa, els poders econòmics no estan disposats a acceptar reformes importants del sistema financer, la qual cosa indica que no hem après la segona lliçó i, per tant, tot queda en situació de tornar a repetir l'experiència, i segurament amb una dimensió encara major.

Als EUA es considera a Keynes gairebé un socialista. Certament no era un fanàtic del capitalisme. Però si pensava que era el millor sistema descobert fins al moment; una etapa necessària per passar de l'escassetat a una vida pròspera en la qual el problema econòmic estaria resolt i no caldria seguir buscant el creixement pel creixement. Per ell, el creixement econòmic és un mitjà, no un fi, i el que cal és entendre quin és el fi que busquem i quan hem de dir prou al creixement. A Keynes també se l'ha considerat l'apòstol del dèficit permanent, quan en realitat defensa

que normalment els pressupostos públics han de tenir superàvit. Tampoc és un inflacionista, sinó que creu en l'estabilitat dels preus, però si pensa que és absurd preocupar-se per la inflació quan els preus estan caient.

El que Keynes defensa és que en una economia de mercat deixada a la seva pròpia dinàmica sempre hi ha la possibilitat de caure en grans depressions i que, per tant, els governs han de jugar un paper vigilant i significatiu en l'economia. Tot el contrari del que ha estat l'ortodòxia d'ençà de la contrarevolució neoliberal de Margaret Thatcher (1925) i Ronald Reagan (1911-2004), segons la qual la intervenció de l'estat a l'economia és sempre perversa i quan menys recursos tingui el sector públic millor. Ha estat precisament l'aplicació d'aquesta filosofia a la desregulació dels mercats i dels capitals des de la dècada de 1980 la que ens ha portat a la disbauxa financera. La millor manera d'entendre el que ens ha passat és tornar a rellegir al mestre, a Keynes. O millor, la versió resumida i actualitzada que en fa Skidelsky. |

Els jugadors de whist

Vicenç Pagès

Empúries. Barcelona, 2009

Màrius Serra | de@marius Serra.info

Escriptor

Una de les novetats més interessants dels darrers temps és la novel·la del figuerenc Vicenç Pagès (1963): *Els jugadors de whist*. Sens dubte és la millor novel·la en la ja llarga trajectòria de Pagès.

Aquí, es proposa retratar una època i no només se'n surt, sinó que pel mateix preu en retrata dues. Perquè l'obra va farcida dels referents pop dels vuitanta, en els quals xipollejàvem els nombrosos membres del *baby boom* dels seixanta, però també és un text rabiosament contemporani que reflecteix els referents dels joves de l'era digital amb una versemblança i eficàcia insòlites.

El protagonista de la novel·la (Jordi Recasens) és un fotògraf en crisi que viu instal·lat al garatge del seu domicili conjugal, mentre la seva dona continua a la casa adossada i sa filla es casa amb un jove (Bad Boy) que no resulta gens del seu gust. En canvi, una amiga dels nius (Halley) el fascina sobre manera fins fer-li perdre la voluntat. Pagès fa quadrar el cercle de la fluïdesa narrativa mitjançant l'ús de materials molt diversos, com ara diaris, apunts de blog o llistes de preferències. El que en d'altres mans podria haver acabat en una carregosa cursa d'obstacles, aquí llisca la mar de bé. Els materials fragmentaris formen part d'una unitat que mai no renuncia a ser relat, però sense recórrer a les tècniques narratives

més convencionals. La veu narradora no es priva de deixar-se sentir de tant en tant.

Figueres, amb el castell en primer pla, esdevé un mapamundi literari gens ornamental. Pagès recorre la ciutat de la seva infància amb mirades ben diverses. Hi ha documental en blanc i negre, o en els colors llampants dels vuitanta, però quan li ve de gust connecta el GPS i imprimeix a la seva prosa un ritme propi de Google Earth. És prodigiós el *tràveling* transmediterrani que, partint de Figueres, acaba a la costa italiana que va costejant el creuer on es desenvolupa el desastrós viatge de noces de la filla i Bad Boy. Fa anys, en una novel·la titulada *Carta a la Reina d'Anglaterra*,¹ Pagès ja havia aconseguit narrar d'una manera convincent mil anys de la vida del seu protagonista en només cent pàgines. Aquí, en comptes de comprimir el temps ho fa amb l'espai d'una manera igualment convincent.

El *whist* del títol era el joc de cartes preferit de Phileas Fogg en la seva volta al món en vuitanta dies, però Recasens i els seus amics d'infància anomenaven *whist* el joc que els permetia decidir a què jugarien cada dia durant l'estiu. Un joc de jocs del qual formen part totes les peces que componen la novel·la, incloses les múltiples referències cinematogràfiques i musicals que la transformen en una cartografia sentimental per als que érem joves als

¹ PAGÈS, V., *Carta a la Reina d'Anglaterra*. Empúries. Barcelona, 1997.

**El principal teòric de la generació Nocilla,
Eloy Fernández Porta, va aventurar
que seria una novel·la influent,
en un cas molt poc habitual d'atenció a
una novetat literària escrita en català**

uitanta. Els referents són constants, com píndoles efer-vescents que apel·len a la nostra memòria.

Poques vegades trobem en una mateixa novel·la tan-tes escenes memorables. L'episodi determinant del pas-sat que marca les vides dels tres amics i que, al capdavant, emergeix a la novel·la recorda el germen de la trilogia de Deptford del canadenc Robertson Davies (1913-1995), tan brillantment encetada amb la novel·la *El cinquè en joc*.² La sensacional escena de banyes a Londres que acaba per determinar la relació de Recasens amb l'adul-teri sembla extreta del gran deixeble de Davies: John Ir-ving (1942).

També destaca l'ús qualificatiu de llistes i enumeracions per perfilar els personatges mitjançant elements externs que conformen el seu gust. L'estratègia, tan arriscada com reeixida, remet al George Perec (1936-1982) de *La vie: mode d'emploi*.³ Finalment, les aparicions de la veu narra-dora, que al final descobrim plural, estan molt allunyades de l'ús metaliterari de Luigi Pirandello (1867-1936) o Mi-guel de Unamuno (1864-1936), i més aviat remeten als jocs de miralls de Vladimir V. Nabokov (1899-1977), un re-ferent inevitable a l'hora de definir les relacions de Recasens i la Halley. La diferència, però, entre Humbert Hum-

bert i Recasens és el desig, aplacat aquí pel bromur del patetisme. Tot i així, Halley posseeix alguns trets que sem-pre vam sospitar que podria tenir Lolita però Nabokov ens va escatimar. Per exemple, que la seva arrogància no és només física sinó també intel·lectual.

Quan va aparèixer *Els jugadors de whist* vaig escriu-re que una novel·la tan diàfana, divertida i escumosa no hauria de passar desapercebuda. I vaig afegir que si Pa-gès escrivís en castellà segur que l'aclamarien els segui-dors de l'anomenada generació Nocilla. Per fortuna, la novel·la ha anat trobant prou lectors, joves i grans, com per desactivar qualsevol lament. Fins i tot, en la seva pre-sentació a la llibreria Laie, el principal teòric de la gene-ració Nocilla, Eloy Fernández Porta (1974), va aventurar que seria una novel·la influent, en un cas molt poc habitu-al d'atenció a una novetat literària escrita en català. |

² DAVIES, R., *El cinquè en joc*. Libros del Asteroide. Barcelona, 2007.

³ PEREC, G., *La vida, manual d'ús*. Proa. Barcelona, 1998.

PORTAL

Empeltament

FINESTRA

Votar independència

Jordi Muñoz i Marc Guinjoan

La complexitat dels espais sociopolítics de Catalunya: els tres cercles del sobiranisme

Ivan Serrano

CONNEXIONS

La immigració estrangera a Catalunya: una perspectiva demogràfica

Cristina Guisande

La governabilitat de la immigració a Catalunya

Ricard Zapata-Barrero

La integració sociopolítica i el capital social dels immigrants

Laia Jorba i Josep San Martín

Estratègies d'èxit per a promoure la cohesió social des de l'educació

Teresa Sordé i Josep Oriol Ríos

NAVEGADOR

En moviment: el repte de les migracions contemporànies a la Unió Europea

Gemma Pinyol

BLOC

Només entre tots podem decidir el futur

David Minoves

FÒRUM

Anna Cabré

«Continuem tenint capacitat per integrar els nousvinguts com ho hem fet fins ara»

Una conversa amb Oriol Amorós

FULL DE CàLCUL

El model català de comerç. Una font de cohesió social

Álvaro Otaol

EXPLORADOR

Xina, una potència mundial dins l'era moderna

Minkang Zhou

ARXIU

Catalanisme i espanyolisme: un joc de cultures polítiques

Xavier Díez

XARXA

Biografia del món de Jaume Terradas

Maria Josep Picó

Penser la nation québécoise de Michel Venne (dir.)

Isidor Mari

El regreso de Keynes de Robert Skidelsky

Marcel Coderch

Els jugadors de whist de Vicenç Pagès

Màrius Serra

